

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Vitalija Bubelytė

**VIEŠOJO SEKTORIAUS PROJEKTŲ EKONOMINIS IR SOCIALINIS
VERTINIMAS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė doc. dr. Akvilė Čibinskienė

KAUNAS 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

**VIEŠOJO SEKTORIAUS PROJEKTŲ EKONOMINIS IR SOCIALINIS
VERTINIMAS**

Verslo ekonomika

MAGISTRO DARBAS

Studentė.....
Vitalija Bubelytė, VMGLVE-4
2016 m. sausio 04 d.

Vadovė.....
Doc. dr. Akvilė Čibinskienė
2016 m. d.

Recenzentė.....
Doc. dr. Rita Vilké
2016 m.d.

KAUNAS 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Vitalija Bubelytė

Verslo ekonomika, 621L17001

Baigiamojo magistro darbo „Viešojo sektoriaus projektų ekonominis ir socialinis vertinimas“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016 m. sausio 04 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Vitalijos Bubelytės** baigiamasis magistro darbas tema „Viešojo sektoriaus projektų ekonominis ir socialinis vertinimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(parašas)

Bubelytė, V. (2015). Economic and Social Evaluation of Public Sector Projects. Master's Final Thesis in Business Economics. Study Programme 621L17001. Supervisor assoc. prof. Akvilė Čibinskienė. Kaunas: School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

SUMMARY

Master's thesis widely analyzes the economic and social assessment of public sector projects. Lithuania's, as any other developed country, the main economic goal is to ensure stable and rapid economic growth rates, a sufficiently high and rising standard of living for its citizens, it is therefore very important to invest effectively in the public sector. Projects in the public sector are one of the public policy measures to promote the production of public goods and dealing with the problems of market limitations. While public investment is vital to the country's social and economic development, such investments are usually financially unprofitable, so it is necessary to carry out an economic and social assessment (cost-benefit analysis), to determine whether the benefit actually justifies the need for investment. The object of Master's thesis: a public sector project. The purpose of Master's thesis: to carry out the economic and social assessment of public sector projects after an examination of the theoretical aspects of economic and social assessment of public sector projects. In order to achieve the purpose the following tasks were raised: to describe the analysis of the problem of economic and social assessment of public sector projects; to analyze the theoretical aspects of economic and social assessment of public sector projects; to examine methods of economic and social assessment of projects; carry out an economic and social assessment of public sector projects and examine the possible risks of the project.

Results of the assessment of public sector project "Integrated social care services in Klaipėda city" showed that the method of cost-benefit analysis is appropriate for assessment of projects that seek social benefits and are financed from EU funds. However, it is necessary to assess all the possible social and economic factors, the causes, the impact of these factors on the effectiveness of the projects in order to determine whether the benefits of the project will reimburse all costs incurred.

Master's thesis consists of 80 pages, 18 tables and 14 pictures.

The keywords: public sector, investments, projects, assessment.

TURINYS

ĮVADAS.....	8
1. VIEŠOJO SEKTORIAUS PROJEKTŲ EKONOMINIO IR SOCIALINIO VERTINIMO PROBLEMOS ANALIZĖ.....	10
1.1. Viešojo sektoriaus projektų vertinimas.....	10
1.2. Viešojo sektoriaus projektų vertinimo kaštų ir naudos metodu problematika.....	12
2. VIEŠOJO SEKTORIAUS PROJEKTŲ EKONOMINIO IR SOCIALINIO VERTINIMO TEORINĖ ANALIZĖ.....	15
2.1. Viešojo sektoriaus samprata ir viešasis administravimas.....	15
2.2. Investicinių viešojo sektoriaus projektų vertinimo samprata.....	18
2.3. Projektų ekonominio ir socialinio vertinimo metodai.....	21
2.4. Projektų ekonominis – socialinis vertinimas.....	30
3. VIEŠOJO SEKTORIAUS PROJEKTŲ EKONOMINIO IR SOCIALINIO TYRIMO METODOLOGIJA.....	39
4. PROJEKTO „INTEGRALIOS SOCIALINĖS GLOBOS PASLAUGŲ TEIKIMAS KLAIPĖDOS MIESTE“ EKONOMINIS IR SOCIALINIS VERTINIMAS.....	41
4.1. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ apibūdinimas.....	41
4.2. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ pajamų ir išlaidų analizė.....	47
4.3. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ ekonominis – socialinis vertinimas.....	53
4.4. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ rizikos vertinimas.....	61
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	64
LITERATŪRA.....	66
PRIEDAI.....	71

Paveikslų sąrašas

1 pav. Viešųjų projektų požymiai.....	20
2 pav. Finansinio ir ekonominio įvertinimo metodai.....	23
3 pav. Kokybinio vertinimo samprata.....	26
4 pav. Kiekybinio vertinimo samprata.....	26
5 pav. Bendrieji žingsniai atliekant kaštų ir naudos analizę.....	27
6 pav. Projektų vertinimo kaštų naudos analizės metodu etapai.....	28
7 pav. Grynosios dabartinės vertės skaičiavimo metodika.....	32
8 pav. Viešųjų projektų socialinės naudos įvertinimo problemos.....	37
9 pav. Projektui „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ skirtos lėšos (Proc.).....	48
10 pav. BĮ Socialinės paramos centro projekto patirtos išlaidos 2013 – 2015 m. (Eur).....	51
11 pav. BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“ projekto patirtos išlaidos 2013 – 2015 m. (Eur).....	52
12 pav. Suteiktų dienos socialinės globos asmens namuose paslaugų dinamika 2013 – 2015 m. (d./val.).....	54
13 pav. Projekto paslaugų vertinimas.....	58
14 pav. Pajamų, gautų už suteiktas dienos socialinės globos asmens namuose paslaugas, kitimas 2013 – 2015 m. (Eur).....	59

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Viešojo ir privataus sektorių administravimo skirtumai.....	17
2 lentelė. Projektų vertinimo kaštų naudos metodu privalumai ir trūkumai.....	25
3 lentelė. Ekonominės analizės rodiklių sistema.....	35
4 lentelė. Rekomenduojama socialinė diskonto norma.....	38
5 lentelė. Gyventojų skaičius Klaipėdos miesto savivaldybėje (metų pradžioje).....	42
6 lentelė. Vidutinis metinis Klaipėdos miesto gyventojų skaičius ir sudėtis.....	43
7 lentelė. Klaipėdos miesto gyventojams tenkantis vietų skaičius, pagal paslaugų rūšį: dienos socialinė globa asmens namuose.....	43
8 lentelė. Mobilųjų komandų sudėtis, planuojančių dirbti BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras.....	71
9 lentelė. Mobilųjų komandų sudėtis, planuojančių dirbti BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“.....	72
10 lentelė. Priemonės slaugos namuose – 1 mėnesiui 1 komandai.....	73
11 lentelė. Techninės pagalbos ir slaugos priemonių sąrašas BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centrui.....	74
12 lentelė. Techninės pagalbos ir slaugos priemonių sąrašas BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“.....	75
13 lentelė. Projekto, finansuojamo iš Europos socialinio fondo, biudžetas.....	76
14 lentelė. Projekto, finansuojamo iš Europos socialinio fondo, biudžeto pinigų srautai BĮ Socialinės paramos centrui.....	78
15 lentelė. Projekto, finansuojamo iš Europos socialinio fondo, biudžeto pinigų srautai BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“.....	79
16 lentelė. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ tarnybinio atlyginimo koeficientų suvestinė.....	56
17 lentelė. Dienos socialinę globą asmens namuose teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai (pareigybėmis).....	57
18 lentelė. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ ekonominių rodiklių skaičiavimas (Eur).....	60

ĮVADAS

Lietuvoje gyvename rinkos ekonomikos sąlygomis, tačiau negalima perduoti visų gyvenimo sričių į privačias rankas, kurios neužtikrintų tinkamo jų funkcionavimo. Todėl valstybė, siekdama savo piliečių gerovės, dalį veiklų prisiima savo žinion: šalyje valstybiniu lygmeniu atliekama daug įvairių funkcijų: socialinės, sveikatos apsaugos, vystymo, administracinės ir kt.

Visi suvokia, kad rūpintis gyventojų gerove bei sveikata yra būtina, norint užtikrinti visavertį žmonių gyvenimą, todėl Lietuvos kaip ir kiekvienos išsivysčiusios valstybės pagrindinis ekonominis tikslas – užtikrinti nuolatinius ir sparčius ekonomikos plėtros tempus, pakankamai aukštą, bei kylantį šalies piliečių pragyvenimo lygį. Tačiau dažnai kyla nepasitenkinimas, kai kalbama apie viešojo sektoriaus finansavimą.

Įstojus į Europos Sąjungą ir įgydama galimybę naudotis struktūriniais fondais, Lietuva ne tik atsidūrė bendroje konkuruojančioje ekonominėje erdvėje, bet ir gali pasinaudoti finansinės paramos privalumais. Investicijų didinimas į šalies ūkį yra viena iš veiksmingiausių priemonių, skatinanti ne tik bendrą ekonomikos augimą, bet ir prisidedanti prie struktūrinių permainų, kurių dėka ekonomikos augimo tempai įgyja stabilumo.

Temos aktualumas. Lietuvoje nuolat didėja investicijų į viešąjį sektorių dydis. Šios investicijos skirtos visuomenės poreikiams tenkinti, viešojo sektoriaus problemoms spręsti, viešosios paskirties infrastruktūrai modernizuoti, o bendrąja prasme – valstybės strategijai įgyvendinti. Labai dažnai tokie projektai iš dalies finansuojami įvairių fondų arba tarptautinės paramos programų. Kitaip tariant investicinis projektas yra priemonė, kurios pagalba, pasitelkiant įvairių šaltinių lėšas bei patirtį galima tobulinti (kurti) vieną ar kitą sritį.

Nors investicijos į viešąjį sektorių turi gyvybiškai svarbią reikšmę šalies socialinei ir ekonominei plėtrai, tokios investicijos finansiškai paprastai nenaudingos, todėl būtina atlikti ekonominį ir socialinį vertinimą, nustatyti ar jų kuriama nauda iš tikrųjų pagrįs investicijų būtinumą.

Investicinių projektų efektyvumą nusako daugelis ekonominių, finansinių, socialinių, technologinių, ekologinių, aplinkosauginių ir kitų rodiklių. Pagal vienus iš šių rodiklių alternatyvus projektas tinkamas įgyvendinti, o pagal kitus – netinkamas. Todėl vertinant investicinius projektus (pvz. projektus, finansuojamus iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų) sunku išrinkti efektyviausius, kurių įgyvendinimas atneštų didžiausią naudą tiek jį įgyvendinančiam ūkio subjektui, tiek mūsų šaliai.

Tik tinkamai įvertinus visus galimus socialinius ir ekonominius veiksnius ir jų priežastis, šių veiksnių įtaka projekto rezultatyvumui, galima nustatyti, ar projekto nauda padengs patirtas išlaidas, ir priimti teisingą sprendimą dėl investicijų. Tokie kriterijai turi leisti nustatyti projekto efektyvumą jį

įgyvendinančio ūkio subjekto, ūkio šakos, valstybės bei problemų, kurias valstybė tikisi išspręsti šiuo projektu, atžvilgiu.

Tyrimo problema. Kaip įvertinti viešojo sektoriaus projektų ekonominį ir socialinį efektyvumą ir kokią naudą teikia šis vertinimas?

Tyrimo objektas. Viešojo sektoriaus projektas.

Tyrimo tikslas. Išnagrinėjus teorinius viešojo sektoriaus projektų ekonominio ir socialinio vertinimo aspektus, atlikti viešojo sektoriaus projekto ekonominį ir socialinį vertinimą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti viešojo sektoriaus projektų ekonominio ir socialinio vertinimo problemos analizę.
2. Išanalizuoti viešojo sektoriaus projekto ekonominio ir socialinio vertinimo teorinius aspektus.
3. Sudaryti viešojo sektoriaus projektų ekonominio ir socialinio tyrimo metodologiją.
4. Atlikti viešojo sektoriaus projekto ekonominį ir socialinį vertinimą, apžvelgti galimas projekto rizikas.

Magistro baigiamojo darbo tikslui pasiekti naudojami įvairūs metodai. Nagrinėdama viešojo sektoriaus projektus, jų vertinimo metodus sisteminama, lyginama ir apibendrinama Lietuvos ir užsienio autorių mokslinė literatūra. Norint pabrėžti viešojo sektoriaus projekto svarbą, taikoma statistinių duomenų analizė. Projekto ekonominio ir socialinio vertinimo metu atliktas grupavimas ir detalizavimas, taikomas grafinis metodas. Skaičiuojant projekto vertinimo rodiklius, naudojamas matematinis modeliavimas taikant informacinių technologijų priemones.

1. VIEŠOJO SEKTORIAUS PROJEKTŲ EKONOMINIO IR SOCIALINIO VERTINIMO PROBLEMOS ANALIZĖ

1.1. Viešojo sektoriaus projektų vertinimas

Viešojo sektoriaus vaidmens ir įtakos stiprinimas svarbus sėkmingos visuomenės plėtros veiksnys, nes arčiausiai – kiekvieno žmogaus esančios organizacijos – viešojo administravimo institucijos, tenkinančios visuomenės poreikius, o valstybinės valdžios vaidmuo ir vieta yra labai svarbūs kiekvieno žmogaus gyvenime. Dėl šių priežasčių labai svarbu, kad viešojo sektoriaus veikla būtų efektyvi įtakojanti socialinius, kultūrinius, politinius bei ypač ekonominius pokyčius.

Visuomenė vis dažniau reikalauja iš viešojo sektoriaus institucijų efektyvumo, naujų veiklos formų, nuolat gerėjančių kokybinių veiklos rodiklių. Todėl vis svarbesni tampa viešųjų paslaugų teikėjų ir vartotojų santykiai, viešojo sektoriaus struktūrų organizaciniai pokyčiai, viešųjų programų ir projektų, bei visų veiklos rūšių – informacinių, technologinių, finansinių ir žmogiškųjų išteklių valdymo – inovacijos (Raipa, 2002:75). Todėl yra labai svarbu efektingai investuoti į viešąjį sektorių.

Lietuvoje nuolat didėja investicijų į viešąjį sektorių dydis. Investicijų didinimas į šalies ūkį yra viena iš veiksmingiausių priemonių, skatinanti ne tik bendrą ekonomikos augimą, bet ir prisidedanti prie struktūrinių permainų, kurių dėka ekonomikos augimo tempai įgyja stabilumo. Labai dažnai tokie projektai iš dalies finansuojami įvairių fondų arba tarptautinės paramos programų (Norvaišienė, Krušinskas, 2008:5).

Esminis viešojo sektoriaus projektų požymis – orientacija ne į tiesioginį rezultatą, o į visuomenės poreikių tenkinimą (socialinių, ekonominių, aplinkosauginių). Pasak Baranauskienės, Vazonio (2014), projektai į viešąjį sektorių – viena iš viešosios politikos priemonių, skatinančių viešųjų gėrybių kūrimą ir sprendžiančių rinkos ribotumo problemas. Šie projektai yra nukreipti į tokių gėrybių kūrimą, kurių privatūs asmenys dėl išskirtinių jų savybių nesuinteresuoti teikti, o įgyvendinus tokius projektus gaunama nauda yra sunkiai išmatuojama.

Norvaišienė, Krušinskas (2008) pastebėjo, kad labai dažnai projektai, skirti visuomenės poreikiams tenkinti, finansiškai yra nuostolingi, o rengiami investiciniai projektai paprastai rodo, jog jie negeneruoja tiesioginių grynąjų pajamų (arba jos yra labai mažos), todėl finansiniu požiūriu yra nepatrauklūs investicijų finansinės grąžos siekiantiems investuotojams.

Projektas yra sudėtingas reiškinytis ir jo neįmanoma aprašyti vienu dydžiu, rodikliu, nes sunku rasti tokią savybę, kuri apimtų visus nagrinėjamo reiškinio aspektus. Projektui būdingos šios savybės: aiškus, unikalus tikslas, griežtai apibrėžta pradžia ir pabaiga, riboti finansiniai, žmogiškieji ir kiti

ištekliai, projekto rezultato kokybės ir kainos atitikimas vartotojo ar užsakovo poreikiams. Į projekto vertinimą įtraukiami veiksniai jungiami į tam tikras grupes, išskiriant ekonominius, finansinius, socialinius, aplinkosauginius, ekologinius ir kitus veiksnius. Projektas laikomas efektyviu, jeigu nauda, gaunama jį įgyvendinus, viršija šio projekto įgyvendinimo sąnaudas.

Vilimienė (2004) moksliniame straipsnyje „Viešojo sektoriaus infrastruktūros plėtros projektų vertinimas“ teigė, kad prieš priimant sprendimą rengti projektą atliekamas projekto identifikavimas atsakant į klausimą, kodėl būtent šis projektas, būtent šiuo metu yra būtinas. Labai svarbu, kad viešasis sektorius pradėdamas rengti investicinį projektą ir prašydamas paramos iš struktūrinių fondų, jau būtų nustatęs aiškią projekto vietą bendroje savo strategijoje, turėtų aiškų investicinio projekto įgyvendinimo planą bei atsižvelgtų į projekto reikšmingumą aplinkai (apylinkei, rajonui, regionui, šaliai). Svarbiausia, kad viešasis sektorius vertindamas projektą neturėtų apsiriboti vien tik į investitorių keliamus klausimus, o ir padėtų parodyti visus kitus kritinius poveikius, kuriuos reikės įvertinti rengiant projektą. Anot Židžiūnaitės (2010), iš pat pradžių atliekant projekto vertinimą reikia nusistatyti tinkamus vertinimo kriterijus, kurie privalo būti racionalūs, nešališki, aiškiai nusakyti, turi būti nustatomi tinkami vertinimo tikslai bei jiems pasiekti reikalingi uždaviniai.

Tačiau praktikoje kartais sunku priimti investicinius sprendimus, nes dažnai pagal vienus iš šių rodiklių investicinis projektas gali būti labai naudingas ir efektyvus, o pagal kitus net netinkamas įgyvendinti. Taip pat dažna situacija, kai viešasis sektorius vertindamas projektą iš konteksto ištraukia vieną investicinį efektyvumo rodiklį ir daro sprendimą remiantis būtent juo, todėl didėja kriterijų reikšmių neapibrėžtumas, t.y. didėja rizika, kad projekto kriterijai bus neteisingai interpretuojami ir vertinimo rezultato paklaida bus didelė.

Projektų vertinimo rodiklių gausa verčia ieškoti efektyvesnių būdų investiciniams projektams vertinti, o ypač projektams, kurie yra finansuojami iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų. Svarbiausia yra atrinkti tinkamiausius ir objektyviausius, kurie turėtų savo svarbumo koeficientą vykdant vertinimą (Kalvaitis, 2007:2).

Mokslininkų – Tamošiūnienės, Šidlausko, Trumpaitės (2006) – manymu, sudėtingų socialinių ekonominių, organizacinių valdymo uždavinių sprendimas yra daugiakriterinis matmuo: geriausių projektinių sprendimų išrinkimas ir vertinamas ne pagal vieną atskirą rodiklį, o pagal keletą savarankiškų ir tarpusavyje nesusijusių rodiklių. Ryšium su tuo svarbu turėti projektų vertinimo metodiką, apimančią minėtų metodų privalumus bei matematinius algoritmus ir duodančią teisingus, tarpusavyje neprieštaraujančius rezultatus. Šiai problemai spręsti gali padėti projektų efektyvumo vertinimas, kai efektyvumas nagrinėjamas siekiant palyginti ir įvertinti projekto vidaus ir išorės veiksnius.

1.2. Viešojo sektoriaus projektų vertinimo kaštų ir naudos metodu problematika

Ekonominio ir socialinio efektyvumo tyrimas, ypač svarbus, kai viešojo sektoriaus projektai numato tikslus, kurių efekto neįmanoma įvertinti remiantis finansine analize. Norvaišienė, Krušinskas (2008) išskyrė bendrą problemą viešojo sektoriaus efektyvumo vertinime, tai kad nėra vieno apibendrinamojo rodiklio, kuriuo remiantis būtų aprėpiami visi projektų analizės aspektai ir kuris parodytų bendrą projekto efektyvumą, nes įvairių veiksmų poveikis nagrinėjamam projektui yra skirtingas ir jie skirti ne tiems patiems investavimo tikslams įvertinti. O viešojo sektoriaus efektyvumą įvertinti apsunkina ir tai, kad būtina atsižvelgti į valdžios vykdomą strategiją, į teikiamų paslaugų kokybę, o ne į matematinius kiekybinius rodiklius. Todėl daugeliu atvejų viešasis sektorius faktiškai ignoruoja finansinio bei ekonominio – socialinio projekto įvertinimo svarbą ir spendimus priima intuityviai, motyvuodamos, kad projektas atitinka regiono ar atitinkamo sektoriaus strategiją ir panašiai.

Bivainis, Griškevičius (1998) pataria, ekonominį vertinimą atlikti remiantis kitais ekonominių efektyvumą atspindinčiais rodikliais, padedančiais įvykdyti pirminį, tuo pačiu ir esminį, finansinio investicinio projekto vertinimą, siekiant nustatyti ar šis projektas turi perspektyvų, ar bus gaunama ekonominė – socialinė tiesioginė ir netiesioginė nauda.

Skirtingai nei verslo, viešojo sektoriaus projektai dažniausiai teikia sunkiai finansiškai išmatuojamą socialinę naudą visuomenei. Viešojo projekto investicinis sprendimas turi būti priimtas vadovaujantis sukuriama socialine nauda – nors iki šiol tebeieškoma efektyviausių būdų bei metodų šiai naudai išreikšti ir įvertinti (Baranauskienė, Vazonio, 2014:3).

Anot Baranauskienės (2013), Europos Sąjungos bei Lietuvos reglamentai reikalauja, jog visi viešieji projektai, pretenduojantys gauti finansavimą iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų ar Sanglaudos fondo, būtų įvertinti kaštų naudos analizės metodu.

Kaštų ir naudos analizė yra standartinis būdas, naudojamas palengvinti sprendimų priėmimą. Nors ši analizė nėra nauja idėja, tačiau visuomenė apie ją mažai žino. Kaštų ir naudos analizės metodas susideda iš finansinės, ekonominės – socialinės bei rizikos analizės. Finansinės projekto analizės tikslas – parengti pinigų srautų prognozę bei apskaičiuoti finansinius rodiklius, kad būtų įrodytas finansinis projekto gyvybingumas (Baranauskienė, Vazonis, 2014:3). Vilimienė (2004) straipsnyje „Viešojo sektoriaus infrastruktūros plėtros projektų vertinimas“ pabrėžia, kad vertinant projektą finansinės analizės metu, būtina atsakyti į klausimus: ar pakanka pinigų padengti projekto išlaidas per visą projekto įgyvendinimo laikotarpį, ar pajamos iš projekto pagrindžia privataus investuotojo investiciją. Kadangi dažniausiai viešojo sektoriaus projektai finansinės naudos negeneruoja, todėl finansinių rodiklių apskaičiavimas nėra toks reikšmingas investicinio sprendimo

priėmimui. Ekonominis vertinimas parodo projekto įtaką regionui ar šaliai, t.y. teritorijai, kurioje projektas bus įgyvendintas. Vertinant viešuosius projektus ekonominė analizė yra svarbiausias kaštų ir naudos analizės metodo etapas, atskleidžiantis projekto sukuriamą socialinę naudą visuomenei. Vertinant projektą ekonominės analizės metu, būtina atsakyti į klausimus: kokias ekonomines problemas siekiama išspręsti įgyvendinant projektą, ar projekto įgyvendinimo metu gauta nauda visuomenei viršija patiriamas išlaidas (Vilimienė, 2004:3). Rizikos analizė suteikia galimybę nustatyti rezultato kintamumą pasikeitus vieno veiksnio reikšmei, ir taip įvertinti projekto rizikingumą bei jautrumą. Tačiau Norvaišienė, Krušinskas (2008) pastebėjo, kad rengiant viešojo sektoriaus projektams dažnai ekonominis ir socialinis vertinimas tampa mažai reikšmingu, lyginant jį su finansiniu vertinimu, dėl kiekybinių naudos matų nustatymo sudėtingumo, arba jis visai neatliekamas, o aprašomas tik bendraisiais bruožais.

Barauskienė (2010) straipsnyje „Viešųjų projektų vertinimas kaštų naudos analizės metodu: kritiškas požiūris“ teigė, kad ekonominė analizė atskleidžia privataus ir viešojo projekto vertinimo kaštų naudos analizės metodu skirtumus. Pirma, svarbiausias projekto rezultatas, kuris rūpi įmonei, yra susijęs su jos pelningumu, o viešojo intereso atstovams rūpi gerokai platesnis pasekmių ratas, kurį yra labai sunku įvertinti (įvairių socialinių grupių poreikių tenkinimas, rekreacijos paslaugų prieinamumas, kokybė, įtaka visuomenės elgsenai, aplinkai ir pan.). Antra, įmonė naudoja rinkos kainas, kad įvertintų investicijas, veiklos kaštus bei laukiamą finansinę naudą. Viešojo sektoriaus sukurta viešoji prekė (socialinė nauda) dažniausiai neparduodama rinkoje, kaina neegzistuoja, arba rinkos kainos tiesiog neatspindi tikrų projekto ribinių socialinių kaštų ar naudos.

Kaštų ir naudos analizė reikalauja atskirai išreikšti, kaip konkrečiai projektas paveiks žmonių vartojimą, sveikatą, saugumą, laisvalaikio trukmę, t.y. veiksnius, nuo kurių, ekonomistų manymu, priklauso žmonių gerovė. Tik tada matysime, ar projektas padės pagerinti šiuos gerovei įtakos turinčius rodiklius, tačiau jeigu įgyvendinus projektą gaunama svarbi nauda, kurios neįmanoma išreikšti pinigine išraiška, tokia nauda privalo būti apibūdinama ekonominio ir socialinio vertinimo metu, parodant papildomą projekto poveikį naudos gavėjams.

Tačiau kaštų ir naudos analizės metodas turi penkis trūkumus (Barauskienė, 2013:7):

1. Ne visada įmanoma socialinę naudą išreikšti piniginiiais vienetais.
2. Į skaičiavimus įtraukiami ne visi, o tik pinigais išmatuojamą socialinę naudą, gaunami netikslūs vertinimo rezultatai.
3. Neaišku, kaip nustatyti socialinę diskonto normą.
4. Galimi ekonominių ir finansinių rodiklių netikslumai dėl ilgo prognozavimo laikotarpio bei daromų prielaidų.

5. Finansiniai, ekonominiai, socialiniai ir rizikos įvertinimo rodikliai gali būti priešaringi, todėl sprendimas tampa priklausomas nuo subjektyvios nuomonės.

Baranauskienė, Vazonis (2014) savo moksliniame straipsnyje „Viešųjų projektų socialinė nauda ir jos vertinimas remiantis skirtingomis ekonomikos teorijomis“ išskiria viešųjų projektų socialinės naudos įvertinimo problematiką į penkis punktus:

1. Sudėtingas socialinės naudos reikšmingumo (realumo) nustatymas.
2. Sudėtingas socialinės naudos apimčių įvertinimas.
3. Problemiškas socialinės naudos įvertinimo etikos klausimai.
4. Projekto socialinės naudos efektyvaus naudojimo ir kontrolės problemos.

Apibendrinant galima teigti, jog mokslininkai, pradėję diskutuoti socialinės naudos ir viešųjų projektų vertinimo problematikos klausimais, įvardijo viešųjų projektų socialinės naudos svarbą, tačiau pripažino, kad sudėtinga atrasti ją tiksliai apibrėžiančią funkciją. Viešąsias investicijas buvo siūloma vertinti sukurto turto verte ar pajamomis, suteikiant projektams svorius. Ilgainiui nusistovėjo požiūris, kad viešojo projekto investicinis sprendimas turi būti priimtas vadovaujantis sukuriama socialine nauda, ir dar iki šių dienų tebeieškoma efektyviausių būdų bei metodų šiai naudai išreikšti ir įvertinti (Vilimienė, 2004:3). Baranauskienės (2013) teigimu, jeigu sunku ar neįmanoma atlikti socialinės naudos piniginio įvertinimo, išorinis projekto poveikis turi būti išreiškiamas kitais kiekybiniais ar kokybiniais matavimo vienetais, nes vertindami socialinių projektų naudą žmonės atsižvelgia ne tik į grynai piniginius parametrus, bet ir daugybę kitų veiksnių, tokių kaip rūpinimasis artimaisiais, ekologiniai efektai, jų pačių ar kitų žmonių nuomonės, užgaidos ir nuotaikos.

Viešojo sektoriaus projektų ekonominis ir socialinis vertinimas tapo neatsiejamu instrumentu vertinant projektus negeneruojančius tiesioginės finansinės naudos (pelno ar papildomų pajamų) organizacijai. Šio vertinimo metu esamos ar būsimos projekto išlaidos (kaštai) lyginamos su numatoma projekto nauda (pinigine išraiška) (Norvaišienė, Krušinskas, 2008:13). Tačiau didžiausia problema, kad viešųjų sektorių projektų ekonominis ir socialinis vertinimas atliekamas tik prieš baigiant projektą. Kad būtų galima išvengti nelengvos situacijos, kai atlikus detalią techninę analizę ir ištyrus duomenis, pasirodys, jog projektas yra neįgyvendinamas, šis vertinimas turėtų būti atliekamas prieš ir po.

Atsižvelgiant į šias išvadas, galiu teigti, kad ekonominis ir socialinis projektų vertinimas kaštų ir naudos analizės metodu yra naudinga priemonė vertinant viešojo sektoriaus investicijas, tačiau reikalaujanti metodologinio nuoseklumo ir tikslumo.

2. VIEŠOJO SEKTORIAUS PROJEKTŲ EKONOMINIO IR SOCIALINIO VERTINIMO TEORINĖ ANALIZĖ

2.1. Viešojo sektoriaus samprata ir viešasis administravimas

Kiekvienas iš mūsų su viešojo sektoriaus sąvoka susiduriame vos ne kasdien, tačiau tikslus ir konkretus šios sąvokos apibrėžimas moksliniuose literatūros šaltiniuose sutinkamas nedažnai.

Viešasis sektorius (angl. public sector) – valstybės kontroliuojama ekonomikos dalis. Išsamiai viešąjį sektorių analizavo norvegų mokslininkas Lane (2005). Jis suformulavo šešias viešojo sektoriaus sampratas, populiariausias apibrėžimas teigia, kad **viešasis sektorius** – tai institucijos, išlaikomos iš valstybės ir savivaldybių biudžetų ir kurių veikla yra vieša (visuomenė gali gauti informaciją apie ją).

Apibendrinus įvairiuose literatūros šaltiniuose sutinkamus viešojo sektoriaus apibrėžimus, pvz., mokslininkų Raipos (2009), Arimavičiūtės (2005), galime teigti, kad, **viešasis sektorius** – tai vyriausybės veikla, bendrieji sprendimai (įstatymų leidyba, valdžia) ir jų pasekmės, valstybės vartojimas, investicijos ir viešoji gamyba. Glaustas **viešojo sektoriaus** apibūdinimas – institucijos, kurios išlaikomos iš valstybės ir savivaldybių biudžetų.

Pagal T. Lowį (1979), kuris turbūt vienas pirmųjų apibrėžė viešojo sektoriaus ypatumus, išskiriamos šios pagrindinės **viešojo sektoriaus funkcijos**:

- ✓ Institucijų kūrimas – viešajame sektoriuje kuriamos taisyklės ir normos, kurios reglamentuoja viešojo sektoriaus funkcionavimą ir reprodukciją.
- ✓ Paskirstymas – viešasis sektorius teikia paslaugas (viešąsias gėrybes), kurių teikti privatus sektorius yra nesuinteresuotas.
- ✓ Perskirstymas – viešasis sektorius užtikrina socialinį teisingumą, mokesčiais sumažindamas vieno asmenų pajamas ir jas perskirstydamas kitiems (užtikrinamas rekomenduotinų gėrybių teikimas).
- ✓ Reguliavimas – viešasis sektorius sprendžia natūralios monopolijos, eksternalitetų ir netobulos informacijos problemas.

Kai kuriuose šaltiniuose randame ir penktą funkciją – tai institucijų kūrimas ir viešųjų paslaugų teikimas, ši funkcija reikalinga tam, kad būtų vykdomos visos kitos aukščiau išvardytos viešojo sektoriaus funkcijos.

Hughes (2003) **viešojo sektoriaus funkcijas** suskirstė taip:

- ✓ ekonominės infrastruktūros užtikrinimas;
- ✓ kolektyvinių gėrybių ir paslaugų teikimas;
- ✓ grupinių konfliktų sprendimas;

- ✓ konkurencijos užtikrinimas;
- ✓ gamtos išteklių apsauga;
- ✓ gėrybių ir paslaugų minimumo individams užtikrinimas;
- ✓ ekonomikos stabilizavimas.

Neatsiejamos viešojo sektoriaus sąvokos – viešojo sektoriaus subjektas (toliau subjektas), viešasis administravimas, ir nors mums šie žodžiai girdėti, tačiau jų tikslią reikšmę žino toli gražu ne kiekvienas.

Remiantis Kavaliauskaite, Jucevičiumi (2009), į sąvoką „viešasis sektorius“ įeina tokie **subjektai**: viešosios institucijos, viešojo administravimo institucijos, biudžetinės įstaigos, viešosios įstaigos, kurių steigėjas yra valstybė.

Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso įstatymo 2.34 straipsnio 2 dalyje **viešieji juridiniai asmenys** įvardyti kaip valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudoti sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t.t.). Šis apibrėžimas pagal du kriterijus (veiklos tikslas ir pelno siekimas) tarsi atiboja privačiuosius juridinius asmenis nuo viešųjų.

Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo 4 straipsnio 1 punkte rašoma, kad viešųjų subjektų asmenų steigėjais gali būti valstybė, savivaldybės, jų institucijos arba kiti asmenys. Literatūroje šaltiniuose nurodomos tokios viešųjų juridinių asmenų veiklos sritys: socialinė, švietimo, kultūros, mokslo, ekologinė, sveikatos apsaugos, sporto, teisinė, darbo santykių, religinė ir kt.

Toliau analizuojant viešąjį sektorių, būtina išsiaiškinti viešojo administravimo sąvoką. Tikslus šios sąvokos apibrėžimas pateiktas Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 2 straipsnio 1 punkte. Jame teigiama, kad „**Viešasis administravimas** – įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti: administracinių sprendimų priėmimas, įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimas“.

Raipa (2002) straipsnyje „Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika“ teigė, kad **viešasis administravimas** yra vartojamas ir platesne prasme: kaip tam tikra atsakomybės rūšis, kurią turi įvairių lygių viešosios institucijos, vykdančios įvairias funkcijas – planavimą, organizavimą, vadovavimą, koordinavimą, veiklos kontrolę.

Pasak Domarko (2004), viešasis administravimas ir naujoji viešoji vadyba anglų kalboje dažnai vartojamos kaip sinonimai. Naujoji **viešoji vadyba** gali būti apibūdinta kaip verslo vadybos principų, metodų ir technologijų taikymas viešojo sektoriaus organizacijose. Įvertinant Lietuvos įstatyminę bazę,

dabartinėje lietuvių kalboje sąvoką viešoji vadyba tikslinga vartoti kalbant apie visą viešąjį sektorių, o viešasis administravimas – kalbant apie vykdomosios valdžios įstaigas, t.y. sąvoka viešasis administravimas taikytina tik daliai viešojo sektoriaus organizacijų.

Viešojo sektoriaus veikla specifinė ir labai skiriasi nuo privataus sektoriaus. Nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad tiek vienas tiek kitas gali teikti paslaugas, tačiau esminis skirtumas tas, kad privatus sektorius teiks paslaugas tik tada jeigu bus siekiama pelno. Šių sektorių administravimo palyginimas pateikiamas 1 lentelėje.

1 lentelė. Viešojo ir privataus sektorių administravimo skirtumai (Viešasis valdymas, 2010:45)

Administravimo skirtumai	Veiklos tikslas ir veiklos vertinimas	Sprendimų priėmimo procesas	Viešumas
Viešasis sektorius	paslaugų tiekimas	piliečių įtraukimas į viešąjį valdymą	nuolatinis visuomenės dėmesys
Privatus sektorius	pelno siekimas	greiti ir rizikingi sprendimai	išskirtinis visuomenės dėmesys

Viešasis sektorius skiriasi nuo privataus sektoriaus veikimo tikslais, vertinimais, sprendimo priėmimo procesu bei viešumo kriterijais.

Tačiau civilinės teisės vadovėlio autoriai siūlo pelno nesiekimą interpretuoti dvejopai (Kiršienė, Pakalniškis, Juškytė, 2004: 259):

1) viešasis juridinis asmuo iš viso negauna pelno, nes nevykdo tokios veiklos, iš kurios galėtų gauti pelno, pavyzdžiui, fondas;

2) viešasis juridinis asmuo siekia ir gauna pelno, bet šio pelno neskirsto steigėjams, dalininkams, tiek jo veiklos, tiek pabaigos metu, pavyzdžiui, viešosios įstaigos.

Išanalizavus pateiktos mokslinės literatūros informaciją galima daryti išvadą, kad viešieji subjektai uždirbtas pajamas neskirsto savininkams dividendų ar kitu pavidalu, o jų veikla pagrįsta tik pagrindinės veiklos materialiniu aprūpinimu, kuris reikalingas efektyviai tenkinti viešuosius interesus.

Visas gaunamas **viešųjų subjektų įplaukas** galima suskirstyti taip [49]:

- ✓ iš valstybės, savivaldybės biudžeto;
- ✓ iš kitų fondų ir kitų šaltinių;
- ✓ kitos įplaukos;
- ✓ gautos palūkanos;
- ✓ už suteiktas paslaugas;

- ✓ iš mokesčių ir rinkliavų;
- ✓ iš socialinių įplaukų;
- ✓ iš Europos Sąjungos, užsienio valstybių ir tarptautinių institucijų lėšų.

Biudžeto sandaros įstatyme 1 straipsnio 4 punkte numatyta, kad pajamas viešosios įstaigos gauna už funkcijų, numatytų jų veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose, įgyvendinimą. Gautos Europos Sąjungos finansinės paramos ir bendrojo finansavimo lėšos gali būti panaudotos tik Europos Sąjungos finansinės paramos programoms ir projektams finansuoti.

2.2. Investicinių viešojo sektoriaus projektų vertinimo samprata

Pradžioje išsiaiškinkime investicinio projekto vertinimo sampratą, nes tik tinkamai apibrėžiant ir interpretuojant investicijų sąvoką galime ją tinkamai taikyti bei nagrinėti.

Įvairioje mokslinėje literatūroje, investavimas yra suprantamas panašiai. Norvaišienė (2000) investicijas apibrėžia taip: **investicijos** – (lot. k., išvest, įdėti), tai kapitalo įnešimas, siekiant tolimesnio jo augimo.

Lietuvos Respublikos investicijų įstatyme 2 straipsnio 1 punkte **investicijos** apibrėžiamos kaip piniginės lėšos ir įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta tvarka įvertintas materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas. Šis turtas yra investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitose panašiose srityse) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą.

Lietuvoje nuolat didėja investicijų į viešąjį sektorių dydis. Šios investicijos skirtos visuomenės poreikiams tenkinti, viešojo sektoriaus problemoms spręsti, viešosios paskirties infrastruktūrai modernizuoti, o bendrąja prasme – valstybės strategijai įgyvendinti. Labai dažnai tokie projektai iš dalies finansuojami įvairių fondų arba tarptautinės paramos programų (Norvaišienė, Krušinskas, 2008:5).

Analizuojant tarptautinę paramą būtina paminėti, kad viešojo sektoriaus projektai finansuojami pagal gairės pareiškėjams viešajam sektoriui siekiant gauti Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansinę paramą pagal Lietuvos 2014 – 2020 metų bendrąjį programavimo dokumentą. Paramą gali gauti savivaldybės, apskričių administracijos ir jų institucijos, biudžetinės įstaigos ir kiti. Šie projektai gali būti finansuojami iki 100 proc. projekto tinkamų išlaidų, išskyrus tam tikras veiklų grupes, nurodytas gairėse pareiškėjams, kai finansuojama iki 75 proc. projekto tinkamų išlaidų.

Norvaišienės, Krušinsko (2008) teigimu, Europos Sąjungos suteikiama parama viešojo sektoriaus investicijoms dažniausiai yra negrąžintina.

Atsižvelgiant į pateiktus investicijų apibendrinimus ir siekiant nuodugniau išanalizuoti šio darbo tematiką, būtina įvertinti ne tik investavimo, tačiau pateikti ir projekto vertinimo sampratą, kuri pasak mokslininkų Žydžiūnaitės, Garge, Berliner, Fine ir kitų, būtų suprantama taip:

Žydžiūnaitė (2010) pateikia tokį **vertinimo** apibrėžimą – vertinimas – tarsi veiksnys aprėpiantis tyrimą ir prielaidą atskaitomybei, kontrolei.

Garge, Berliner (1994) pateikia tokį **vertinimo** apibrėžimą – vertinimas – tarsi įvairių faktų rinkimas, rezultatų nustatymas arba matavimas.

Fine, Thayer, Coghlan (2000) pateikia tokį **vertinimo** apibrėžimą – vertinimas – siejamas su kiekybiniais parametrais ir eksperimentiniais tyrimais, ekonominio vertinimo kriterijais, įgalinančiais tiek konkrečių rezultatų ar produktų kūrėjus, tiek ir vertintojus aktyviai dalyvauti vertinime.

Apibendrinus ir apjungus pateiktas „investicijų“ ir „vertinimo“ sąvokas, galime teigti, kad pastarųjų taikymas siekiant finansinio investicinio projekto vertinimo yra lyg terpė, kurioje stengiamasi visapusiškai įvertinti investicijas, sudarant pradines prielaidas ir vertinant rezultatus.

Vertinimas vyksta remiantis kriterijais, kurie suteikia galimybę visapusiškai įvertinti investicinio projekto, o jei prireikus – tik atskirų dalių ar etapų, rezultatų efektyvumą. Todėl itin svarbu iš pat pradžių atliekant vertinimą nusistatyti tinkamus vertinimo kriterijus, kurie privalo būti racionalūs, nešališki, aiškiai nusakyti, taip pat turi būti nustatomi tinkami vertinimo tikslai bei jiems pasiekti reikalingi uždaviniai (Žydžiūnaitė, 2010:3).

Kalbant toliau apie **projektą**, Ališauskas, Kazlauskienė (2005), jį apibūdina, kaip tam tikrą užduotį su pradiniais duomenimis ir reikalaujamais rezultatais, kurie lemia užduoties sprendimo būdą.

Anot Kučinsko, Kučinskienės (2005), anksčiau **projekto** sąvoka dažniausiai buvo naudojama ir suvokiama inžinerijos srityje, technikos specialistų profesinėje veikloje ir reiškė dokumentų, brėžinių, apskaičiavimų, būtinų konkrečiam objektui sukurti, pastatyti, pagaminti visumą. Tačiau šiandien išsiplėtė, pasikeitė ir projekto sąvokos samprata, nes, kaip teigia Gudarzi, Chegin (2011), projektų samprata ne tik kinta, bet kinta ir pati projekto paskirtis, kuri plačiai suvokiama, kaip „finišo“ taškas, kurio organizacijos siekia besikeičiančiomis rinkos sąlygomis. Projektai kuriami sprendžiant verslo, mokslo, meno technikos, technologijų, inovacijų investicijų, socialines bei kitas problemas. Kadangi projektų ir jų valdymo pagrindu grindžiama daugelis ekonominės veiklos sričių, todėl anot Kuen, Zailani (2012), projektai apima sprendimų priėmimo procesus bei strategijas ir taktikas organizacijos tikslams pasiekti. Svarbiausia pasirinkti tinkamus projektų įgyvendinimo metodus, kurie lemia projekto sėkmę.

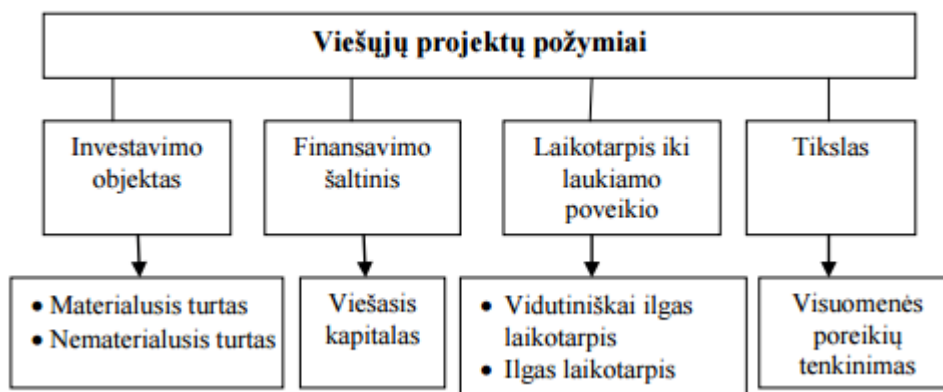
Mokslininkai – Ališauskas, Karpavičius, Šeputienė (2005) – **projektą** supranta kaip efektyvų pokyčių valdymo ir inovacijų įgyvendinimo būdą.

Projektų valdymo instituto (Project Management Institute) teigimu, **projektas** yra laikina, griežtus pradžios ir pabaigos terminus turinti veikla, orientuota sukurti unikalų produktą ar paslaugą, kuri duos naudą konkrečiai grupei. Panašų požiūrį į projekto sąvoką išsako ir Pasaulio bankas, projekto metu vykdomą veiklą vadindamas ribotą laiko tarpą atliekamais, tarpusavyje susijusiais darbais, kuriais siekiama specifinio tikslo esant ribotam biudžetui (Nevarauskas ir kiti, 2003:7).

Pastarasis apibrėžimas išryškina kiekvienam projektui aktualią riboto finansavimo problemą ir aiškiai nurodo, jog kiekvienas projektas turi turėti unikalų tikslą. Šiam požiūriui pritaria ir Kaziliūnas (2009), apjungdamas minėtas sąvokas ir teigdamas, jog **projektas** yra „kompleksinės, koordinuojamos, vienkartinės pastangos, apribotos laiko, biudžeto, išteklių ir kryptingų atlikimo specifikacijų, skirtos patenkinti vartotojo poreikius“. Iš pateiktų sąvokų pastebima, jog projektui būdingos šios savybės: aiškus, unikalus tikslas, griežtai apibrėžta pradžia ir pabaiga, riboti finansiniai, žmogiškieji ir kt. ištekliai, projekto rezultato kokybės ir kainos atitikimas vartotojo ar užsakovo poreikiams.

Baranauskienė, Vaznonis (2014) moksliniame straipsnyje „Viešųjų projektų socialinė nauda ir jos vertinimas remiantis skirtingomis ekonomikos teorijomis“ teigia, kad **viešasis projektas** – tai viešųjų fondų lėšomis finansuojamas materialiojo ar nematerialiojo turto investicijų projektas, nukreiptas ne į finansinį rezultatą, o kuriantis socialinę naudą visuomenei.

Mokslininkai – Baranauskienė, Vaznonis (2014) – investicinius projektus suklasifikavo pagal įvairius kriterijus, kuriais vadovaujantis 1 paveiksle pateikiami esminiai viešųjų projektų požymiai.

1 pav. Viešųjų projektų požymiai (adaptuota pagal Baranauskienė, Vaznonis, 2014)

Atsižvelgdami į viešojo sektoriaus problematiką Norvaišienė, Krušinskas (2008) pastebėjo, kad labai dažnai projektai, skirti visuomenės poreikiams tenkinti, finansiškai yra nuostolingi, o rengiami investiciniai projektai/galimybių studijos paprastai rodo, jog jie negeneruoja tiesioginių grynųjų

pajamų (arba jos yra labai mažos) ir finansiniu požiūriu yra nepatrauklūs investicijų finansinės grąžos siekiantiems investuotojams (tai atskleidžia finansinis projektų vertinimas).

Skirtingai nei verslo projektai, viešojo sektoriaus projektai dažniausiai nesukuria tiek pajamų, kad būtų finansiškai pagrįsti, tačiau teikia visuomenei sunkiai finansiškai išmatuojamą socialinę naudą (Baranauskienė, Vazonis, 2014:1).

Ališauskas, Kazlauskienė (2005) problemas, išskylančias siekiant viešojo sektoriaus investicinių projektų tikslų, suskirsto į dvi grupes:

- ✓ įgyvendinant projektus akcentuojami finansuotojų (o ne vartotojų) prioritetai;
- ✓ projekto įgyvendinimas nukrypsta į fragmentinius, pavienius tikslus, nepavyksta įgyvendinti sisteminio požiūrio.

Pirmoji problema paprastai būdinga tarptautinę paramą gaunantiems projektams, kai paramos gavėjas (Lietuvoje) netinkamai juos planuoja. Projekto užsakovas (viešoji institucija) turi užtikrinti, kad projekto rezultatai bus naudingi vietos visuomenei. Tuo tarpu projektą finansuojanti organizacija yra laikoma pagrindine sprendimų priėmėja. Projekto užsakovas, manydamas, kad menkai gali paveikti projekto planavimą, deda mažai pastangų apibrėždamas projekto tikslus ir uždavinius. Todėl daugelis parengtų projekto pasiūlymų formaliai atitinka finansuotojų interesus, o ne objektyvius visuomenės poreikius, tai dažnai apriboja projekto rezultatų tęstinumą ir sklaidą. Projektų efektyvumas būtų didesnis, jeigu projekto užsakovai aktyviau dalyvautų planuojant projektą ir vertinant potencialių vartotojų poreikius.

Kita problema – nepakankamas projekto uždavinių apibrėžtumas. Kai jungtis „organizacija – produktas – projektas“ yra neapibrėžta ir neaiški, projektas nukrypsta į fragmentiškus, atskirus rezultatus, kurie gali tapti nereikalingi, jei nebus pagrįsta koordinuotu kitų projektų ir veiksmų valdymu.

Siekiant strateginės reikšmės rezultatų svarbu įvertinti kiekvieno atskiro indėlių ir skirtingų projektų (bei kitos veiklos) įtaką vienas kitam jų įgyvendinimo metu ir po to.

2.3. Projektų ekonominio ir socialinio vertinimo metodai

Visuomenė reikalauja iš viešojo sektoriaus institucijų efektyvumo, naujų veiklos formų, nuolat gerėjančių kokybinių veiklos rodiklių. Todėl vis svarbesni tampa viešųjų paslaugų teikėjų ir vartotojų santykiai, viešojo sektoriaus struktūrų organizaciniai pokyčiai, viešųjų programų ir projektų bei visų veiklos rūšių – informacinių, technologinių, finansinių ir žmogiškųjų išteklių valdymo – inovacijų. (Raipa, 2002:75). Todėl yra labai svarbu efektingai investuoti į viešąjį sektorių.

Popovas (2014) išskiria, kaip vieną svarbiausių veiklos rezultatų identifikuojantį matą – **efektyvumą**. Ekonominis **efektyvumas** – tai naudos siekimas esant minimaliems ištekliams.

Mokslininkas Sudit (1996) teigė, kad **efektyvumas** (angl. k. – effectiveness) reiškia gerai atliktus darbus, bet matuojama, ar konkretus rezultatas atitinka siekiamą rezultatą (neatsiejama nuo konkretaus tikslo ir (ar) uždavinio) ir koncentruojamasi į galutinį konkretaus tikslo ir (ar) uždavinio pasiekimą. Efektyvumas orientuotas į ateitį, visavertį numatyto tikslo pasiekimą, todėl čia svarbūs visi faktoriai, kurie gali daryti įtaką tikslo pasiekimui ateityje (projekto eigoje) (Vitner, Rozenes, Spraggett, 2006:323). Efektyvumas reiškia, kad darbas atliktas tiksliai ir visaverčiai, bet šiuo atveju nevertinamos darbo atlikimo finansinės ar laiko sąnaudos (Henderson, Zelenyuk, 2007: 223).

Bendriausia prasme **efektyvumas** – produktyviųjų pastangų panaudojimo lygis, užtikrinantis maksimalų rezultatą. Efektyvumo sąvoka ekonomine prasme galima nusakyti šia logine priklausomybe (Norvaišienė, Krušinskas, 2008:29):

$$\text{Efektyvumas} = \text{rezultatai/sąnaudos}$$

Projektas laikomas efektyviu, jeigu nauda, gaunama jį įgyvendinus, viršija šio projekto įgyvendinimo sąnaudas.

Tamošiūnienė, Šidlauskas, Trumpaitė (2006) savo moksliniame straipsnyje „Investicinių projektų efektyvumo daugiakriterinis vertinimas“ pabrėžė, kad investicinių projektų efektyvumą nusako daugelis ekonominių, finansinių, socialinių, technologinių, ekologinių, aplinkosauginių ir kitų rodiklių. Pagal vienus iš šių rodiklių alternatyvus investicinis projektas tinkamas įgyvendinti, o pagal kitus netinkamas. Investicinių projektų efektyvumo vertinimo procesas yra sudėtinga problema tiek teorikams, tiek praktikams. Tai ypač aktualu vertinant investicinius projektus, kuriems finansuoti skiriama Europos Sąjungos parama.

Projekto finansinis efektyvumas ir nenuostolingumas yra viena esminių sąlygų priimant sprendimą finansuoti projektą arba atrenkant projektus iš keleto jų įgyvendinimo alternatyvų. Tačiau ne visi projektai būna finansiškai efektyvūs. Kita vertus, finansiškai naudingi projektai yra naudingi privatiems investuotojams, o viešojo sektoriaus investicijų skyrimas jiems iškreiptą situaciją rinkoje (Norvaišienė, Krušinskas, 2008: 29).

Pagal Baranauskienę, Vazonį (2014), vertinant finansinį efektyvumą, projekto sąnaudos ir rezultatai įvertinami ekonominiais rodikliais, ne visada susijusiais su faktiniu pinigų judėjimu. Toks projekto kaštų ir naudos traktavimas leidžia apytikriai įvertinti išorės efektus, viešąsias gėrybes, rinkos kainų nukrypimus nuo ekonominės vertės. Ekonominio efektyvumo tyrimas, ypač svarbus, kai projektai numato tikslus, kurių efekto neįmanoma įvertinti remiantis finansine analize.

Bendra problema viešojo sektoriaus efektyvumo vertinime, tai kad nėra vieno apibendrinamojo rodiklio, kuriuo remiantis būtų aprėpiami visi projektų analizės aspektai ir kuris parodytų bendrą

projekto efektyvumą, nes įvairių veiksnių poveikis nagrinėjamam projektui yra skirtingas ir jie skirti ne tiems patiems investavimo tikslams įvertinti. O viešojo sektoriaus efektyvumą įvertinti apsunkina ir tai, kad būtina atsižvelgti į valdžios vykdomą strategiją, į teikiamų paslaugų kokybę, o ne į matematinius kiekybinius rodiklius. Mokslininkai – Bivainis, Griškevičius (1998) – rekomenduoja, atliekant investicinio projekto vertinimą, pasitelkti kompleksinę analizę, kuri susideda iš ekonominės, finansinės ir socialinės analizės.

Vilimienės (2004) straipsnyje „Viešojo sektoriaus infrastruktūros plėtros projektų vertinimas“ yra trumpai apžvelgiami bei palyginami praktikoje dažniausiai naudojami projektų finansinio ir ekonominio vertinimo metodai, kurie pateikiami 2 paveiksle.

Pagrindinės rūšys	Metodai	Vertinama
Finansinis	Finansinių srautų analizė	Ar pakanka pinigų padengti projekto išlaidas per visą jo įgyvendinimo laikotarpį? Iki kokios ribos vartotojai ar naudos gavėjai gali mokėti už paslaugas? Ar pakankami finansavimo šaltiniai, užtikrinantys reikiamas investicijas (finansavimo planas)?
	Išlaidų – naudos analizė	Ar pajamos iš projekto pagrindžia privataus investuotojo investiciją (pelningumas)?
	Išlaidų – efektyvumo analizė	Kuri iš alternatyvų duoda didesnes pajamas vienam investuotam piniginiams vienetui (arba mažiausios išlaidos už pajamų vienetą)?
	Organizacijos finansinės ataskaitos	Ar įmonės, kuri ruošiasi įgyvendinti projektą finansinė būklė yra gera (tinkama)?
Ekonominis	Aplinkos analizė	Kokias ekonomines problemas siekiama išspręsti įgyvendinant projektą? Ar išorinės ekonominės sąlygos yra pakankamai palankios projekto įgyvendinimui?
	Išlaidų – naudos analizė	Ar projekto įgyvendinimo metu gauta nauda visuomenei viršija patiriamas išlaidas?
	Išlaidų – efektyvumo analizė	Kurios alternatyvos duoda didžiausią naudą visuomenei už vieną išlaidų piniginių vienetą?
Socialinis	Išlaidų – naudos analizė	Koks projekto pelningumas visuomenei, įvertinus pajamų paskirstymą?

2 pav. Finansinio ir ekonominio įvertinimo metodai (adaptuota pagal Vilmienė, 2004)

Pasak Norvaišienės, Krušinsko (2008), viešojo sektoriaus investicinių projektų rengimas skirtas įvertinti ekonominę ir socialinę naudą ir numatyti įtaką projekto aplinkai, tikslinei grupei, regionui, šaliai ir t.t. Tokios investicijos finansiškai paprastai nenaudingos, tačiau būtina atlikti ekonominį ir socialinį vertinimą, nustatyti, ar jų kuriama nauda iš tikrųjų pagrįs investicijų būtinumą.

Būtinam ekonominiam ir socialiniam finansinio investicinio projekto vertinimui pritaria dauguma mokslininkų, nagrinėjusių tokio pobūdžio investicinių projektų vertinimą. Remiantis

Савчук, Прилипко, Величко (1999) teiginiais, investuotojams renkantis projektą iš daugiau alternatyvų, verta apskaičiuoti ekonominius ir socialinius kriterijus.

Pagal Rosen, Gayer (2008), minėtas vertinimas apibūdina dalį kaštų – naudos analizės. **Kaštų – naudos analizė** yra standartinis būdas, naudojamas palengvinti sprendimų priėmimą. Jis ypač taikomas vertinant projektus, tiek privataus, tiek viešojo sektoriaus. Bendrais bruožais, šia analize įvertinami minėtieji už (tai nauda) ir prieš (tai kaštai) argumentai, kurie yra pasveriami vienas kito atžvilgiu, paskui susumuojami ir gaunama grynoji nauda (angl. net benefits). Pagal apibrėžimą, „**kaštų – naudos analizė** yra gerovės ekonomikos priemonė, priimant sprendimus skirstant valstybės lėšas“.

Ekonominis ir socialinis vertinimas, kaštų ir naudos analizė (angl. Cost-benefit analysis) – jau gana seniai ekonomikos srities moksluose žinomi teoriniai vertinimo metodai. Ekonominio ir socialinio vertinimo terminas papildė tradicinį kaštų ir naudos analizės metodą, kurį pasitelkus finansiniais rodikliais ir pinigine išraiška vertinamas projekto efektas arba nauda, dažniausiai vadinama ekonomine nauda arba socialine nauda. Toks vertinimas tapo neatsiejamu instrumentu vertinant projektus, negeneruojančius tiesioginės finansinės naudos (pelno ar papildomų pajamų) organizacijai (Norvaišienė, Krušinskas, 2008: 13).

Barauskienė (2013) straipsnyje „Viešųjų projektų vertinimas kaštų naudos analizės metodu: kritiškas požiūris“ teigė, kad Europos Sąjungos bei Lietuvos reglamentai reikalauja, jog visi viešieji projektai, pretenduojantys gauti finansavimą iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų ar Sanglaudos fondo, būtų įvertinti kaštų naudos analizės metodu.

Europos Komisija projektų vertinimą, grindžiamą kaštų naudos analize, pirmą kartą rekomendavo 1997 m. 2008 m. išleistos Europos Komisijos gairės, aprašančios kaštų naudos analizės atlikimą. Šių gairių tikslas – skatinti vieningą projektų vertinimo sistemą, apimančią įvairius projekto vertinimo aspektus (European Commission, 2008). Taikant šį metodą, yra užtikrinama, kad ribotas viešojo finansavimo biudžetas yra panaudojamas efektyviausiu būdu.

Norvaišienės, Krušinsko (2008) manymu, kaštų ir naudos analizė nėra nauja idėja, tačiau visuomenė apie ją mažai žino, nors šiuo metu viešųjų projektų vertinimui naudojamas būtent šis metodas, kuris leidžia įvertinti ir neduodančius tiesioginių pajamų projektus, teikiančius tik socialinę naudą.

Mikulskienė (2011) **kaštų naudos analizę** apibūdina, kaip projekto pajamų, išlaidų, turto pokyčio, socialinės ekonominės naudos ir rizikos vertinimą. Tačiau plačiau **kaštų naudos analizę** aprašo Barauskienė (2013) teigdama, kad tai sisteminis kiekybinis investicinių projektų vertinimo metodas, leidžiantis nustatyti ir įvertinti ilgalaikius finansinius, ekonominius bei socialinius projektų darinius – naudą ir žalą. Pagrindinis **šios analizės tikslas** – parodyti projekto naudą (tiek finansinę, tiek socialinę) palyginti su investicijomis, kartu įvertinti projekto įgyvendinimo riziką. Socialinė

projekto įgyvendinimo nauda pasireiškia teigiamu ekonominiu, socialiniu, aplinkosauginiu poveikiu tam tikrai bendruomenei, regionui, šaliai. Esminiai kaštų naudos analizės metodo principai:

- ✓ lyginamos bent dvi alternatyvos: „be projekto“ ir „su projektu“;
- ✓ alternatyva „be projekto“ yra vertinimo atskaitos taškas;
- ✓ finansiniai ir ekonominiai rodikliai parodo skirtumą tarp vertinamo investicinio sprendimo ir alternatyvos „be projekto“;
- ✓ kadangi pagrindinis išlaidų naudos analizės naudos rodiklis yra ekonominė nauda, pasirenkamas projekto įgyvendinimo variantas, duodantis didžiausią naudą.

Kaštų ir naudos analizė reikalauja atskirai išreikšti, kaip konkrečiai projektas paveiks žmonių vartojimą, sveikatą, saugumą, laisvalaikio trukmę, t.y. veiksnius, nuo kurių, ekonomistų manymu, priklauso žmonių gerovė. Tik tada matysime, ar projektas padės pagerinti šiuos gerovei įtakos turinčius rodiklius.

2 lentelėje pateikta projektų vertinimo kaštų naudos metodu privalumai ir trūkumai.

**2 lentelė. Projektų vertinimo kaštų naudos metodu privalumai ir trūkumai
(Baranauskienė, 2013:7)**

Privalumai	Trūkumai
<ol style="list-style-type: none"> 1. Metodas apima sisteminių finansinių, ekonominių ir rizikos įvertinimą, todėl priimamas investicinis sprendimas yra labiau pagrįstas. 2. Galima įvertinti ne tik projektų generuojamas pajamas, bet ir kuriamą socialinę naudą, išreiškiamą piniginiu matavimo vienetu. 3. Vertinimo rezultatai aiškūs ir palyginami, nes kaštams ir naudai suteikiama piniginė išraiška. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ne visada įmanoma socialinę naudą išreikšti piniginiiais vienetais. 2. Į skaičiavimus įtraukiant ne visą, o tik pinigais išmatuojamą socialinę naudą, gaunami netikslūs vertinimo rezultatai. 3. Neaišku, kaip nustatyti socialinę diskonto normą. 4. Galimi ekonominių ir finansinių rodiklių netikslumai dėl ilgo prognozavimo laikotarpio bei daromų prielaidų. 5. Finansiniai, ekonominiai ir rizikos įvertinimo rodikliai gali būti prieštaringi, todėl sprendimas tampa priklausomas nuo subjektyvios nuomonės.

Aktualiausia kaštų naudos analizės problema – socialinė naudos kokybinių rodiklių išraiška kiekybiniais matais bei piniginės vertės suteikimas piniginiiais matais nepamatuojantiems rodikliams.

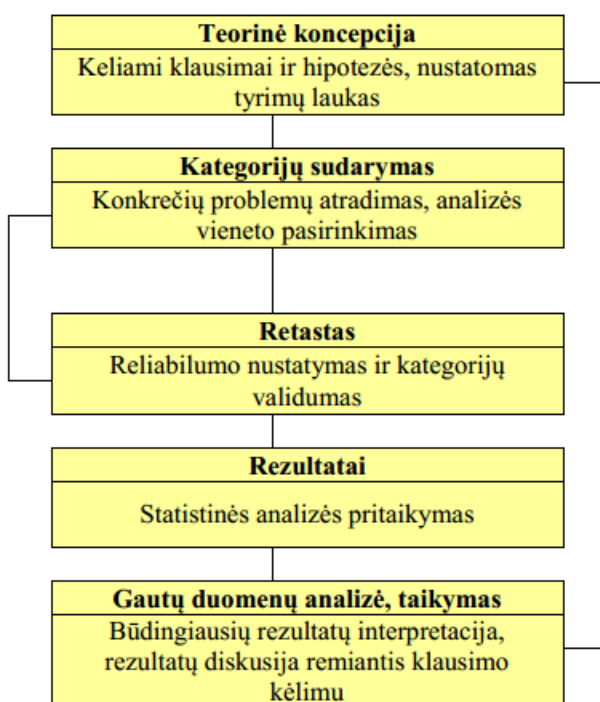
Kadangi aprašydama vertinimą naudoju tokias sąvokas kaip „kokybinis“ ir „kiekybinis“ vertinimas, remdamasi Bivainio, Butkevičiaus (2003) moksline literatūra, pateikiu tokius šių sąvokų apibūdinimus:

✓ **kokybinis vertinimas** suprantamas kaip, projekto sąlyginio naudingumo ir projekto sąlyginio naudingumo tikimybės santykis. Šių dviejų dėmenų daugyba įvertina kaip įprastai nustatytais sąlygomis gali įvykti tyrinėjamas reiškinys, taip pat nustatomas šio reiškinio naudingumas, kuris yra koreguojamas minėtu tikimybinio koeficientu (3 pav.).

$$\begin{array}{c}
 \hline
 \text{Kokybinis vertinimas} \\
 \hline
 = \\
 \text{Projektų sąlyginis naudingumas} \\
 * \\
 \text{Projekto sąlyginio naudingumo} \\
 \text{tikimybė} \\
 \hline
 \end{array}$$

3 pav. Kokybinio vertinimo samprata (sudaryta pagal Bivainį, Butkevičių, 2003)

✓ **kiekybinis vertinimas** padeda pagrįsti taikomos metodikos pasirinkimą tokia tvarka (4 pav.).

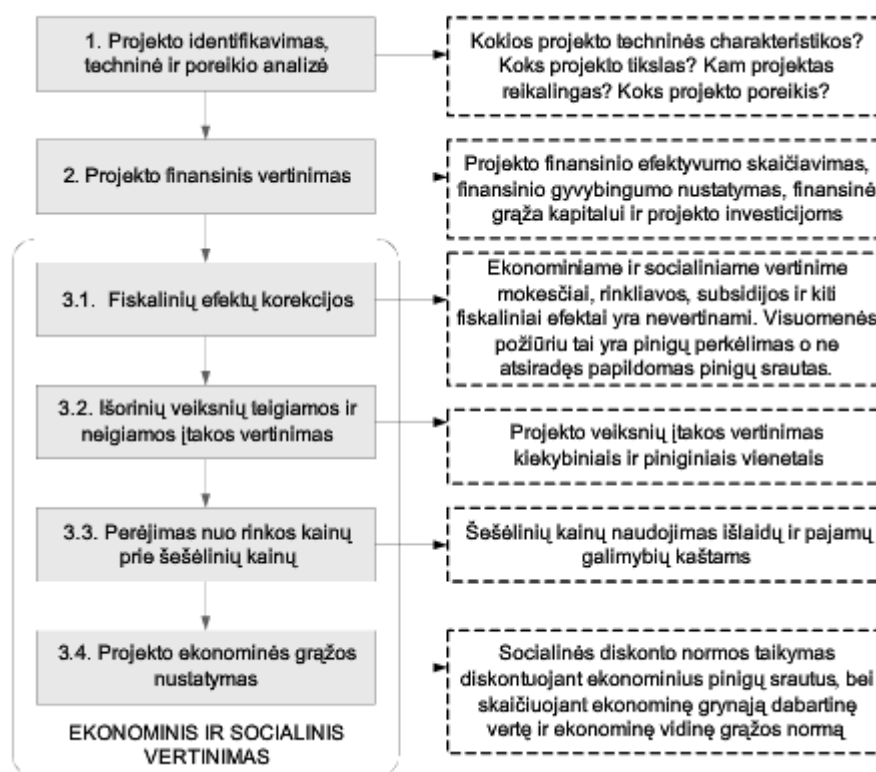
4 pav. Kiekybinio vertinimo samprata (sudaryta pagal Bivainį, Butkevičių, 2003)

Projekto vertinimo metu Bivainis, Butkevičius (2003) siūlo, kokybinius duomenis transformuoti į kiekybinius, atsižvelgus į rodiklių specifiškumą ir taip lengviau disponuojamais duomenimis įvertinti finansinį investicinį projektą.

Toliau analizuojant kaštų ir naudos analizę Norvaišienė, Krušinskas (2008) siūlo, šį metodą išskaidyti į šiuos tris etapus:

1. **Techninė – inžinerinė analizė**, kurios metu tiriamos projekto techninės charakteristikos.
2. **Finansinis vertinimas**, leidžiantis įvertinti projektą iš privataus investuotojo pozicijos.
3. **Ekonominis ir socialinis vertinimas**, kaip kitas žingsnis po finansinio, padedantis įvertinti visas projekto pajamas ir išlaidas, atsižvelgiant į rinkos kainas, atliekant fiskalines korekcijas, kurios leistų projektą vertinti ne iš privataus investuotojos pozicijų, tačiau iš viešojo sektoriaus atstovų pozicijos.

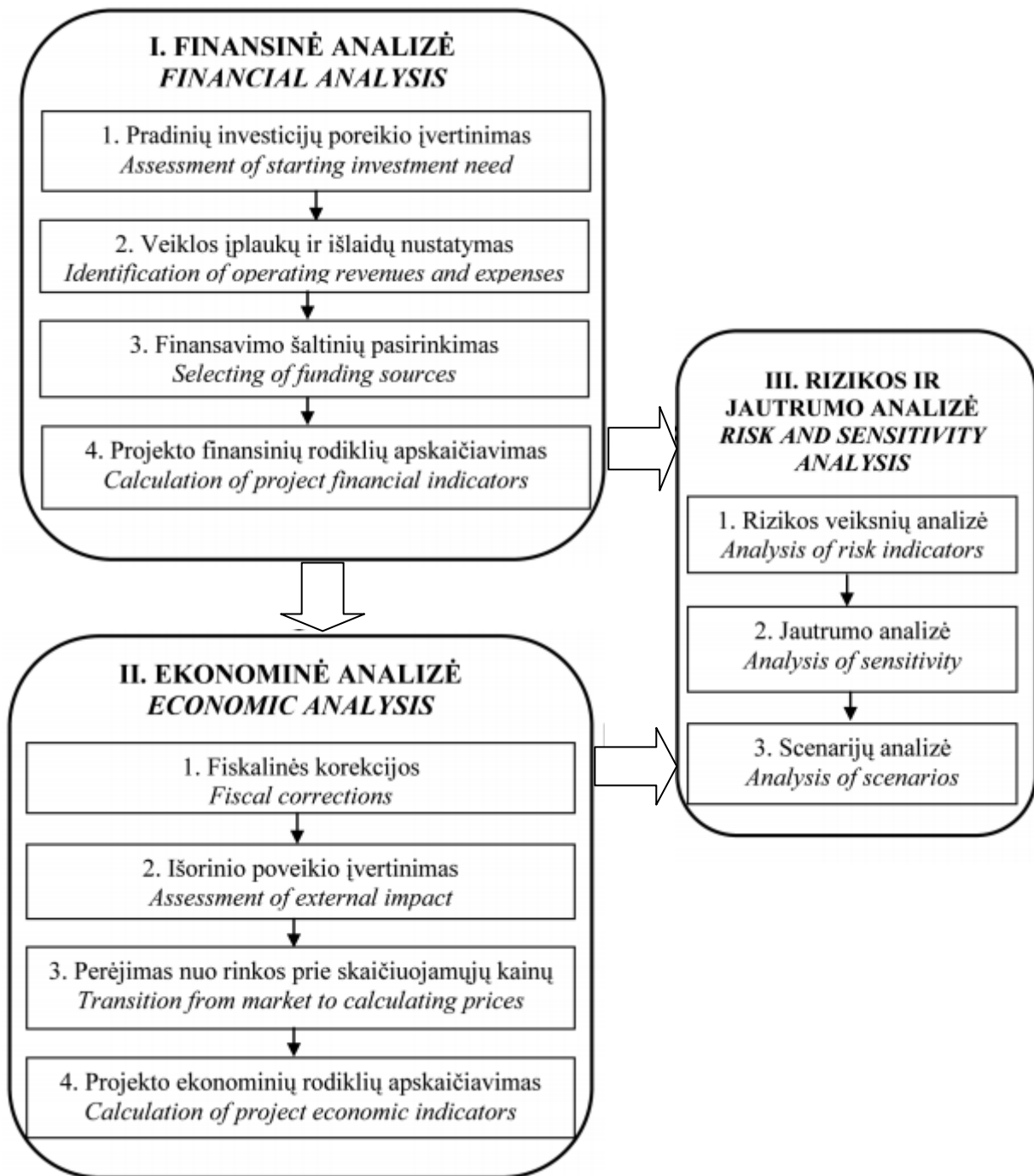
Kaštų naudos analizės nuoseklumas pateikiamas 5 paveiksle.

5 pav. Bendrieji žingsniai atliekant kaštų ir naudos analizę (adaptuota pagal Norvaišienė, Krušinskas, 2008)

Barauskienė (2013) straipsnyje „Viešųjų projektų vertinimas kaštų naudos analizės metodu: kritiškas požiūris“ projektų vertinimo kaštų naudos analizės metodu etapus išdėsto šiek tiek kitaip,

įtraukdama rizikos ir jautrumo analizę (6 pav.). Ši analizė suteikia galimybę nustatyti rezultato kintamumą, pasikeitus veiksnio reikšmei, ir taip įvertinti projekto rizikingumą bei jautrumą.

6 pav. Projektų vertinimo kaštų naudos analizės metodu etapai (adaptuota pagal Barauskienė, 2013)

Analizuojant sąvoką **rizika**, ji suprantama kaip neapsisaugojimas, neužtikrintumas nuo nepalankios padėties bei padarinių atsiradimo, realizuojant projektą. Rizikos ir neapibrėžtumo sąvokos

dažnai vartojamos kaip sinonimai. **Rizika** apibrėžiama kaip potenciali, kiekybiškai įvertinama įvykių tikimybė ir nuostolių galimybė. **Neapibrėžtumas** yra netiksli ir neišsami informacija apie projekto realizavimo sąlygas, dėl to galinčios atsirasti vykdant projektą nepalankios situacijos ir pasekmės nusakomos rizikos sąvoką (Ališauskas, Kazlauskienė, 2005: 108).

Gegužis (2003) moksliniame straipsnyje „Neapibrėžtumo ir rizikos samprata ekonomikoje“ teigė, kad **rizika** suprantama kaip dydis, turintis tam tikrą kiekybinę išraišką, tai yra išmatuojamas taikant statistinius - tikimybinus metodus. Tuo tarpu **neapibrėžtumas** yra neišmatuojamas dydis, rizikos pradai, tarpė ir sąlyga atsirasti ir egzistuoti rizikai.

Norvaišienė, Krušinskas (2008) projekto riziką išreiškė, šia lygtimi:

$$\text{Projekto rizika} = (\text{Įvykis} * \text{Tikimybė} * \text{Pasekmės})$$

Rizikos įvertinimas yra labai svarbi kaštų naudos analizės dalis, kadangi ji suteikia galimybę geriau suprasti, kaip įvertintas poveikis gali keistis, jei kai kurie pagrindiniai projekto kintamieji taptų kitokiais nei tikėtasi. Išsami rizikos analizė yra patikimo rizikos valdymo strategijos pagrindas, kuris savo ruožtu įsilieja į bendrą projekto kūrimą ir įgyvendinimą. Rizikos analizė leidžia priimti alternatyvų investicinį sprendimą atsižvelgiant į galimus planuojamo projekto nepageidaujamus nuokrypius bei praradimus.

Ališausko, Karpavičiaus, Šeputienės (2005) manymu, **rizikos analizės tikslas** – pateikti būtinus duomenis, kurie padėtų priimti sprendimus dėl dalyvavimo projekte, jo įgyvendinimo principų ir dėl veiklos metodų, apsaugančių nuo galimų finansinių nuostolių, parinkimo.

Norvaišienė, Krušinskas (2008) pabrėžė, kad ekonominio ir socialinio vertinimo atskaitos taškas yra projekto finansinis vertinimas. Šis vertinimas suteikia reikalingus finansinius išteklius, kurie apskaičiuojami rinkos kaina ir paskirstomi per nagrinėjamą laikotarpį.

Finansinė projekto analizė nusako ir nustato finansinio investicinio projekto efektyvumą atsižvelgiant į numatomus pinigų srautus (Ališauskas, Kazlauskienė, 2005: 128).

Pagal Baranauskienę (2013), **finansinės projekto analizės tikslas** – parengti pinigų srautų prognozę bei apskaičiuoti finansinius rodiklius, įrodančius finansinį projekto gyvybingumą. Taip siekiama numatyti kuo tikslesnes pajamas ir būsimus veiklos kaštus. Apibendrinus turimus duomenis svarbu nustatyti kokių veiksnių bus veikiamas būsimas projektas ir būtina tai padaryti kuo tiksliau, nes nuo tikslumo priklausys skaičiuojamųjų vertinimo rodiklių tikslumas.

Ekonominis vertinimas parodo projekto įtaką regionui ar šaliai, t.y. teritorijai, kurioje projektas bus įgyvendintas (Baranauskienė, 2013: 3). Atkreiptinas dėmesys, kad nėra vieno rodiklio, kuriuo būtų galima atlikti projekto ekonominį vertinimą, o rodiklių, kurių pagalba būtų galima įvertinti finansinį investicinį projektą, yra daugybė. Svarbu pasirinkti tinkamiausius ir objektyviausius, kurie turėtų savo svarbumo koeficientą vykdant vertinimą. Taip galime pagrįsti Bivainio, Griškevičiaus (1998) siūlymą,

vertinant projektus naudoti ekonominio efektyvumo rodiklių sistemą. Šią sistemą galime suprasti kaip ekonominių verčių sudarymo modelį, kada kiekvienas ekonominis rodiklis veikia bendruosius nustatytu (pagrįstu) santykiu. Tai leidžia apjungti daugybę kanalų informacijos, kurie galutinai sukonkretinami ir nustatomas bendras socialinis, ekonominis poveikis konkrečiai finansinio investicinio projekto daliai ar visam projektui (Kalvaitis, 2007: 2).

Socialinė projekto analizė nusako socialinį faktą ir jo vertinimą. Socialinis faktas gali būti suprantamas kaip tam tikrai bendrai socialinei grupei reikšmingas įvykis. Vertindami socialinių projektų naudą žmonės atsižvelgia ne tik į grynai piniginius parametrus, bet ir į daugybę kitų veiksnių, tokių kaip rūpinimasis artimaisiais, ekologiniai efektai, jų pačių ir kitų žmonių nuomonės, užgaidos ir nuotaikos, prestižinio vartojimo efektas, minios efektas ir panašiai (Baranauskienė, Vaznonis, 2014: 7).

Norvaišienės, Krušinsko (2008) nuomone, viešieji projektai finansinės naudos negeneruoja, todėl finansinių rodiklių apskaičiavimas nėra reikšmingas investicinio sprendimo priėmimui, o ekonominė analizė yra esminis kaštų naudos analizės etapas vertinant viešuosius projektus. Todėl remiantis tokiu ekonominiu ir socialiniu vertinimu, galima nustatyti projekto sukuriamą naudą ar žalą, reitinguoti projektus pagal svarbą bei naudingumą, įvertinti sunkiai kiekybiškai ir (ar) pinigine išraiška įvertinamas projekto pasekmes. Atsižvelgiant į šias išvadas, galiu teigti, jog ekonominis ir socialinis vertinimas yra naudinga priemonė vertinant viešojo sektoriaus investicijas, tačiau reikalaujantis metodologinio nuoseklumo ir tikslumo. Tad siekdama išnagrinėti viešojo sektoriaus projektą tolimesnėje darbo dalyje vadovaujuosi ekonominiu ir socialiniu vertinimu.

2.4. Projektų ekonominis – socialinis vertinimas

Siekdama pateikti ekonominio ir socialinio projekto vertinimo būdą, šiame darbe vadovaujuosi tradiciniais tokio vertinimo kriterijais.

Ekonominis vertinimas

Pasak Baranauskienės (2013), ekonominės analizės lygis turi būti nustatytas atsižvelgiant į visuomenę, kurią paveiks projektas. Išlaidos ir nauda gali atsirasti ir didėti įvairiais geografiniais lygiais, todėl turi būti nuspręsta, į kokias išlaidas ir naudą bus atsižvelgiama. Tai paprastai priklauso nuo projekto masto ir taikymo srities. Galima atsižvelgti į poveikį savivaldybių, regionų, nacionaliniu ir netgi platesniu mastu.

Ekonominis vertinimas privalomas kiekvienam finansiniam projektui vertinti, siekiant vidinio ir išorinio ekonominio supratimo, kokią vertę suteiks šis projektas jei bus vykdomas. Tačiau remiantis Norvaišienės, Krušinsko (2008) nuomone, rengiant viešojo sektoriaus projektams dažnai ekonominis ir

socialinis vertinimas tampa mažai reikšmingu, lyginant jį su finansiniu vertinimu, dėl kiekybinių naudos matų nustatymo sudėtingumo, arba jis visai neatliekamas, o aprašomas bendraisiais bruožais.

Remiantis tokių šios srities specialistų, pvz., Bivainio, Griškevičiaus (1998), sudarau tokią ekonominio vertinimo sampratą: **ekonominis vertinimas** – tai finansinio investicinio projekto vertinimas, kurio rezultatu remiantis nusakoma, ar tyrinėjami sprendimai būtų ekonomiškai naudingi ir, ar pasirinktas projekto įgyvendinimo kelias būtų ekonomiškai naudingesnis nei galimų alternatyvų. Tokiu būdu yra identifikuojama ir rizika. Tačiau praktiškai vertinant finansinių investicinių projektų ekonominius rodiklius dažnai susiduriama su problema identifikuojant finansinių ir ekonominių rodiklių skirtumus. Tad yra pabrėžtina, kad ekonominis vertinimas apima platesnę apibrėžtį, nei finansinis vertinimas, kuris nagrinėja tik investicinio projekto finansinę naudą ir rodiklius. Tačiau nagrinėjant ekonominį vertinimą turi būti akcentuojama tai, kad ekonominis vertinimas išnyra virš finansinių investicinių projektų finansinių rodiklių nagrinėjimo. Ekonominiu vertinimu ir mėginama nustatyti teikiama nauda ar numatomi nuostoliai makro ekonominiu požiūriu dėl finansinio investicinio projekto diegimo.

Remiantis, pvz., mokslininkų Bivainio, Griškevičiaus (1998), Keršytės (2010) tyrimais, galime teigti, kad ekonominio vertinimo taikymas yra plačiai vartojamas dėl jo teigiamų savybių:

- ✓ reikalingi duomenys gaunami lengvai ir jie yra suprantami;
- ✓ gaunami rodikliai nepriklauso nuo investuotojų;
- ✓ gaunami rodikliai pripažįstami racionaliais ir tiksliais;
- ✓ gaunami rodikliai įvertinami laike ir atsižvelgus į numatomą riziką;
- ✓ nedidelė priklausomybė nuo amortizacijos, atsargų vertinimo ir kt. formalumų.

Ekonominio vertinimo pasirinkimo naudos privalumus galime išskirti apibrėžę dažniausiai keliamus ekonominio vertinimo tikslus, kuriuos galime suskirstyti taip:

- ✓ ekonominis vertinimas įgalina suprasti ir pasirinkti geriausią investicijų variantą ir būtent jam skirti didžiausią disponuojamo biudžeto dalį;
- ✓ ekonominis vertinimas padeda suoptimizuoti numatomus pinigų srautus, pelną, patiriamus kaštus;
- ✓ ekonominis vertinimas padeda numatyti būsimą finansinio investicinio projekto riziką;
- ✓ ekonominis vertinimas sukuria platformą sekantiems smulkesniems vertinimo etapams.

Apibendrinant, galime teigti, kad ekonominiu požiūriu vertinant projektą, yra sudaroma finansinio bei ekonominio poveikio numatymo sistema, nustatoma rizika.

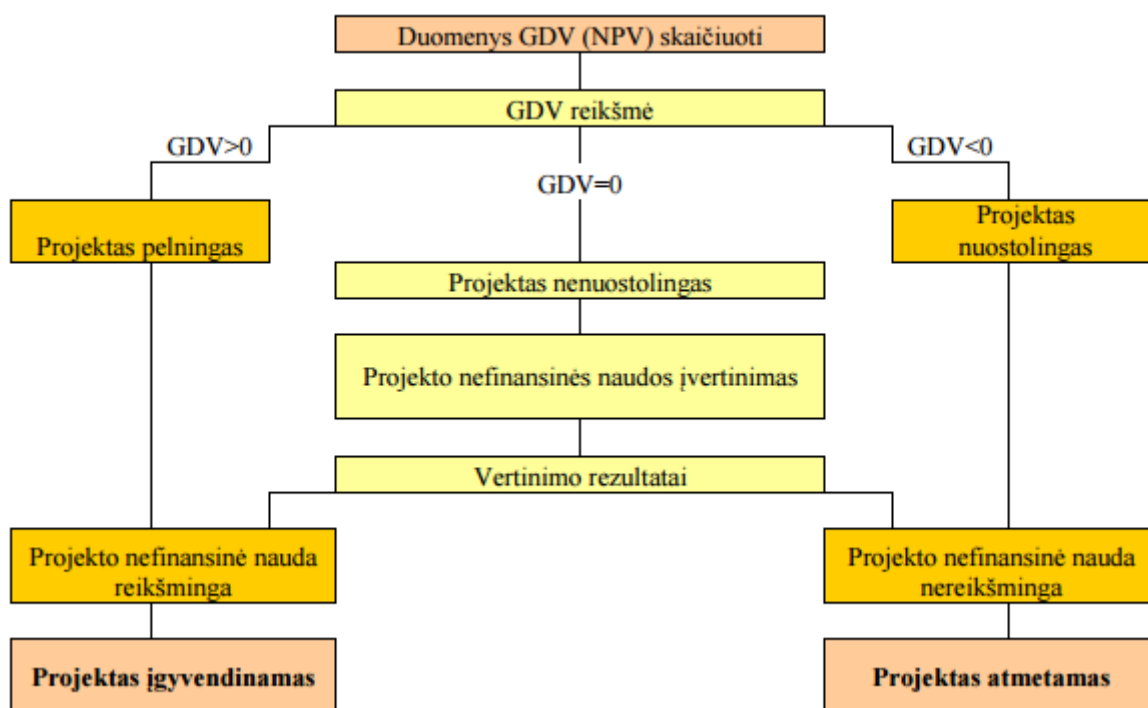
Būtent šis analizės aspektas, kad vertinama makro ekonominiu požiūriu, aiškiausiai atskiria finansinę ir ekonominę analizę: finansinėje analizėje buvo nagrinėjami pinigų srautų pasikeitimai projekto organizacijoje, o ekonominėje analizėje nagrinėjami pokyčiai visuomenėje. Jeigu atlikus

alternatyvų palyginimą pagal finansinius rodiklius nėra viena projekto alternatyva nėra išskirtina kaip visapusiškai pranašesnė, atliekamas visų projekto alternatyvų ekonominio poveikio vertinimas. Jeigu atlikus finansinę analizę akivaizdu, kad tikslinga įgyvendinti tik vieną alternatyvą, šioje dalyje atliekamas tik šios projekto įgyvendinimo alternatyvos ekonominis vertinimas. Pagrindiniai ekonominio poveikio vertinimo rodikliai – ekonominė grynoji dabartinė vertė, ekonominė vidinė grąžos norma (EGDV ir EVGN) bei ekonominis naudos ir sąnaudų santykis [51].

Tomaševič (2010), Žilinskas (2009) pabrėžia, kad grynosios dabartinės vertės rodiklis yra vienas pirmutinių naudojamų priemonių, siekiant įvertinti nagrinėjamo projekto ekonominį efektyvumą.

Ekonominė grynoji dabartinė vertė (EGDV) – apskaičiuojama finansinės analizės duomenis įvertinus ekonomine verte ir papildomai įvertinus projekto sukuriama ekonomine naudą bei projekto nulemtą žalą. Rodiklis skirtas pagrįsti būsimai projekto naudai tikslinėms grupėms, išreiškiant ją dabartine pinigų verte [51].

Grynosios dabartinės vertės skaičiavimo metodiką pateikiu 7 paveiksle.

7 pav. Grynosios dabartinės vertės skaičiavimo metodika (sudaryta pagal Tomaševič, 2010)

Iš pateikto paveikslo matyti, kad yra svarbu ar ekonominė dabartinė vertė yra teigiama ar neigiama. Pasak Norvaišienės, Krušinsko (2008), jeigu šio kriterijaus reikšmė yra neigiama, tokiam

projektui finansuoti rekomendacijos nebus teikiamos, nes galima daryti išvadą, jog be šio projekto situacija tikrai nepablogės.

Ekonominė vidinė gražos norma (EVGN) taip pat yra vienas svarbių ekonominių rodiklių, kuris nustatomas apskaičiuojant diskonto normą, kurią pritaikius grynoji dabartinė vertė būtų 0. Norvaišienė, Krušinskas (2008) teigė, kad projekto pinigų srautai bus uždirbti skirtingais metais, todėl būtina atsižvelgti į laiko vertę, t.y. įvertinti, kokia būsimų pinigų srautų dabartinė vertė. Kuo vėliau bus uždirbti pinigų srautai, tuo mažesnė jų dabartinė vertė, todėl būsimieji pinigų srautai diskontuojami, t.y. pinigų srauto dabartinę vertę galime apskaičiuoti pinigų srautą padauginę iš diskonto koeficiento.

Ekonominė vidinė gražos normos rodiklį nagrinėjo daugybė mokslininkų, tačiau apibendrintai galima remtis Žilinsko (2009) tyrimais, kad skaičiuojant ekonominę vidinės gražos normą grynųjų pinigų srautai turi būti koreguojami atsižvelgiant į diskonto normą, o ekonominės – socialinės naudos pojūtis patiriamas, kai ekonominė vidinė gražos norma yra didesnė nei naudojama diskonto norma.

Naudos ir sąnaudų santykis, tai rodiklis, kurio pagalba galime nustatyti kokiu santykiu projekto nauda yra didesnė/mažesnė už patiriamus kaštus. Tokią apibrėžtį naudos ir sąnaudų santykiui nustato mokslininkai Zeithaml, Bitner, Gremler (2006). Mokslininkų teigimu, rodiklis gaunamas ekonominės naudos grynąją dabartinę vertę padalinus iš patiriamų ekonominių kaštų grynosios dabartinės vertės. Šiuo atveju suprantama, kad rodiklių santykis turi būti didesnis už 1, t.y., ekonominė nauda didesnė nei patiriami ekonominiai kaštai. Taip pat reikėtų turėti omenyje, kad patiriama nauda būna materiali/nemateriali, o patiriami kaštai – piniginiai/nepiniginiai, socialinės srities ir psichologiniai, kt.

Baranauskienė (2013) moksliniame straipsnyje „Viešųjų projektų vertinimas kaštų naudos analizės metodu: kritiškas požiūris“ teigė, kad šie rodikliai apskaičiuojami atliekant finansinio pinigų srauto diskontavimą, prieš tai atlikus korekcijas (PVM ir kitų netiesioginių mokesčių eliminavimas (tiek įplaukų, tiek išlaidų), sąnaudos įvertinamos įskaitant visus tiesioginius mokesčius, grynųjų mokesčių darbuotojams (pvz., soc. draudimas) eliminavimas) bei įvertinus išorinį projekto poveikį – socialinę naudą visuomenei.

Plačiau tai aprašė Europos Komisija (2008) „Ekonominės naudos analizės atlikimo metodikos gairėse“ teigdama, kad pinigų srautai finansinėje analizėje yra ekonominės analizės pagrindas. Nustatant ekonominės veiklos rodiklius, būtina atlikti kai kuriuos koregavimus:

✓ Fiskaliniai koregavimai: netiesioginiai mokesčiai (pvz., PVM), subsidijos ir grynųjų mokėjimų pervedimai (pvz., socialinio draudimo išmokos) turi būti išskaičiuoti. Tačiau į kainas turi būti įtraukti tiesioginiai mokesčiai. Be to, jei konkrečiais netiesioginiais mokesčiais ir (arba) subsidijomis yra ketinama koreguoti išorės padarinių išlaidas, tada jos turi būti įtrauktos.

✓ Išorės padarinių išlaidų koregavimai: gali atsirasti poveikis, viršijantis projekto apimamą sritį ir veikiantis kitus ekonominius veiksnius be jokio kompensavimo. Šis poveikis gali būti neigiamas arba teigiamas. Kadangi pagal išorės padarinių išlaidų apibrėžimą šios išlaidos atsiranda be piniginės kompensacijos, jos nėra įtraukiamos į finansinę analizę ir todėl turi būti apskaičiuotos ir įvertintos vėliau.

✓ Nuo rinkos kainų prie šešėlinių kainų: be fiskalinių iškraipymų ir išorės išlaidų, yra kitų veiksnių, galinčių nukreipti kainas nuo konkurencingos (t. y. veiksmingos) rinkos pusiausvyros: monopoliniai režimai, prekybos kliūtys, darbo reglamentavimas, neišsami informacija ir t.t. Visais šiais atvejais nustatytos rinkos (t.y. finansinės) kainos yra klaidinančios; vietoj jų reikia naudotis šešėlinėmis kainomis, atspindinčiomis alternatyvias sąnaudų išlaidas ir vartotojų norą mokėti už rezultatus. Šešėlinės kainos yra apskaičiuojamos finansinėms kainoms taikant perskaičiavimo koeficientus.

Įvertinus ekonominių išlaidų ir naudos srautą, yra taikomas standartinis diskontuotų pinigų srautų metodas, tačiau reikėtų taikyti socialinę diskonto normą. Apie šią socialinę diskonto normą šiame darbe bus apžvelgta vėliau, analizuojant socialinį vertinimą.

Jeigu įgyvendinus projektą gaunama svarbi nauda, kurios neįmanoma išreikšti pinigine išraiška, tokia nauda privalo būti apibūdinama ekonominio ir socialinio vertinimo metu, parodant papildomą projekto poveikį naudos gavėjams (Norvaišienė, Krušinskas, 2008:109).

Bivainis, Griškevičius (1998) pataria, ekonominių vertinimą atlikti remiantis grupe aukščiau minėta ekonominio efektyvumo rodiklių, pakoreguotu ekonominės analizės rodiklių sistema (3 lentelė), padedančių įvykdyti pirminį, tuo pačiu ir esminį, finansinio investicinio projekto vertinimą, siekiant nustatyti ar šis projektas turi perspektyvų, ar bus gaunama ekonominė tiesioginė ir netiesioginė nauda.

3 lentelėje pateikti rodikliai pakankamai universalūs ir tinka įvairių investicinių projektų analizei. Specifiniams projektams įvertinti gali būti naudojami ir kiti tiksliniai rodikliai, atsižvelgiantys į projekto ypatybes. Gali būti naudojami ir kiekybinės išraiškos neturintys rodikliai, kurie yra svarbūs, vertinant projekto priimtinumą, pvz., turimos su projektu susijusios sutartys, tam tikros finansavimo sąlygos ir pan.

Tolimesnėje darbo dalyje, vertinsiu pasirinktą finansinį ekonominį projektą ir vadovausiuos bendrais, 3 lentelėje nurodytais rodikliais.

3 lentelė. Ekonominės analizės rodiklių sistema (Kalvaitis, 2007:2)

Rodiklis	Galimi variantai
Prekių ir paslaugų eksporto santykinė dalis	Eksporto apimtis/pardavimu apimtis
Importuojamų pagrindinių žaliavų (medžiagų) gamybai santykinė dalis	Importuojamų materialių išteklių sąnaudos/visų materialių išteklių sąnaudos
Užsienio standartus atitinkančios produkcijos santykinė dalis	Užsienio kokybės standartus atitinkanti produkcija/gamybos apimtis
Projekto įtaka gyventojų užimtumui	Naujų darbo vietų skaičius
Naujų darbo vietų skaičius, koreguotas vidutiniu darbo užmokesčiu	Lešos darbo užmokesčiui
Vidaus rinkoje parduodamų prekių ir teikiamų paslaugų kainų lygis	Vidaus rinkoje realizuojamos produkcijos vidutinė kaina /analogiškos produkcijos vidutinė kaina vidaus rinkoje
Mokėjimų biudžetui dalis finansiniuose ištekliuose	Mokesčiai biudžetui bruto /finansiniai ištekliai
Numatomos veiklos atitikimas prioritetinėms veiklos sritims	Pajamos iš veiklos prioritetinėse srityse /visų materialinių išteklių sąnaudos
Gamtos tarša	Gamybinių teršalų apimtis /visų materialinių išteklių sąnaudos

Baranauskienė (2010) pabrėžia, kad ekonominės analizės metu apskaičiuoti rodikliai yra svarbiausi pasirenkant investavimo alternatyvą, atsižvelgiant į investicines išlaidas bei rizikingumą. Ekonominė analizė atskleidžia privataus ir viešojo projekto vertinimo kaštų naudos analizės metodu skirtumus. Pirma, svarbiausias projekto rezultatas, kuris rūpi įmonei, yra susijęs su jos pelningumu, o viešojo intereso atstovams rūpi gerokai platesnis pasekmių ratas (įvairių socialinių grupių poreikių tenkinimas, rekreacijos paslaugų prieinamumas, kokybė, įtaka visuomenės elgsenai, aplinkai ir pan.). Antra, įmonė naudoja rinkos kainas, kad įvertintų investicijas, veiklos kaštus bei laukiamą finansinę naudą. Įvardijami du atvejai, kada viešųjų projektų kuriamai socialinei naudai negalima naudoti rinkos kainų:

- 1) kai sukurta viešoji prekė (socialinė nauda) neparduodama rinkoje ir rinkos kaina neegzistuoja;
- 2) kai yra rinkos yda, t.y. rinkos kainos neatspindi tikrų projekto ribinių socialinių kaštų ar naudos.

Kainos, naudojamos įvertinti projektus, turi atspindėti rinkos ydą. Siekiamybė įtraukti socialinių reiškinių piniginę vertę į projektų vertinimą rodo ekonominės politikos požiūrį į aplinką, socialinę gerovę. Be to, ekonomistams ir visuomenei reikia žinoti aplinkosaugos, socialinės gerovės vertę.

Išorinių veiksnių įtraukimas į kaštų naudos analizę parodo, kiek visuomenė pasiruošusi mokėti už socialinę naudą.

Socialinis vertinimas

Socialiniu požiūriu finansinio investicinio projekto vertinimas taip pat yra vienas svarbiausių aspektų. Dažnai tai tampa svarbiausių valstybinės reikšmės vertinimo kriterijų. Tolimesnėje darbo dalyje pasirinktas projektas taip pat bus vertinamas socialiniu aspektu, todėl išnagrinėkime kas tai yra projekto socialinis vertinimas.

Apibendrinant žymaus sociologo Tidikio (2003) išvadas, sąvoka **socialinis vertinimas** šių dienų visuomenėje yra suprantamas kaip monografinis pasirinktų socialinių reiškinių, įvykių aprašymas (kitai – socialinių faktų), turinčių pagrįstos įtakos socialiniams procesams, jų raidai.

Vis dažniau sociologijos mokslinėje literatūroje sutinkamas **monografinis** (kitai – atskiro įvykio nagrinėjimo metodas) socialinių faktų nagrinėjimo būdas, reiškiniams tirti, kai „informacija renkama apie vieną socialinį vienetą (gyvenvietę, įmonę, etninę grupę ir t. t.), kad būtų galima visapusiškai aprašyti esmines objekto charakteristikas“. Įvairiuose monografinio tyrimo etapuose paprastai naudojami įvairūs metodai (interviu, oficiali medžiaga, anketa – rinkimo etape, o klasifikacija, aprašymas - medžiagos analizės etape), tačiau svarbiausias, apibūdinantis monografinį būdą metodas yra stebėjimas. Taikant stebėjimo metodą, daugiau dėmesio skiriama kokybinei analizei (palyginti su kiekybine), sociologinis tyrimas labiau individualizuojamas [54].

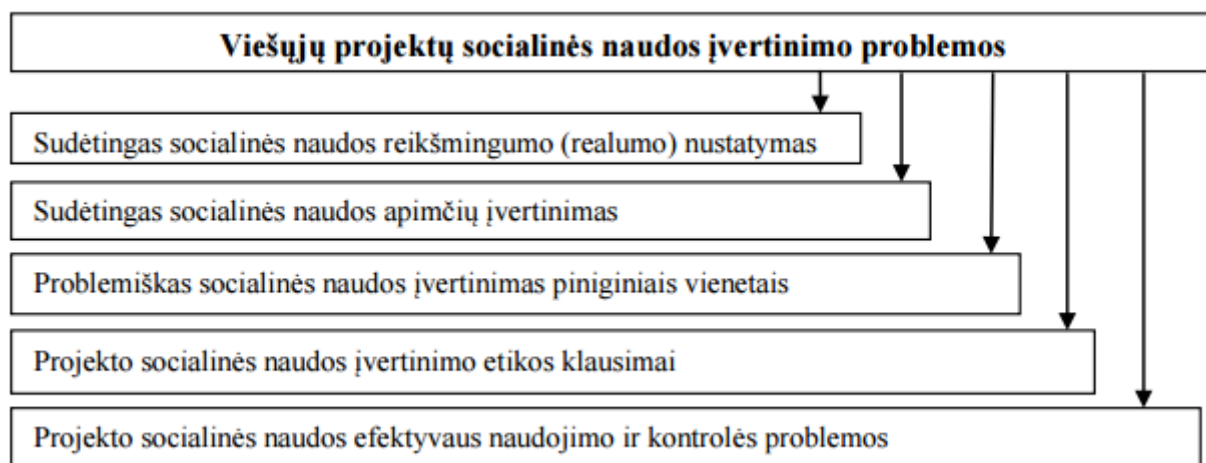
Tidikio (2003) nuomone, vertinant finansinio investicinio projekto socialinį aspektą, kaip jau buvo minėta, reikia suprasti, jog tai yra labiau abstraktaus reiškinio įvertinimas, nei ekonominės projekto pusės analizavimas. Todėl norint pripažinti tokį socialinį vertinimą patikimu, būtina socialinį projekto veikimo faktorių išanalizuoti pakankamai objektyviai ir pagrįstai, atsižvelgti į projekto vientisumą ir veikiamas socialines grupes.

Atsižvelgus į mokslininko Tidikio išvadas galime teigti, kad svarbų vaidmenį socialiniame finansinio investicinio projekto vertinime atlieka reikalingų faktų atpažinimas ir jų pagrįstas konstatavimas, poveikio įvertinimas. Tolimesnėje darbo dalyje remiuosi šiuo svarbiu vertinimo aspektu.

Kalbant toliau apie socialinio projekto vertinimo ypatybes Norvaišienė, Krušinskas (2008) teigia, kad atliekant socialinių projektų kaštų ir naudos analizę, vertinami kaštai ir nauda visai visuomenei, kurie reikalauja aiškiai išreikšti, kaip konkrečiai projektas paveiks žmonių vartojimą, sveikatą, saugumą, laisvalaikio trukmę, t.y. veiksnius, nuo kurių, ekonomistų manymu, priklauso žmonių gerovė. Tik tada matysime, ar projektas padės pagerinti šiuos gerovei įtakos turinčius rodiklius, tačiau tik iš dalies, nes priežastingumo ryšys tarp projekto priemonių ir galutinių tikslų yra labai silpnas.

Mokslinėje literatūroje, kurioje analizuojami socialinių projektų vertinimo ypatumai, keliamas klausimas: kaip išmatuoti socialinę naudą? Svarbiausia problema įvertinant socialinę naudą – tai piniginės išraiškos suteikimas socialinės naudos veiksniams: kaip išmatuoti ne rinkos prekes, o, pvz., žmogaus gyvenimą, aplinkosaugos pokyčius (Baranauskienė, 2013:6)?

Baranauskienė, Vazonis (2014) savo moksliniame straipsnyje „Viešųjų projektų socialinė nauda ir jos vertinimas remiantis skirtingomis ekonomikos teorijomis“ išskiria viešųjų projektų socialinės naudos įvertinimo problematiką į penkis punktus, kurie pateikiami 8 paveiksle.

8 pav. Viešųjų projektų socialinės naudos įvertinimo problemos (adaptuota pagal Baranauskienė, Vazonis, 2014)

Baranauskienės (2013) nuomone, svarbu tinkamas piniginis socialinio poveikio įvertinimas. Piniginiam vienetai suteikiama tik palyginamumo reikšmė atmetant nuostatą, kad pinigai yra viskas, kas turi reikšmę. Problema ta, kad dažnai rinkos kainos socialinėms pasekmėms neegzistuoja, nes aplinkos prekės yra viešos prekės. Kas turi būti daroma tais atvejais, kai kainos tiesiog neegzistuoja?

Pasak Norvaišienės, Krušinsko (2008), ekonomistai sukūrė sisteminės procedūras, kaip šias vertes įvertinti. Kai kuriais atvejais, tokiais kaip laiko vertė, išvadas galima daryti remdamiesi rinkos duomenimis bei visuomenės stebima elgsena.

Metodinėse gairėse projektų rengėjams, vertintojams ir vykdytojams teigiama, jog jeigu sunku ar neįmanoma atlikti socialinės naudos piniginio įvertinimo, išorinis projekto poveikis turi būti išreiškiamas kitais kiekybiniais ar kokybiniais matavimo vienetais. Jeigu projekto metu gaunama nauda ar žala, kurios neįmanoma išreikšti pinigine išraiška, tokia nauda privalo būti apibūdinta daugiakriterinės ekonominės analizės būdu (atrinktais vienodais kokybiniais kriterijais vertinant visas investavimo alternatyvas) parodant papildomą projekto poveikį naudos gavėjams.

Viešuosius projektus vertinant kaštų naudos metodu Baranauskienė (2013) siūlo taikyti hedonistinį metodą socialinei naudai išreikšti. Šis metodas paremtas numanomų rinkų analize. Prekių ar paslaugų, kurioms nėra rinkos, vertė yra nustatoma analizuojant vartotojų elgseną su šiomis prekėmis ar paslaugomis susijusiose rinkose (numanomose rinkose). Teigiama, kad minėta vertė yra susijusi su rinkoje prekiaujamos prekės ar paslaugos, turinčios tam tikrą charakteristikų rinkinį, kaina.

Analizuojant toliau socialinius projektus reikėtų paminėti, kad pajamos, kurias gausime, arba išlaidos, kurias patirsime, turi būti diskontuojamos. Pasak Norvaišienės, Krušinsko (2008), socialiniuose projektuose taikoma diskonto norma dažniausiai vadinama socialinė diskonto norma.

Mokslininkai iš įvairių pasaulio šalių diskutuoja socialinės diskonto normos nustatymo klausimais: kokio dydžio diskonto normą reiktų pasirinkti vertinant viešuosius projektus, į kokius veiksmus atsižvelgti pasirenkant socialinę diskonto normą?

Baranauskienė (2013) teigia, kad socialinė diskonto norma priklauso nuo laikotarpio: kuo ilgesnis periodas, tuo mažesnė turi būti socialinė diskonto norma. Viešųjų projektų laikotarpis gali būti nuo 5 iki 100 metų ir ilgiau. Analizuotos mokslinės literatūros autorių rekomenduojama naudoti socialinė diskonto norma pateikta 4 lentelėje (varijuoja nuo 0 iki 7 proc.).

4 lentelė. Rekomenduojama socialinė diskonto norma (Baranauskienė, 2013:8)

Rekomenduojama socialinė diskonto norma, proc.	Šaltinis
0 proc.	C. Hepburn, 2006
2 proc.	V. Brukas, B. J. Thorsen, F. Helles, P. Tarp, 2001; C. Price, 2010
1-3 proc.	C. A. Sáez, J. C. Requena, 2007
1,5-5 proc.	Ch. Gollier 2002; 2010
5,5 proc.	Europos Komisijos darbo dokumentas Nr. 4 „Ekonominės Naudos analizės atlikimo metodikos gairės“, 2006
7 proc.	Socialinių sąnaudų naudos analizės metodinės gairės, 2011

Mokslininkų nuomone, viešųjų projektų vertinimui naudojama socialinė diskonto norma turėtų būti taikoma mažesnė nei verslo projektams bei naudojamos skirtingos diskonto normos investiciniams kaštams ir socialinei naudai, arba socialinė diskonto norma turi turėti mažėjimo tendenciją vertinant ilgo laikotarpio viešuosius projektus. Lietuvoje viešojo sektoriaus projektams įvertinti ir palyginti naudojama 5,5 proc. socialinė diskonto norma, susijusi su projektų palyginamumu, vertinimu.

3. VIEŠOJO SEKTORIAUS PROJEKTŲ EKONOMINIO IR SOCIALINIO VERTINIMO TYRIMO METODOLOGIJA

Mokslinėje literatūroje projektų į viešąjį sektorių vertinimui taikoma daug įvairių metodų. Konkretaus metodo pasirinkimas dažnai priklauso nuo investicinio projekto objekto ir subjekto, nustatytų investavimo tikslų, informacijos patikimumo, kiekio ir kitų veiksnių. Praktikoje dažniausiai taikomi metodai, kuriais vertinamas tik finansinis ir ekonominis projekto efektyvumas, tačiau šiuo metu šių metodų dažnai nepakanka ir būtina vertinti kitus veiksnius (dažnai net neturinčius kiekybinės išraiškos).

Šiame poskyryje bus aptariama ir pateikiama pirmoje darbo dalyje susisteminta mokslinė informacija bei vertinamas projektas „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ ekonominiu, socialiniu požiūriu, pasitelkiant kaštų ir naudos analizės metodą. Šis analizės metodas ypač aktualus tiems projektams, kuriems finansuoti skiriama Europos Sąjungos parama, nes jie dažniausiai negeneruoja tiesioginės finansinės naudos (pelno).

Naudojant kaštų ir naudos analizės metodą ir vertinant viešojo sektoriaus projekto ekonominę – socialinę naudą, išskyrčiau penkis žingsnius:

- ✓ Aiškus projekto apibūdinimas.
- ✓ Projekto alternatyvų analizė.
- ✓ Projekto lėšų ir išlaidų analizė.
- ✓ Ekonominis – socialinis vertinimas.
- ✓ Rizikos vertinimas.

Pirmieji du žingsniai, aiškus projekto apibūdinimas, projekto pagrįstumas ir alternatyvių galimybių tyrimas, atskleidė projekto svarbą Klaipėdos miestui.

Analizuojamas projektas finansinės naudos negeneruoja, todėl finansinių rodiklių apskaičiavimas nebuvo atliktas, buvo nagrinėjami tik projekto pinigų srautų pasikeitimai organizacijose, o vertinant projektą ekonominiu – socialiniu požiūriu, nagrinėjami pokyčiai visuomenėje. Kadangi šio projekto numatyto tikslo efekto yra neįmanoma įvertinti remiantis finansine analize, atliktas tik ekonominis ir socialinis vertinimas, kuris parodė platesnę ekonominės gerovės pokytį.

Šio projekto tikslinės grupės yra senyvo amžiaus asmenys, asmenys su negalia ir šeimos nariai, prižiūrintys senyvo amžiaus asmenis ir asmenis su negalia, todėl jiems rūpi gerokai platesnis pasekmių ratas (įvairių socialinių grupių poreikių tenkinimas, paslaugų prieinamumas, kokybė). Parodant papildomą projekto poveikį naudos gavėjams, ekonominio ir socialinio vertinimo metu gaunamą svarbią naudą, pvz., gyvenimo kokybę, kurios neįmanoma išreikšti pinigine išraiška, buvo atlikti

apibendrinimai, naudojantis įvairia mokslinė, statistinė informacija, kad pagrįsti konstatavimą, atlikti įvairūs skaičiavimai, nubraižytos lentelės, grafikai.

Vertinant projektą ekonominiu požiūriu yra skaičiuojami šie ekonominiai rodikliai:

✓ Ekonominė grynoji dabartinė vertė (EGDV) – rodiklis skirtas pagrįsti projekto naudą tikslinėms grupėms, išreiškiant ją dabartine pinigų verte. Šis rodiklis buvo apskaičiuojamas naudojant Microsoft Excel programos funkciją NPV (Rate; Value 1, Value 2, Value N), kur Rate – diskonto norma, o Value 1, Value 2, Value N – grynųjų srautų kiekvienais ataskaitinio laikotarpio metais reikšmės. Socialiniu – ekonominiu požiūriu pagrįstas projektas yra tas, kurio EGDV yra teigiama.

✓ Ekonominė vidinė gražos norma (EVGN) – tai diskonto norma, kuriai esant ekonominė grynoji dabartinė vertė EGDV lygi nuliui. Šis rodiklis buvo apskaičiuojamas naudojant Microsoft Excel programos funkciją IRR (Value 1:Value N), kur Value 1 – grynųjų pinigų srauto reikšmė pirmaisiais ataskaitinio laikotarpio metais, Value N – paskutiniais ataskaitinio laikotarpio metais. Kadangi skaičiuojant EGDV grynųjų pajamų srautai taip pat diskontuojami, apskaičiuotoji EVGN lyginama su socialine diskonto norma, pritaikyta EGDV apskaičiuoti. Socialinę ekonominę naudą duodančio projekto EVGN paprastai yra didesnė nei pritaikyta diskonto norma.

✓ Naudos ir sąnaudų santykis – rodiklis buvo apskaičiuojamas dalijant suminės ekonominės naudos grynąją dabartinę vertę iš suminės ekonominių sąnaudų grynosios dabartinės vertės. Viešųjų projektų naudos ir sąnaudų santykis visais atvejais privalo būti didesnis už 1.

Kadangi rizikos išvengti neįmanoma, todėl penktuoju žingsniu identifikuojau projekto galimas rizikas, bei numačiau atitinkamas rizikos mažinimo priemones. Ši analizė yra labai svarbi kaštų naudos analizės dalis, nes ji suteikė galimybę geriau suprasti, kaip įvertintas poveikis gali keistis, jei kai kurie pagrindiniai projekto kintamieji taptų kitokiais nei tikėtasi. Rizikos analizė leido priimti sprendimą, atsižvelgiant į galimus projekto nepageidaujamus nuokrypius bei praradimus.

4. PROJEKTO „INTEGRALIOS SOCIALINĖS GLOBOS PASLAUGŲ TEIKIMAS KLAIPĖDOS MIESTE“ EKONOMIS IR SOCIALINIS VERTINIMAS

4.1. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ apibūdinimas

Tai vienas reikšmingiausių projekto vertinimo etapų. Siekiant aiškaus projekto poveikio identifikavimo, tolimesnėje darbo dalyje yra įrodoma, kad šis projektas yra naudingas Klaipėdos miestui, o projekto įgyvendinimo atsisakymas sudarytų prielaidas išsiskirti ekonominėms ir socialinėms problemoms.

Ilgėjant gyvenimo trukmei, daugėjant lėtinių ligų, o dėl gimstamumo krizės bei paspartėjusios emigracijos šalyje, mažėja darbingo amžiaus žmonių. Socialinė atskirtis, taip pat, išlieka labai svarbi problema Klaipėdos mieste, todėl ir toliau auga bendrųjų socialinių paslaugų, socialinės priežiūros ir dienos socialinės globos paslaugų poreikis.

Senyvo amžiaus žmonių bei neįgalių asmenų priežiūra – vienas iš sudėtingiausių socialinių problemų. Visos socialinės paslaugos priklauso viešojo sektoriaus sričiai ir valstybinei socialinės apsaugos sistemai. Socialinės paslaugos yra tokios paslaugos, kuriomis siekiama pagerinti iš dalies ar visiškai nepajėgių pasirūpinti savimi asmenų gyvenimo sąlygas ir gyvenimo kokybę.

Dažniausiai darbingo amžiaus asmenys pripažįstami neįgaliais dėl piktybinių navikų, kraujotakos sistemos, jungiamojo audinio ir skeleto – raumenų sistemos ligų. Vaikų pagrindinė negalios priežastis – psichikos ir elgesio sutrikimai, įgimtos formavimosi ydos, deformacijos ir chromosomų anomalijos bei nervų sistemos ligos. Daugumą negalią turinčių žmonių vargina daugybę fizinių ligos simptomų, psichologinių, dvasinių, socialinių ir praktinių problemų. Dauguma šių problemų, besikeičiančių ir užgriūvančių iškart, didina paciento ir jo artimųjų dvasinę kančią, blogina gyvenimo kokybę, ypač jei tai tęsiasi ilgai.

Socialinės paslaugos senyvo amžiaus bei neįgaliesiems asmenims turi būti teikiamos sudarant sąlygas asmeniui kuo ilgiau gyventi savo namuose, šeimoje, savarankiškai tvarkyti savo buitį, organizuojant pagalbą, padedančią palaikyti socialinius ryšius su šeima, artimaisiais ir visuomene, t.y. mažinti socialinę atskirtį socialinės paslaugos asmeniui su sunkia negalia turi būti teikiamos užtikrinant saugią ir sveiką aplinką, žmogaus orumą atitinkančią pagalbą.

Keičiantis šeimos tradicijoms daug senų žmonių gyvena vieni. Kaip rodo Europos Sąjungos valstybių narių patirtis, norint užtikrinti sąlygas vyresnio amžiaus žmonėms kuo ilgiau gyventi savo

namuose, pagalbos namuose tarnybos turi teikti kompleksinę pagalbą. Integruotos priežiūros paslaugų namuose modeliai atitinka senų žmonių ir jų šeimų poreikius, tačiau praktika rodo, jog mūsų šalyje šių paslaugų tinklas bendruomenėje neišplėtotas, jų teikiama aiškiai per mažai.

Būtent projektu „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ siekiama kelti integralios pagalbos asmenims su negalia, senyvo amžiaus asmenims paslaugų lygį, didinti prieinamumą. Projekto veiklų įgyvendinimo pradžia 2013 m. gegužės 8 d., projektų veiklų įgyvendinimo pabaiga, iki kurios turi būti pabaigtos įgyvendinti visos projekto veiklos ir patirtos visos su projektu įgyvendinimu tinkamos finansuoti išlaidos, 2015 m. rugsėjo 1 d. Projekto išlaidos apmokamos, taikant išlaidų kompensavimo būdą, pagal patvirtinančius dokumentus.

Kadangi projektas „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ buvo pradėtas įgyvendinti 2013 m. ir šio projekto tikslinės grupės yra senyvo amžiaus asmenys, asmenys su negalia ir šeimos nariai, prižiūrintys senyvo amžiaus asmenis ir asmenis su negalia, todėl yra analizuojami 2013 m. statistikos departamento duomenys. Departamento duomenimis, 2013 m. pradžioje šalyje gyveno 542 200 65 metų ir vyresnio amžiaus žmonių [44]. Klaipėdos miesto savivaldybėje 2013 m. pensinio amžiaus gyventojų buvo 35 612, tai sudarė 22,5 proc. visų savivaldybės gyventojų (5, 6 lentelė) [24].

5 lentelė. Gyventojų skaičius Klaipėdos miesto savivaldybėje (metų pradžioje) (Klaipėdos miesto savivaldybės 2014 m. socialinių paslaugų planas)

	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Klaipėdos miesto savivaldybės gyventojai	175 276	158 541	157 350	156 122

2013 m. duomenimis šalyje buvo 244 600 neįgaliųjų suaugusių asmenų. Klaipėdos mieste 2013 m. gyveno 13 232 nedarbingo amžiaus asmenys ir 1504 vaikai su negalia (nuo 2006-01-01 iki 2013 m. birželio 30 d.). Tai sudarė 9,3 proc. visų savivaldybės gyventojų (5,6 lentelė) [24].

Lyginant statistinius rodiklius, pastebimas gyventojų mažėjimas, tačiau neįgaliųjų bei senyvo amžiaus asmenų skaičius Klaipėdos mieste vis auga. Visuomenei senstant didėja dienos socialinės globos asmens namuose ir institucijoje paslaugų poreikis, tačiau Klaipėdos miesto socialinės institucijos negali patenkinti visų senyvų amžiaus asmenų ir asmenų su sunkia negalia klientų poreikių, nes šie žmonių socialiniai ir slaugos poreikiai gali būti visiškai patenkinti tik kartu dirbant įvairių sričių specialistams: gydytojams, slaugytojams, pedagogams, psichologams, socialiniams darbuotojams ir kt. Tik sukūrus vientisą sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų tinklo struktūrą galima efektyviai kurti integruotą pagalbą bendruomenės žmonėms. Kad būtų patenkinti pacientų

lūkesčiai, turi būti pagerintas paslaugų prieinamumas, tęstinumas, gerinant paslaugų organizavimą, daugiau dėmesio skiriant reabilitacijai, slaugai.

6 lentelė. Vidutinis metinis Klaipėdos miesto gyventojų skaičius ir sudėtis (2012 – 2013 m. duomenys) (Klaipėdos miesto savivaldybės 2013 – 2014 m. socialinių paslaugų planas)

Eil. Nr.	Rodiklis	Gyventojų (šeimų) skaičius 2012 m.	Gyventojų (šeimų) skaičius 2013 m.
1.	Iš bendro gyventojų skaičiaus:		
1.1.	pensinio amžiaus gyventojai	33 652	35 612
1.2.	suaugę asmenys su negalia (kuriems neįgalumas nustatytas nuo 2006-01-01)	6 051	13 232
1.3.	vaikai	32 690	29 914
1.4.	vaikai su negalia (kuriems neįgalumas nustatytas nuo 2006-01-01)	627	1504

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008 m. gegužės 9 d. įsakymu Nr. A1-153 patvirtinti Socialinių paslaugų išvystymo 2008 m. normatyvai. Vertinant pagal normatyvuose nustatytus socialinių paslaugų poreikius, 7 lentelėje matyti, kiek 2013 m. Klaipėdos miesto gyventojams tenka vietų pagal paslaugų rūšį: dienos socialinės globa asmens namuose [24].

7 lentelė. Klaipėdos miesto gyventojams tenkantis vietų skaičius, pagal paslaugų rūšį: dienos socialinė globa asmens namuose (Klaipėdos miesto savivaldybės 2014 m. socialinių paslaugų planas)

Socialinių paslaugų rūšys	Pagal normatyvą		2013 m. esama situacija Klaipėdos miesto savivaldybėje (158 541 gyventojas)		Skirtumas („+“ trūksta iki normatyvo, „-“ viršija normatyvą)
	10000 gyventojų tenka	Normatyvinis vietų sk. Klaipėdos miesto gyventojams	10000 gyventojų tenka	vietų skaičius	
<i>1. Dienos socialinė globa asmens namuose:</i>					
1.1. suaugusiems asmenims su negalia	3,0	47	1,1	17	1,9
1.2. vaikams su negalia	0,3	5	0	0	0,3
1.3. senyvo amžiaus asmenims	4,0	63	4,1	65	-0,1

Iš šios lentelės duomenų matyti, kad 2013 m. Klaipėdos miesto savivaldybėje, pagal nustatytus normatyvus, ši paslauga yra neįgyvendinta, trūksta vietų skaičiaus dienos socialinės globos namuose, todėl projektu „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ yra siekiama plėsti dienos socialinės ir globos paslaugas bei gerinti jų kokybę Klaipėdos mieste. Įgyvendinant projektą

siekiami padėti suaugusiems šeimos nariams, prižiūrintiems savo artimuosius, derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus teikiant jų artimiesiems – nesavarankiškiems ar iš dalies savarankiškiems neįgaliesiems, senyvo amžiaus asmenims integralią pagalbą namuose bei suteikti reikiamą integralią pagalbą vienišiemis nesavarankiškiems ar iš dalies savarankiškiems neįgaliesiems. Be to, šeimos nariams bus teikiamos specialistų konsultavimo paslaugos dėl slaugos, mokymai. Taip pat sudarytos techninės sąlygos specialistams teikti kokybišką paslaugą. Paskatintas neformalios integralių paslaugų pagalbos teikimas, padės į projektą įtraukti savanorius, bendruomenės narius, kaimynus.

Įgyvendinant projektą, bus išlaikyta pusiausvyra tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų, sudarant galimybes pasiekti visuotinę gerovę dabartinei ir ateinančioms kartoms, neperžengiant poveikio aplinkai ribų.

Klaipėdos miesto savivaldybė, įgyvendinant šį projektą „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“, išsikėlė **tikslą** – skatinti kokybiškos integralios pagalbos (socialinės globos ir slaugos) teikimą namuose neįgaliesiems asmenims bei senyvo amžiaus asmenims ir teikti konsultacines paslaugas juos prižiūrintiems šeimos nariams bei artimiesiems.

Šiam tikslui pasiekti išskelti tokie **uždaviniai**:

✓ Teikti kokybiškas dienos socialinės globos ir slaugos paslaugas namuose neįgaliesiems ir senyvo amžiaus žmonėms.

✓ Konsultuoti ir mokyti šeimos narius, prižiūrintiems neįgaliuosius ar senyvo amžiaus asmenis, skatinti neformalią pagalbą.

Pagrindinės veiklos:

✓ **Neįgaliųjų bei senyvo amžiaus asmenų socialinė dienos globa ir slauga, teikiant specialistus į mobilias komandas.** Vykdam šią veiklą planuojama aptarnauti 50 naujų klientų, kuriems bus teikiamos integralios socialinės pagalbos paslaugos. Šiam tikslui planuojama suformuoti 6 mobilias komandas, kurios aptarnautų po 8-9 klientus kiekviena, priklausomai nuo to, kiek klientas užsisakys valandų. Socialinės globos ir slaugos paslaugos būtų teikiamos senyvo amžiaus ir kitiems asmenims su sunkia negalia, 7 dienas per savaitę nuo 2 iki 8 val.

Su darbuotojais bus sudaromos darbo sutartys. Darbuotojai dirbtų slenkančiu grafiku. Komandoje dirbs 1 slaugytojas (0,25 etato) ir 3 slaugytojo padėjėjai (3 etatai). Viso projekto metu bus įdarbinta 20 specialistų (1,2 priedas). Bus siekiama, kad teikiamos paslaugos būtų aukštos kokybės, todėl suplanuota įsigyti techninės pagalbos ir slaugos priemonių (3 priedas). Už projekto lėšas projektą vykdančiams specialistams planuojama apmokėti kelionės pas klientus išlaidas (viešojo transporto bilietus, sunaudotus degalus) ir tiesioginei veiklai vykdyti reikalingų priemonių (tvarsliavą, dezinfekcinės priemonės, apsauginės putos, drėgnos servetėlės ir pan.), darbo drabužių įsigijimo

išlaidas. Sudarytos sąlygos specialistams leis teikti kokybiškas integralios socialinės slaugos paslaugas klientams.

Mobiliose komandose dirbantis personalas pas paslaugų gavėjus vyksta miesto visuomeniniu transportu ir kartais kelionėje nuo vieno iki kito kliento užtrunka 20 iki 30 minučių. Taip susidaro darbo laiko nuostoliai. Kai pas asmenį turi dirbti kelių žmonių komanda (pvz. teikiant maudymo paslaugas), darbo laiko nuostoliai dar išauga. Be to, vykstant į kliento namus dažnai reikia atsivežti techninės pagalbos bei slaugos priemones, kurių negali transportuoti visuomeniniu transportu. Todėl projekto dėka bus įsigijami automobiliai, kurie išspręs net dvi problemas: būtų efektyviau panaudojami žmogiškieji resursai ir sudarytos sąlygos teikti kokybiškas integralios socialinės globos ir slaugos paslaugas. Kadangi šiame projekte dirbs 6 mobilios komandos, tai jų darbo efektyvumui užtikrinti būtini bent 4 automobiliai. Įsigijus darbui reikalingas technines priemones ir įrangą, bus užtikrintos saugios darbo sąlygos, paslaugų savalaikiškumas ir kokybė (4, 5 priedas).

✓ **Mobilių komandų darbuotojų ir savanorių mokymai.** Šios veiklos įgyvendinimas padės kelti mobilių komandų specialistų žinias, o tai sąlygos teikiamų integralių paslaugų kokybę. Darbuotojai bus mokomi lanksčiai, kokybiškai dirbti teikiant dienos socialinės globos paslaugas, gilinsis žinias apie pragulų profilaktiką, bendradarbiauti išoriniuose ir vidiniuose socialinės partnerystės tinkluose.

✓ **Šeimos narių konsultavimas.** Vykdam šią veiklą, planuojama suteikti 60 konsultacijų šeimos nariams į metus. Šeimos konsultavimas bus orientuotas į neįgalus, senyvo amžiaus asmens priežiūros klausimus (pvz. slaugos ypatumai, maitinimas, sergančiųjų senatvinė demencija, psichologija ir pan.).

✓ **Neformalios pagalbos skatinimas.** Planuojama surasti ne mažiau 15 savanorių. Savanorių bus ieškoma skelbiant informaciją Klaipėdos miesto dienraščiuose. Su savanoriais bus sudaromos savanorystės sutartys.

Siekiami rezultatai būtų:

- ✓ Ne mažiau kaip 50 asmenų teikti integralią socialinę pagalbą.
- ✓ Įdarbinti ne mažiau kaip 20 slaugos specialistų.
- ✓ Ne mažiau kaip 40 mobilių komandų darbuotojų ir savanorių įtraukti į profesinio mokymo ir neformaliojo švietimo programas.
- ✓ Ne mažiau kaip 36 asmenys turės sėkmingai baigti mokymą (gaus kvalifikacijos ar neformaliojo mokymo kursų baigimo pažymėjimus).

Mobilios komandos nariai, derindami su neįgaliu asmeniu sudarys individualų socialinės globos planą, kuriame bus pateikiama informacija apie asmenį, jo šeimą, informacija iš šeimos gydytojo apie asmens sveikatos būklę (pagal su sveikatos priežiūros įstaigomis sudarytą bendradarbiavimo sutartį).

Jame bus numatoma, kokiomis priemonėmis bus siekiama socialinės globos uždavinių įgyvendinimo, bus detalizuotos paslaugos, kurios bus teikiamos asmeniui, rašomos žymos apie periodiškai vykdomą plano peržiūrą. Mobilios komandos atskiri nariai esant poreikiui, lankysis pas klientą kartu ir vyks į jo namus automobiliu, pvz. kai reikia vertinti asmens sveikatos būklės pasikeitimus, teikti maudymo paslaugas ir pan.

Dėl projekto metu planuojamų vykdyti mokymų bei teikiamų konsultacijų šeimos nariams, savanoriams prižiūrintiems neįgalius asmenis padidės pasitikėjimas savo jėgomis, o tai skatins bendruomenę ir savanorius bendradarbiauti ir teikti neformalią integralią pagalbą.

Šią programą įgyvendins projekto partneriai BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras ir BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“. Šios įstaigos pasirinktos dėl turimos pakankamai patirties teikiant projekte numatyto pobūdžio paslaugas ir teikia dienos socialinės globos ir slaugos paslaugas neįgaliesiems ir senyvo amžiaus asmenims. Įstaigose dirba specialistai, kurie kartu su projekto vykdymui įdarbintais slaugytojais ir slaugytojų padėjėjais sudarys profesionalias mobilies komandas. Jos turi patirties ir dirbant su tokių asmenų šeimos nariais ir savanoriais.

BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras veiklą pradėjo 2000 m. Per daugiau nei 13 veiklos metų vykdė ir vykdo socialines programas ir projektus, mažinančius socialinę atskirtį ir skurdą. Klaipėdos miesto socialinės paramos centras dienos socialinės globos asmens namuose paslaugas pradėjo teikti 2010 m., o 2012 m. ji suteikta 25 klientams. Integrali pagalba asmens namuose teikiama 5 kartus per savaitę atsižvelgiant į paslaugų gavėjo sveikatos būklę.

BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“ veiklą pradėjo 1999 m. Dienos socialinės globos asmens namuose paslaugas įstaiga pradėjo teikti 2011 m. 2012 m. socialinės paslaugas asmens namuose buvo suteiktos 30 asmenų.

Šių įstaigų klientai ir jų artimieji taip pat pageidauja, kad dienos socialinės globos asmens namuose paslaugos būtų teikiamos ir po įstaigos darbo valandų ir 7 dienas per savaitę, t.y. taip, kaip numato Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų katalogas, nes šių paslaugų laukia vidutiniškai apie 3 mėnesius.

1 alternatyva. Neįgyvendinti projekto. Ši alternatyva neišspręs dienos socialinės globos ir slaugos neįgaliesiems ir senyvo amžiaus asmenims trūkumo problemos (yra susidariusios eilės tokioms paslaugoms gauti). Nėra sąlygų kelti teikiamų paslaugų kokybės, tenkinti klientų poreikių, paslaugas teikti ilgesnį laiką (iki 7 dienų per savaitę, po darbo valandų), nepakanka lėšų šeimos narių mokymams, neformalios pagalbos skatinimui. Be to, organizuojant bendrą socialinių paslaugų ir slaugos į namus teikimą, stinga aktyvesnio sveikatos priežiūros specialistų bendradarbiavimo, kompleksiško. Šios alternatyvos įgyvendinimas neišspręstų išvardintų problemų, todėl ši alternatyva atmestina.

2 alternatyva. Įgyvendinti projektą. Jei projektas bus įgyvendinamas, bus paskatinta integralios pagalbos (socialinės globos ir slaugos) asmenims su negalia, senyvo amžiaus asmenims namuose plėtra, dėl ko padidės šių paslaugų prieinamumas ir kokybė, sumažės tokių paslaugų laukiančių eilės. Projekto įgyvendinimo metu paslaugas gautų apie 50 asmenų. Klientai ir artimieji pageidauja, kad paslaugos būtų teikiamos ir po įstaigos darbo valandų ir 7 dienas per savaitę, kaip numato LR Socialinių paslaugų katalogas. Šį pageidavimą projekto vykdymas padėtų įgyvendinti, nes šiuo metu skiriamų lėšų tokiai paslaugai teikti nepakanka.

Įgyvendinant projektą bus sudaryta galimybė sukurti 6 mobilias komandas, sudarant joms optimalias sąlygas, teikti aukšto lygio socialinės globos ir slaugos paslaugas. Galimybė mokytis, sudarys sąlygas kelti specialistų kvalifikaciją. Projekto metu įsigytos techninės pagalbos ir slaugos priemonės, automobiliai, palengvins ne tik darbuotojams darbo veiklą, bet užtikrins paslaugos savalaikiškumą, saugias darbo sąlygas.

Planuojamos sudaryti bendradarbiavimo sutartis su pirminės sveikatos priežiūros specialistais užtikrins teikiamų dienos socialinės globos ir slaugos paslaugų kompleksiskumą.

Įgyvendinant projektą bus sudarytos sąlygos skatinti neformalios pagalbos teikimą, įtraukiant į veiklą savanorius, suteikiant jiems būtinas žinias, įgūdžius, apmokant juos.

Į pagalbos procesą bus įtraukiami ir šeimos nariai, prižiūrintys neįgaliuosius ar senyvo amžiaus asmenis. Jiems planuojama teikti konsultavimo paslaugas, pravesti mokymai.

Taip pat bus sudarytos galimybės padėti suaugusiems šeimos nariams, prižiūrintiems savo artimuosius, derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus, teikiant jų artimiesiems – nesavarankiškiems ar iš dalies savarankiškiems neįgaliesiems, senyvo amžiaus asmenims socialinės globos ir slaugos paslaugas.

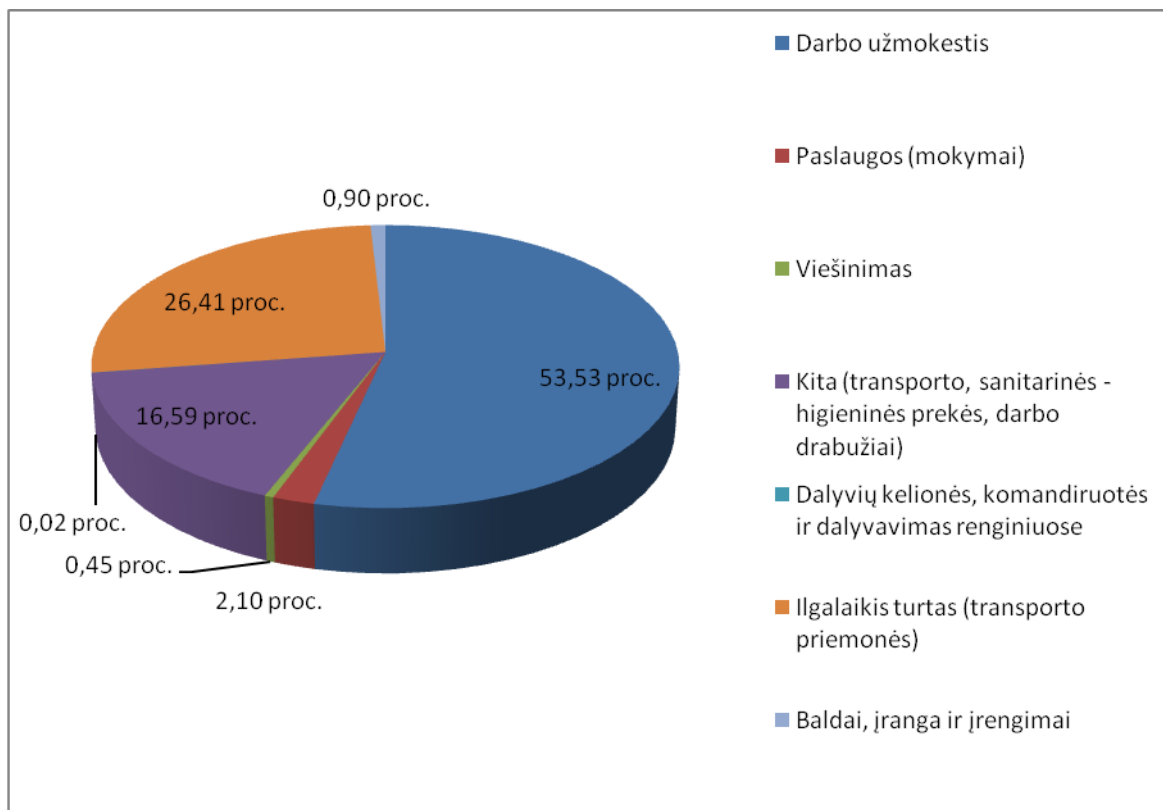
Pasirinktos veiklos bus įgyvendinamos optimaliomis sąnaudomis ir yra pačios efektyviausios kokybiškos integralios pagalbos (dienos socialinės globos ir slaugos) neįgaliesiems asmenims, senyvo amžiaus asmenims ir jų šeimoms, todėl pasirinkta ši alternatyva.

4.2. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ pajamų ir išlaidų analizė

Finansinis projekto analizės tikslas – parengti pinigų srautų prognozę bei įvertinti finansinį projekto gyvybingumą. Kadangi finansinis vertinimas, parodo projekto naudą organizacijai, o žinant, kad šis projektas yra naudingas, Klaipėdos miesto senyvo amžiaus žmonių bei neįgalių asmenų gyvenimo kokybei gerinti, yra apžvelgti tik projekto gauti pinigai ir atliktas projekto išlaidų detalizavimas.

Visa **projekto investicijų vertė** sudaro **324 786,27 Eur (1 121 422,00 Lt)** (su PVM). Šis projektas finansuojamas iš Europos Sąjungos socialinio fondo 100 proc. Projekto, finansuojamo iš Europos socialinio fondo, biudžetas pateiktas 6 priede.

Kaip pasiskirsto projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ gautos lėšos procentais, pateikta 9 paveiksle.

9 pav. Projektui „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ skirtos lėšos (Proc.)

Iš šio paveikslo duomenų matyti, kad didžiausią dalį lėšų skirta darbo užmokesčiui 53,53 proc., transporto priemonėms 26,41 proc., transporto, sanitarinės – higienos prekėms, darbo drabužiams 16,59 proc., darbuotojų mokymams 2,10 proc., trumpalaikiam turtui priskiriamiems baldams, įrangai ir įrengimams 0,90 proc., projekto viešininimui 0,45 proc., dalyvių kelionėms, komandiruotėms, už dalyvavimą renginiuose 0,02 proc.

Projekto išlaidų pagrindimas:

✓ **Darbo užmokestis.** BĮ Socialinės paramos centre socialinės globos ir slaugos paslaugoms teikti yra įdarbinta 10 darbuotojų: 1 slaugytojas (bendra darbo trukmė (1,9*3) 5,7 val. per dieną/5 d. d. per savaitę/0,75 etato) ir slaugytojo padėjėjai (bendra trukmė (7,6*9) 68,4 val. per dieną/5 d. d./sav., 9

etatai) (1 priedas). Bendras **darbo užmokesčio** poreikis (įvertinus mokesčius) sudaro **87 183,16 Eur (301 026,00 Lt)**. Į šią sumą įskaičiuotas darbo užmokestis už mokymo laikotarpį (448,91 Eur (1 550,00 Lt) + 598,64 Eur (2 067,00 Lt)) ir už šeimos narių konsultavimą (99,66 Eur (344,10 Lt)), todėl darbo užmokesčio suma yra 86 035,95 Eur (297 064,90 Lt).

BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“ socialinės globos ir slaugos paslaugoms teikti yra įdarbinta taip pat 10 darbuotojų: 1 slaugytojas (bendra darbo trukmė (1,9*3) 5,7 val. per dieną/5 d. d. per savaitę/0,75 etato) ir slaugytojo padėjėjai (bendra trukmė (7,6*9) 68,4 val. per dieną/5 d. d./sav., 9 etatai) (2 priedas). Bendras **darbo užmokesčio** poreikis (įvertinus mokesčius) sudaro **86 663,29 Eur (299 231,00Lt)**. Į šią sumą įskaičiuotas darbo užmokestis už mokymo laikotarpį (448,91 Eur (1 550,00 Lt) + 598,64 Eur (2 067,00 Lt)) ir už šeimos narių konsultavimą (99,66 Eur (344,10 Lt)), todėl darbo užmokesčio suma yra 85 516,07 Eur (295 269,90 Lt).

✓ **Kita (transportas, sanitarinės – higieninės prekės, darbo drabužiai)**. Įgyvendinant projektą, kai su automobiliais nėra galimybės nuvykti pas klientą, nes jis yra užimtas, planuojama apmokėti su projekto veiklų vykdymu susijusias naudojimosi **viešuoju transportu išlaidas**. Planuojama BĮ Socialinės paramos centrui išleisti **6 226,87 Eur (21 500,00 Lt)**, BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos Lakštutė“ **5 569,97 Eur (19 232,00 Lt)**.

Įgyvendinant veiklą yra patiriamos **išlaidos degalams**, naudojant įsigytus automobilius. Planuojama, kad 1 automobilis per dieną nuvažiuos vidutiniškai 70 km., automobilio degalų sunaudojimo norma 8 ltr./100 km. Iš viso degalų išlaidos sudaro 70 km.*(8 ltr./100 km.)*1,45 Eur (5,00 Lt)/ltr.*30 d./mėn.*25 mėn. (skaičiavimai atlikti nuo planuojamo įsigyti automobilius mėn.)*4 vnt. = **24 328,08 Eur (84 000 Lt)**.

Išlaidos drabužiams įsigyti, kiekvienai įstaigai atskirai, sudaro **1 375,80 Eur (4 750 Lt)**, planuojama įsigyti 10 porų avalynės po 39,39 Eur (136,00 Lt) ir 30 komplektų rūbų po 32,73 Eur (113,00 Lt) (puschalatis 21,15 Eur (73,00 Lt) ir kelnės 11,58 Eur (40 Lt)).

Vidutinės išlaidos per mėnesį, kiekvienai įstaigai atskirai, sanitarinėms – higienos prekėms sudaro 106,49 Eur/mėn. (367,70 Lt/mėn.) (lėšų suma nustatyta vadovaujantis įstaigų patirtimi, slaugant panašų asmenų skaičių, preliminarus priemonių sąrašas ir pagrindimas pridedamas 3 priede). Bendra išlaidų suma BĮ Socialinės paramos centrui **sanitarinėms – higienos priemonėms** sudaro 106,49 Eur (367,70 Lt)/mėn. 1 komandai*75 mėn. (tiek mėnesių dirbs visos komandos) = **7 987,00 Eur (27 577,50 Lt)**, bendra išlaidų suma Neįgaliųjų centras „Klaipėdos Lakštutė“ **sanitarinėms – higienos priemonėms** sudaro 106,49 Eur (367,70 Lt)/mėn. 1 komandai*66 mėn. (tiek mėnesių dirbs visos komandos) = **7 028,56 Eur (24 268,20 Lt)**.

✓ **Kita (trumpalaikiam turtui priskiriami baldai, įranga ir įrengimai)**. Veiklų įgyvendinimui taip pat numatyta kryžminiu finansavimu įsigyti 4 **automobilius** po 17 377,20 Eur (60

000,00 Lt), iš viso už **69 508,80 Eur (240 000,00 Lt)** bei **techninės pagalbos priemonės** (slaugos lovos, mobilios vonios, mobilūs keltuvai) už **8 134,27 Eur (28 086,00 Lt)** (preliminarus įrangos sąrašas pridedamas 4 priede). BĮ Socialinės paramos centre **įrangą** (diržus, čiužinius, dušo kėdutes, kraujospūdžio matavimo aparatus ir termometrus) už **1 495,60 Eur (5 164,00 Lt)**, BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos Lakštutė“ **įrangą** (diržus, čiužinius, dušo kėdutes, kraujospūdžio matavimo aparatus ir termometrus) už **1 452,15 Eur (5 014,00 Lt)** (preliminarus įrangos sąrašas pridedamas 5 priede).

✓ **Dalyvių kelionės, komandiruotės ir dalyvavimas renginiuose.** Suorganizuoti 2 vienos dienos renginiai. Renginių metu yra numatomos kavos pertraukėlės. Kavos pertraukėlių išlaidas sudaro: 2 renginiai*15 asm.*2,03 Eur (7 Lt)/asm. = **60,82 Eur (210,00 Lt)**.

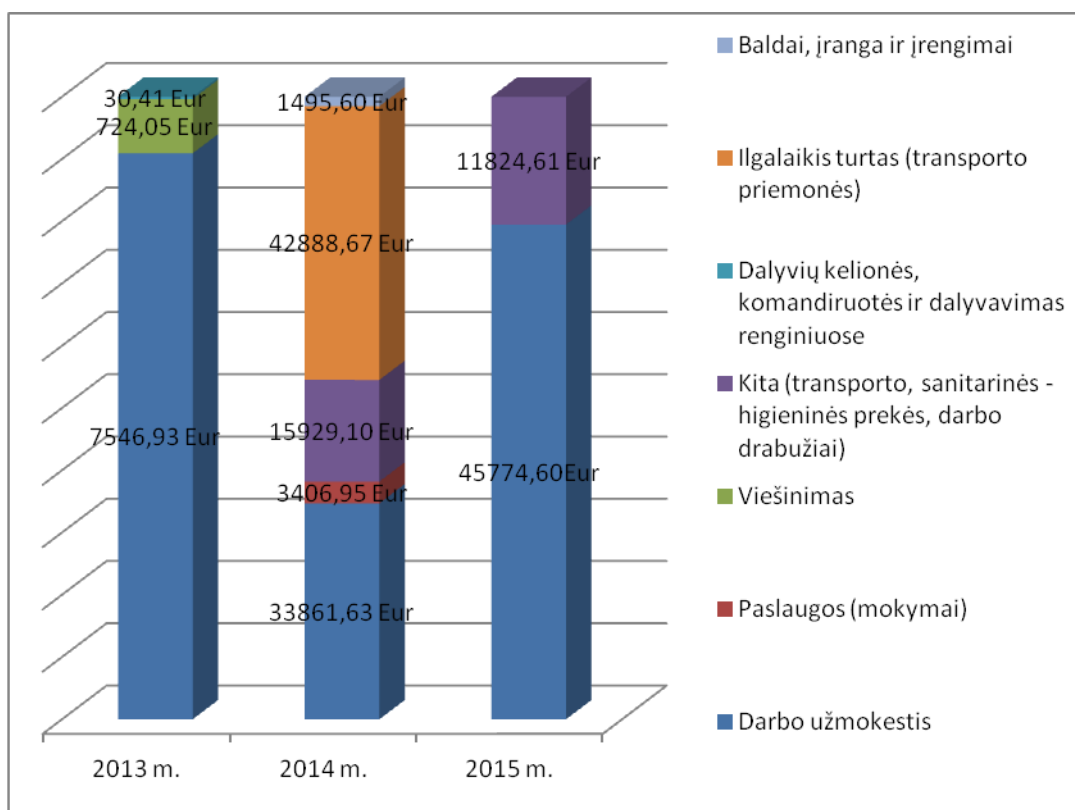
✓ **Viešinimas.** Projekto įgyvendinimo pradžioje išplatinti 2 informaciniai pranešimai spaudoje. Numatoma parengti ir paskelbti 2 straipsnius. Vieno vieneto kaina apie 622,68 Eur (2 150,00 Lt), iš viso apie **1 245,37 Eur (4 300,00 Lt)**. Projekto pradžioje išleista 200 vnt. informacinių lankstinukų (1 vnt. kaina apie 1,03 Eur (3,55 Lt) iš viso apie **202,73 Eur (700,00 Lt)**).

2015 m. sausio 12 d. buvo atliktas sutarties pakeitimas, nes siekiant gerinti teikiamų paslaugų kokybę, planuojama nuo 2015 m. teikti kineziterapeuto paslaugas ir kiekvienoje įstaigoje įdarbinti po 1 kineziterapeutą (1 etatu, 12,48 BMA koeficientas), kurie teiks kineziterapijos paslaugas 6 mobilių komandų klientams. Projekto partneris BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“ turi licenciją šiai veiklai, todėl kineziterapeuto paslaugas galėtų teikti nuo 2015 m. sausio 1 d., o projekto partneris BĮ Klaipėdos miesto socialinis paramos centras planuoja licenciją įsigyti ir šias paslaugas teikti nuo 2015 m. kovo 1 d.

Kadangi BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras dėl didelės darbuotojų kaitos nepanaudojo apie 5 790,00 Eur (19 991,71 Lt) skirtų slaugytojų ir slaugytojų padėjėjų darbo užmokesčiui, šios lėšos perskirstomos toje pačioje darbo užmokesčio eilutėje, nes nuo 2015 m. sausio 1 d., vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 8 d. nutarimu Nr. 511, planuojama didinti slaugytojų ir slaugytojo padėjėjų darbo užmokesčio koeficientus – slaugytojų nuo 11,73 iki 12,48 BMA, slaugytojų padėjėjų nuo 9,11 iki 9,23 BMA.

Projekto, finansuojamo iš Europos socialinio fondo, pinigų srautai BĮ Socialinės paramos centrui atsispindi 14 lentelėje (7 priedas), BĮ Neįgaliųjų centrui „Klaipėdos lakštutė“ 15 lentelėje (8 priedas).

Projekto išlaidos laikomos patirtomis, kai už prekes ar paslaugas yra atsiskaityta su tam tikros paslaugos tiekėjais. Projekto metu patirtas išlaidas galima suskirstyti į 7 blokus: darbo užmokestis, paslaugos (mokymai), viešinimas, kita (transportas, sanitarinės – higienos prekės, darbo drabužiai), dalyvių kelionės, komandiruotės ir dalyvavimas renginiuose, ilgalaikis turtas (transporto priemonės), kita (trumpalaikiam turtui priskiriami baldai, įranga ir įrengimai).

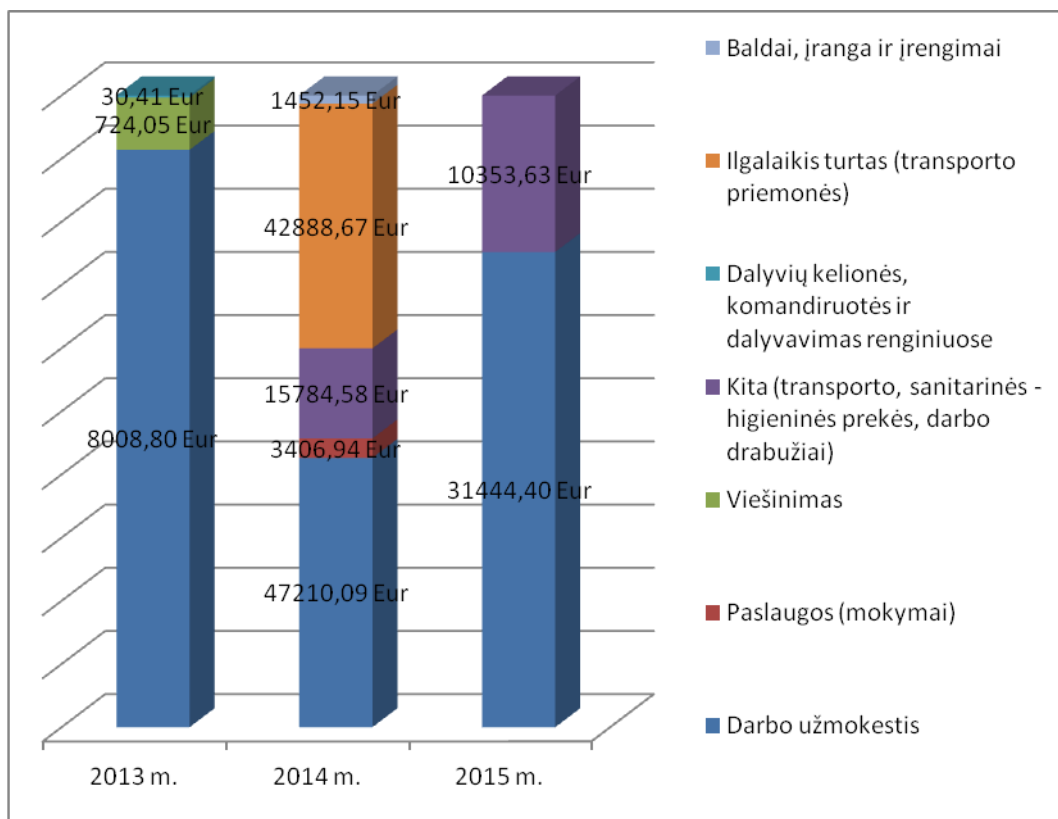

10 pav. BĮ Socialinės paramos centro projekto patirtos išlaidos 2013 – 2015 m. (Eur)

BĮ Socialinės paramos centre patirtos išlaidos pateikiamos 10 paveiksle. Per visą projektą 2013 – 2015 m. yra išleista 163 482,55 Eur (564 472,50 Lt). 2013 m. lėšos išleistos projekto viešinimui – 724,05 Eur (0,44 proc.), dalyvių kelionėms, komandiruotėms, už dalyvavimą renginiuose – 30,41 Eur (0,02 proc.), bei darbo užmokesčiui – 7 546,93 Eur (4,62 proc.). 2014 m. įsigytos transporto priemonės – 42 888,67 Eur (26,23 proc.), baldai, įranga ir įrengimai – 1 495,60 Eur (0,92 proc.), transporto, sanitarinės – higieninės prekės, darbo drabužiai – 15 929,10 Eur (9,74 proc.), apmokėta už mokymus – 3 406,95 Eur (2,09 proc.), už darbo užmokestį – 33 861,63 Eur (20,71 proc.). 2015 m. pirka transporto, sanitarinės – higieninės prekės, darbo drabužiai – 11 824,61 Eur (7,23 proc.), apmokėtas darbo užmokestis – 45 774,60 Eur (28,00 proc.).

BĮ Neįgalųjų centras „Klaipėdos lakštutė“ patirtos išlaidos pateikiamos 11 paveiksle. Per visą projektą 2013 – 2015 m. išleista 161 303,72 Eur (556 949,50 Lt). 2013 m. lėšos išleistos projekto viešinimui – 724,05 Eur (0,45 proc.), dalyvių kelionėms, komandiruotėms, už dalyvavimą renginiuose – 30,41 Eur (0,02 proc.), bei darbo užmokesčiui – 8 008,80 Eur (4,97 proc.). 2014 m. įsigytos transporto priemonės – 42 888,67 Eur (26,59 proc.), baldai, įranga ir įrengimai – 1 452,15 Eur (0,90 proc.), transporto, sanitarinės – higieninės prekės, darbo drabužiai – 15 784,58 Eur (9,79 proc.), apmokėta už mokymus – 3 406,95 Eur (2,11 proc.), už darbo užmokestį – 47 210,09 Eur (29,27 proc.).

2015 m. pirкта transporto, sanitarinės – higieninės prekės, darbo drabužiai – 10 353,63 Eur (6,42 proc.), apmokėtas darbo užmokestis – 31 444,40 Eur (19,48 proc.).

11 pav. BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“ projekto patirtos išlaidos 2013 – 2015 m. (Eur)

2015 m. birželio 04 d. atliktas dar vienas sutarties pakeitimas. Projekto įgyvendinimas sudarė sąlygas integralios pagalbos plėtrai Klaipėdos mieste, tačiau integralios socialinės globos paslaugų poreikis išlieka didelis. Paslaugų gavėjai ir jų šeimos nariai pageidauja gauti integralios socialinės globos paslaugas kaip galima ilgiau, bei siekdamos įstaigos efektyviai panaudoti projektui įgyvendinti skirtas lėšas, prašoma leisti pratęsti projekto vykdymą iki 2015 m. rugsėjo 30 d. Projekto pratęsimas suteikė galimybę asmenims su negalia bei senyvo amžiaus asmenims ilgiau gauti integralios socialinės globos paslaugas namuose, o jų šeimos nariai galėjo ilgiau derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus.

4.3. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ ekonominis – socialinis vertinimas

Projektų efektyvumą lemiantys veiksniai ir ekonominio – socialinio vertinimo išraiškos rodikliai: naujų darbo vietų skaičius, užimtumas, sukurta ekonominė pridėtinė vertė, socialinio netolygumo mažinimo laipsnis, socialinio mikroklimato, darbo sąlygų gerinimas.

Ekonominis – socialinis vertinimas parodo projekto įtaką regionui ar šaliai, t.y. teritorijai, kurioje projektas įgyvendintas. Vertinant viešuosius projektus ekonominė analizė yra svarbiausias kaštų ir naudos analizės metodo etapas, atskleidžiantis projekto sukuriama socialinę naudą visuomenei.

Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ dėka priartėta prie ilgalaikių Klaipėdos miesto strateginių tikslų socialinių paslaugų teikimo srityje įgyvendinimo. Vykdamas projektą, sudarytos sąlygos įgyvendinti Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos numatyta prioritetą – užimtumo didinimas, nedarbo, socialinės atskirties mažinimas. Projekte nenumatyta veiksmų, kurie turėtų neigiamą poveikį aplinkosaugai, regionų vystymuisi bei informacinės, žinių visuomenės sričiai.

Įgyvendinus projektą „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ išplėsta dienos socialinės globos ir slaugos paslaugų infrastruktūra, sukuriamos naujos darbo vietos, bei esamų darbo sąlygų gerinimas. Socialinė plėtra užtikrinta plečiant socialinių paslaugų prieinamumą, gerinant jų kokybę. Dienos socialinės globos ir slaugos paslaugų plėtra yra svarbi socialinių paslaugų sistemoje, nes mažina brangios stacionarios globos poreikį, sudaro galimybę žmogui ilgiau gyventi įprastoje aplinkoje, kartu su šeimos nariais.

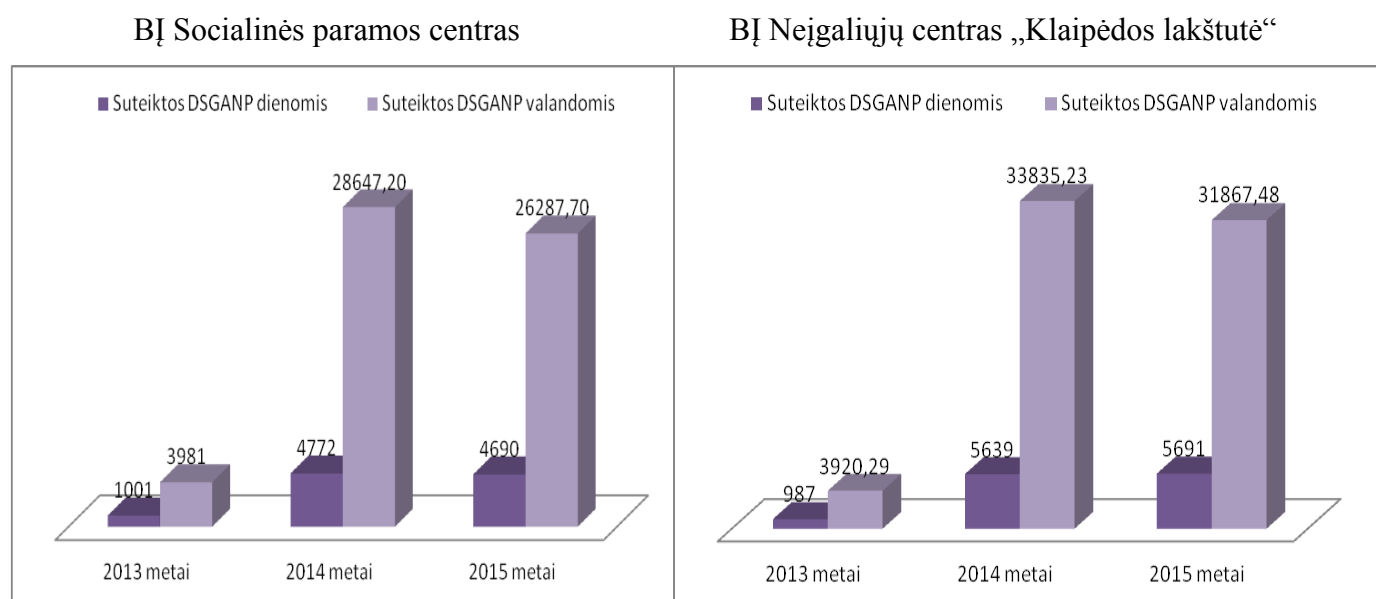
Skatinant neformalią pagalbą įtraukiami į šį procesą savanoriai, bendruomenės nariai, kaimynai. Išlaikytas komandinio darbo, savitarpio pasitikėjimas, kliento (jo šeimos narių, artimųjų) įtraukimo į procesą principas. Galime teigti, kad projekto dėka yra jaučiamas stiprus išorės socialinis efektas, to pasekmė – didesnis supratingumas, puoselėjama taika tarp bendruomenių, geresnė infrastruktūra bei pagerėjusi gyvenimo kokybė vietos gyventojams.

Įgyvendinant projektą nėra apribojimų, kurie turėtų neigiamą poveikį lyčių lygybės ir nediskriminavimo principams vykdyti. Visose projekto veiklose užtikrintos lygios galimybės visiems projekte dalyvausiantiems asmenims. Įdarbinant specialistus, atsirenkant klientus, perkant prekes ir paslaugas bei skiriant projekto valdymo komandą sudarytos vienodos sąlygos nepriklausomai nuo lyties, religijos, įsitikinimų, rasės, amžiaus, nepažeidžiant tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių. Naudotis projekto rezultatais sudarytos vienodos sąlygos nepriklausomai nuo lyties, socialinės padėties, seksualinės orientacijos, rasinių, religinių įsitikinimų, išsilavinimo bei sveikatos būklės.

Klientai prižiūrimi dienos metu, o jų artimieji gali dalyvauti darbo rinkoje. Integralių socialinių globos paslaugų plėtra sudaro sąlygas šeimos narių integracijai į visuomenę ir darbo rinką. Darbo rinkai poveikis yra ne tik dėl naujai sukurtų darbo vietų slaugytojams, slaugytojų padėjėjams bei kineziterapeutams, bet ir dėl suaktyvėjusių kitų rinkų, kurias užpildo kiti šeimos nariai dirbdami ir mokėdami mokesčius valstybei.

Laiku suteikta integruota priežiūra ne tik pagerina socialiai pažeidžiamų žmonių grupių gyvenimo kokybę, bet yra kaip prevencinė priemonė šeimos narių psichikos sveikatos problemoms bei mažina stacionarių paslaugų poreikį. Siekiant patenkinti aukštos kokybės ir nepertraukiamų sveikatos priežiūros bei socialinių paslaugų poreikį socialiai pažeidžiamoms žmonių grupėms, aktualu šiuo projektu užtikrinti prieinamumą visiems gyventojams gauti šias paslaugas ir tai, kad tokių paslaugų poreikis netaptų skurdo ir finansinės priklausomybės priežastimi.

Norint įvertinti, kokia yra svarbi dienos socialinės globos asmens namuose paslauga Klaipėdos mieste, yra paprašyta BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centro ir BĮ Neįgaliųjų centro „Klaipėdos lakštutė“ darbuotojų pateikti informacijos apie skiriamą laiką šiai paslaugai atlikti ir sudaryta, 2013 – 2015 m. dienos socialinės globos asmens namuose paslaugų atlikimas valandomis, dinamika (12 pav.).

12 pav. Suteiktų dienos socialinės globos asmens namuose paslaugų dinamika 2013 – 2015 m. (d./val.)

Iš 12 paveikslo duomenų matyti, kad naujų darbuotojų darbo laiko trukmė teikiant dienos socialinės globos asmens namuose paslaugas per 2013 m. siekia 7 901,29 val., 2014 m. – 62 482,43

val., 2015 m. – 58 155,18 val., viso projekto metu 128 538,90 val. t.y. net 1,02 karto (2 272,50 val.) daugiau nei buvo galima tikėtis (2013 m. (214 k. d.) sieks 31 714,80 val. (148,20 val. 6 komandų per 1 darbo dieną*214), 2014 m. (365 k. d.) sieks 54 093,00 val. (148,20 val. 6 komandų per 1 darbo dieną*365), 2015 m. (273 k. d.) sieks 40 458,60 val. (148,20 val. 6 komandų per 1 darbo dieną*273), viso 126 266,40 val.).

Konsultacijų skaičius padidėjo 180 val. (60 šeimos narių po 1 konsultacija po 1 valandą per metus). Todėl bendras naujų ir esamų darbuotojų darbo laiko padidėjimas siekė 128 718,90 val. per visą projekto įgyvendinimą.

Žinant, sugaištą laiką, atliekant dienos socialinės globos asmens namuose paslaugą, galime įvertinti projekto metu įdarbintų darbuotojų sukurtą ekonominę pridėtinę vertę.

Daroma prielaida, kad slaugytojos per vieną darbo valandą vidutiniškai sukuria 3,34 Eur/val. (11,53 Lt/val.) ekonominės pridėtinės vertės ((11,73 (koef.) (16 lentelė) (Imtas mažiausias nustatytas tarnybinio atlyginimo koeficientas)*35,50 BMA*1,3098 (su sodra) = 545,42 Eur (1 883,23 Lt), 1 val. slaugytoja uždirba 545,42 Eur (1 883,23 Lt)/21,5 d. d./7,6 val. per dieną 3,34 Eur (11,53Lt)). Jei darbuotojų sukuriama pridėtinę vertę laikysime jo darbo ekonomine nauda, tai numatoma sukurta slaugytojų ekonominė nauda per 2013 m. (214 k. d. per diena dirbta 2,85 val.) siekia 2 037,07 Eur (7 033,58 Lt), per 2014 m. (365 k. d. per dieną dirbta 2,85 val.) siekia 3 474,44 Eur (11 996,53 Lt), per 2015 m. (273 k. d. per dieną dirba 2,85 val.) siekia 2 598,69 Eur (8 972,75 Lt), viso per projektą 8 110,20 Eur (28 002,86 Lt).

Daroma prielaida, kad slaugytojos padėjėjos per vieną darbo valandą vidutiniškai sukuria 2,41 Eur/val. (8,32 Lt/val.) ekonominės pridėtinės vertės ((8,48 (koef.) (16 lentelė) (Imtas mažiausias nustatytas tarnybinio atlyginimo koeficientas)*35,50 BMA*1,3098 (su sodra) = 394,30 Eur (1 361,45 Lt), 1 val. slaugytojos padėjėja uždirba 394,30 Eur (1 361,45 Lt)/21,5 d. d./7,6 val. per dieną 2,41 Eur (8,32 Lt)). Jei darbuotojų sukuriama pridėtinę vertę laikysime jo darbo ekonomine nauda, tai numatoma sukurta slaugytojų padėjėjų ekonominė nauda per 2013 m. (214 k. d. per diena dirbta 136,80 val. (6 komandos, 1 komandoje 3 specialistai po 22,80 val.)) siekia 70 553,23 Eur (243 606,20 Lt), per 2014 m. (365 k.d. per dieną dirbta 136,80 val. (6 komandos, 1 komandoje 3 specialistai po 22,80 val.)) siekia 120 336,12 Eur (415 496,56 Lt), per 2015 m. (273 k. d. per dieną dirba 136,80 val. (6 komandos, 1 komandoje 3 specialistai po 22,80 val.)) siekia 90 004,82 Eur (310 768,66 Lt), viso per projektą 280 894,17 Eur (969 871,39 Lt).

Daroma prielaida, kad kineziterapeutas per vieną darbo valandą vidutiniškai sukuria 3,55 Eur/val. (12,26 Lt/val.) ekonominės pridėtinės vertės ((12,48 (koef.) (16 lentelė) *35,50 BMA*1,3098 (su sodra) = 580,29 Eur (2 003,64 Lt), 1 val. kineziterapeutas uždirba 580,29 Eur (2 003,64 Lt)/21,5 d. d./7,6 val. per dieną 3,55 Eur (12,26 Lt)). Jei darbuotojų sukuriama pridėtinę vertę laikysime jo darbo

ekonomine nauda, tai numatoma sukurta kineziterapeutų ekonominė nauda per 2015 m. (273 k.d. per dieną dirba 8 val.) siekia 7 753,20 Eur (26 770,25 Lt).

Viso per projektą sukurta naujai įdarbintų darbuotojų ekonominė nauda 296 757,57 Eur (1 024 644,50 Lt).

**16 lentelė. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“
tarnybinio atlyginimo koeficientų suvestinė**

Eil. Nr.	Pareigybė	Tarnybinio atlyginimo koeficientas
<i>BĮ Socialinės paramos centras</i>		
1.	Slaugytoja	11,73 12,48 (nuo 2015 01 01)
2.	Slaugytojo padėjėjas	8,48 9,10 (nuo 2014 07 01) 9,23 (nuo 2015 01 01)
3.	Kineziterapeutas	12,48
<i>BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“</i>		
1.	Slaugytoja	11,73 12,48 (nuo 2015 01 01)
2.	Slaugytojo padėjėjas	8,48 9,10 (nuo 2014 07 01) 9,23 (nuo 2015 01 01)
3.	Kineziterapeutas	12,48

Vertinant socialinių paslaugų efektyvumą, kuris apibrėžiamas kaip santykis tarp organizacijos veiklos išeigos t.y. suteiktų paslaugų ir sąnaudų t.y. sunaudotų žmogiškųjų, finansinių ir laiko išteklių (kuo šis santykis yra didesnis, t.y. kuo daugiau produkto sukuria organizacija kuo mažesnėmis sąnaudomis, tuo organizacijos veikla yra efektyvesnė), buvo nustatyta, kad šis projektas yra efektyvus, nes bendrosios socialinės naudos suma viršija patiriamus socialinius kaštus.

Iš 17 lentelės matyti, kad prižiūrint 1 senyvo amžiaus ir (ar) suaugusį asmenį su negalia slaugytojos pareigybės normatyvo intervalas nuo 0,03 iki 0,07, vidurkis 0,05, slaugytojos padėjėjos pareigybės normatyvo intervalas nuo 0,44 iki 1,1, vidurkis 0,77, kineziterapeuto normatyvo intervalas nuo 0,03 iki 0,06, vidurkis 0,045. Projekto metu integralių paslaugų teikimui sudarytos 6 mobilios komandos (komandoje dirba 1 slaugytojas (0,25 etato) ir 3 slaugytojo padėjėjai (3 etatai), viso projekto metu yra įdarbinta 22 specialistai (1,5 etato slaugytojui, 18 etatai slaugytojo padėjėjams, 2 etatai

kineziterapeutams), kurie teikia paslaugas nuo 2 iki 8 val. per dieną, iki 7 dienų per savaitę, ir papildomai aptarnauja vidutiniškai 50 asmenų su fizine ir psichine negalia.

17 lentelė. Dienos socialinę globą asmens namuose teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai (pareigybėmis) (Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai)

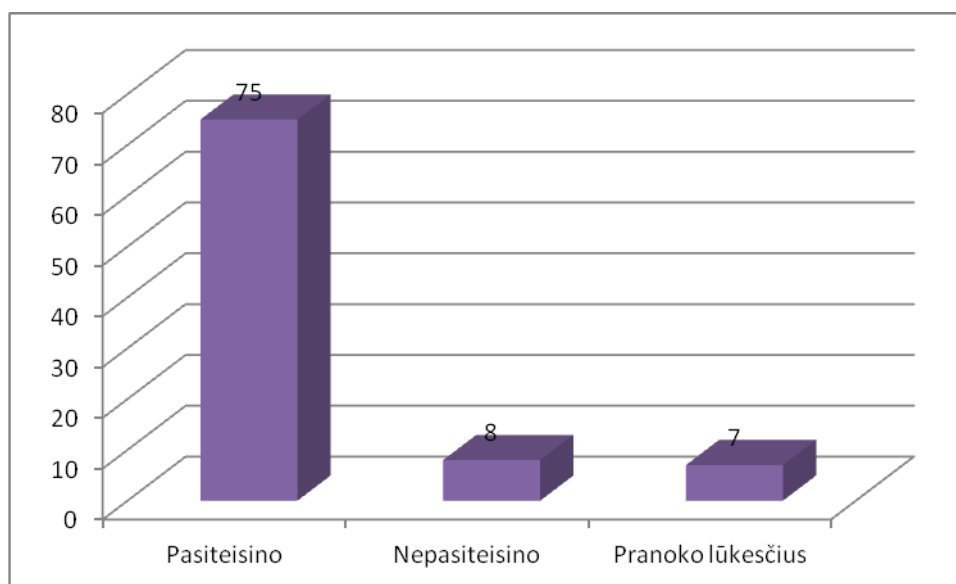
Gavėjai	Darbuotojai, teikiantys socialinę globą	Pareigybių intervalas
1 senyvo amžiaus asmuo ar asmuo su negalia / sunkia negalia	Socialinis darbuotojas	0,03–0,05
	Slaugytojas	0,03–0,07
	Individualios priežiūros personalas / Slaugytojo padėjėjas	0,44–1,1
	Kineziterapeutas/ Masažuotojas/ Ergoterapeutas	0,03–0,06

Slaugytojos 1,5 etatui pagal nustatytus normatyvus priklauso 30 asmenų su fizine ir psichine negalia (1,5/0,05), slaugytojos padėjėjoms 18 etatams pagal nustatytus normatyvus priklauso 23 asmenų su fizine ir psichine negalia (18/0,77). Kadangi žinoma, kad yra aptarnaujama papildomai vidutiniškai 50 asmenų su fizine ir psichine negalia, t.y. net 3 asmenimis mažiau, nei galėtų šio projekto metu suburtos mobilios komandos, galime daryti išvadą, kad projekto metu dienos socialinę globą asmens namuose teikiančių darbuotojų krūvis yra mažesnis, taip pasiekta suteikiamų socialinių paslaugų kokybė, organizacijos veikla efektyvesnė. Slaugos darbuotojai turėdami daugiau laiko gali nuolat palaikyti ryšį ne tik su klientu, kuriam teikiamos dienos socialinės globos asmens namuose paslaugos, bet ir su artimaisiais, kurie perima artimojo priežiūrą vakare ir (ar) savaitgaliais.

Slaugytojų ir slaugytojų padėjėjų kvalifikacija taip pat lemia socialinių paslaugų sektoriaus veiksmingumą. Trūkumas kvalifikuotų darbuotojų turi neigiamos įtakos ne tik paslaugų prieinamumui, bet ir kokybei. Norint sumažinti šią problemą projekto metu skirta net 6 813,89 Eur (23 527,00 Lt) darbuotojų kvalifikacijai kelti. 40 mobilių komandų darbuotojų ir savanorių yra įtraukti į profesinio mokymo ir neformaliojo švietimo programas, 36 asmenys gavo kvalifikacijos ar neformaliojo mokymo kursų baigimo pažymėjimus.

Reikšmingas socialinių paslaugų veiksmingumo elementas yra klientų pasitenkinimas jiems teikiamų paslaugų kokybe, kuris gali būti įvertinamas atliekant socialinių paslaugų klientų apklausas. BĮ Socialinės paramos centras ir BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“ nuolat tiria klientų ir šeimos poreikį, bendradarbiauja su šeimos gydytojais, psichikos sveikatos centru, užtikrinant aukštą socialinių paslaugų kokybę. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ metu apklausta 90 pagyvenusių ir negalią turinčių žmonių, Klaipėdos savivaldybės socialinių paslaugų gavėjų. Kadangi nuspręsta projekto metu nuo 2015 m. sausio 1 d. teikti kineziterapeuto

paslaugas, buvo norėta įvertinti, ar ši paslauga žmonėms yra reikalinga, todėl anketos pagalba sužinota jų nuomonė (9 priedas). Viena iš klausimų respondentų prašoma atsakyti ar gaunamos projekto paslaugos pateisina lūkesčius (13 pav.). Pateikti trys atsakymų variantai: a) pateisino; b) nepateisino; c) pranoko lūkesčius. Anketos rezultatų analizė atskleidė, kad klientai iš esmės yra labai patenkinti teikiamomis paslaugomis – net 75 klientai (83,33 proc.) visiškai patenkinti, 7 klientai (7,78 proc.) atsakė, kad pranoko lūkesčius ir 8 klientai (8,89 proc.) visiškai nepatenkinti.

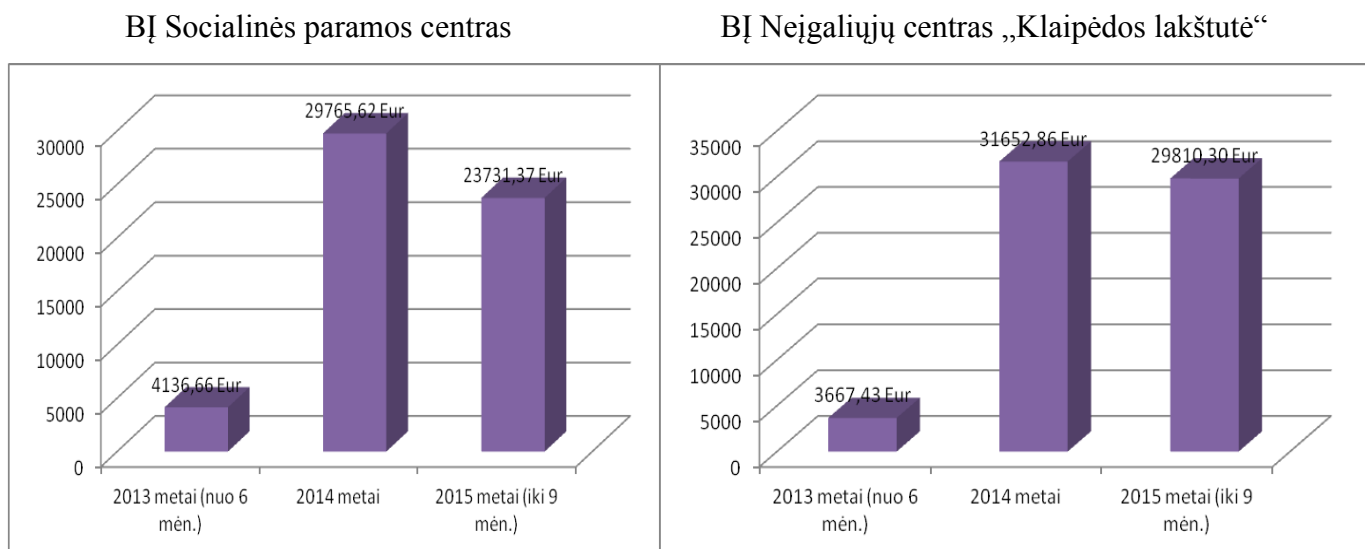

13 pav. Projekto paslaugų vertinimas

Toliau atliekant projekto ekonominį – socialinį vertinimą, vadovaujantis kaštų ir naudos analizės metodu, išskiriamas pagrindinis trūkumas – būtinybę socialinę naudą įvertinti piniginiiais matais. Kaštai ir rezultatai, išreikšti rinkos kainomis, geriausiai atspindėtų išteklių ir gėrybių vertę, tačiau šiuo metu socialinių paslaugų rinka realiai neegzistuoja, nes nėra konkurencijos – socialinę globą asmenims daugiausia teikia savivaldybėms pavaldžios socialinės globos įstaigos, kurios nekonkuruoja dėl klientų ir net priešingai vis dar fiksuojamas laukiančiųjų patekti į socialinės globos įstaigas eilės. Todėl yra analizuojamos projekto partnerių gautos papildomos pajamos vykdant šį projektą. Pajamų dinamika pateikiama 14 paveiksle.

BĮ Socialinis paramos centras 2013 m. nuo gegužės 08 d. už suteiktas dienos socialinės globos asmens namuose paslaugas gavo 4 136,66 Eur (14 283,06 Lt), 2014 m. 29 765,62 Eur (102 774,73 Lt), 2015 m. iki rugsėjo 30 d. 23 731,37 Eur (81 939,64 Lt), viso projekto metu 57 633,65 (198 997,43 Lt). BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“ 2013 m. nuo gegužės 08 d. už suteiktas dienos socialinės globos asmens namuose paslaugas gavo 3 667,43 Eur (12 662,90 Lt), 2014 m. 31 652,86 Eur (109 291,00 Lt), 2015 m. iki rugsėjo 30 d. 29 810,30 Eur (102 929,00 Lt), viso projekto metu 65 130,59

Eur (224 882,90 Lt). Per abi įstaigas viso projekto metu už suteiktas dienos socialinės globos asmens namuose paslaugas gauta 122 764,24 Eur (423 880,37 Lt) pajamų.

14 pav. Pajamų, gautų už suteiktas dienos socialinės globos asmens namuose paslaugas, kitimas 2013 – 2015 m. (Eur)

Šie skaičiai geriausiai iliustruoja šios paslaugos poreikį. Be to pastebėta, kad ligoniai pastaruju metu vis sunkesni, artimieji prašo pagalbos prižiūrint vis daugiau sunkiųjų negalią turinčių, visai nevaikštančių žmonių. Tokiems žmonėms pagalbos reikia jau ne kelias valandas, bet visą dieną.

Projekto sąnaudas ir rezultatus įvertinau ekonominiais rodikliais, šis ekonominio efektyvumo tyrimas ypač svarbus, nes projektas numato tikslus, kurių efekto neįmanoma įvertinti remiantis finansine analize.

Pagrindiniai ekonominio poveikio vertinimo rodikliai – ekonominė grynoji dabartinė vertė (EGDV), ekonominė vidinė grąžos norma (EVGN) bei ekonominis naudos ir sąnaudų santykis. Šie rodikliai apskaičiuoti atliekant finansinio pinigų srauto diskontavimą, prieš tai atlikus korekcijas (PVM, soc. draudimo eliminavimą) (tiek įplaukų tiek išlaidų).

Kalbant apie socialinę diskonto normą, pabrėžtina, kad Lietuvoje viešojo sektoriaus projektams įvertinti ir palyginti naudojama 5,5 proc. socialinė diskonto norma. Šią normą ir taikau, atliekant ekonominių rodiklių skaičiavimus.

Ekonominiai rodikliai apskaičiuojami Microsoft Excel programa. Išlaidos ir pajamos suskirstomos į grupes, sudėliojamos, kiek buvo patirtos kiekvienais metais, suformuojamas bendras išlaidų, pajamų srautas (18 lentelė).

**18 lentelė. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“
ekonominių rodiklių skaičiavimas (Eur)**

Išlaidos	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Darbo užmokestis	10 736,56	78 555,70	53 296,53
Kita (transportas, sanitarinės - higienos prekės, darbo drabužiai)		26 209,61	18 329,09
Paslaugos (mokymai)		6 813,89	
Viešinimas	1 196,78		
Dalyvių kelionės, komandiruotės ir dalyvavimas renginiuose	50,26		
Ilgalaikis turtas (transporto priemonės)		70 890,36	
Kita (trumpalaikiam turtui priskiriami baldai, įranga ir įrengimai)		2 435,16	
Viso:	11 983,60	184 904,72	71 625,62
Įplaukos			
Pajamos gautos už DSGANP	7 804,09	61 418,48	53 541,67
Viso:	7 804,09	61 418,48	53 541,67
Grynieji finansiniai pinigų srautai	-4 179,51	-123 486,24	-18 083,95
Sukurta darbuotojų ekonominė pridėtinė vertė (nauda)	50 101,70	85 454,05	69 266,19
Grynieji ekonominiai pinigų srautai	45 922,19	-38 032,19	51 182,24
Ekonominė grynoji dabartinė vertė (EGDV)	6 351,15		
Ekonominė vidinė gražos norma (EVGN)	45 proc.		
Naudos ir sąnaudų santykis (N/S)	1,22		

Apskaičiavus ekonominius rodiklius, galima daryti išvadą, kad šis projektas „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ yra itin ekonomiškai naudingas, kadangi turi aukštą teigiamą tiek ir vidinę gražos normą, tiek ir grynąją dabartinę vertę. Projekto vidinė gražos norma siekia 45 proc., o grynoji dabartinė vertė lygi 6 351,15 Eur (21 929,25 Lt). Ekonominės naudos ir kaštų santykis taip pat rodo, kad projektas yra ekonomiškai pateisinamas, kadangi šis rodiklis yra didesnis už 1. Ekonominė nauda yra 1,22 karto didesnė nei projekto metu patirti kaštai (išlaidos darbo užmokesčiui, kita (transportui, sanitarinės - higienos prekėms, darbo drabužiams), paslaugoms (mokymams), viešinimui, dalyvių kelionėms, komandiruotėms, už dalyvavimą renginiuose, ilgalaikį turtą (transporto priemonėms), kita (trumpalaikiam turtui priskiriamiems baldams, įrangai ir įrengimams)).

Šio projekto dėka:

- ✓ priartėta prie ilgalaikių Klaipėdos miesto strateginių tikslų socialinių paslaugų teikimo srityje įgyvendinimo;
- ✓ išplėsta dienos socialinės globos ir slaugos paslaugų infrastruktūra, suteiktos paslaugos 50 senyvo amžiaus ir negalia turintiems asmenims;

✓ projekto metu papildomai suteikta 128 718,90 val. paslaugų dienos socialinės globos asmens namuose, papildomai uždirbta pajamų už 122 764,24 Eur (423 880,37 Lt);

✓ sukurtos naujos darbo vietos (įdarbinti 22 slaugos specialistai), kurios sukūrė ekonominę pridėtinę vertę už 296 757,57 Eur (1 024 644,50 Lt);

✓ išlaikytas komandinio darbo, savitarpio pasitikėjimas, kliento (jo šeimos narių, artimųjų) įtraukimo į procesą principas. To pasekmė – didesnis supratingumas, puoselėjama taika tarp bendruomenių;

✓ sudarytos sąlygos šeimos narių integracijai į visuomenę ir suaktyvėjusi kitų darbo rinka, kurias užpildė kiti šeimos nariai dirbdami ir mokėdami mokesčius valstybei.

✓ laiku suteikta integruota priežiūra ne tik pagerino socialiai pažeidžiamų žmonių grupių gyvenimo kokybę, bet kaip prevencinė priemonė sumažino šeimos narių psichikos sveikatos problemas.

✓ 40 mobilių komandų darbuotojų ir savanorių įtraukti į profesinio mokymo ir neformaliojo švietimo programas, 36 asmenys gavo kvalifikacijos ar neformaliojo mokymo kursų baigimo pažymėjimus.

Įgyvendinus projektą, dienos socialinių slaugos ir globos paslaugų teikimas yra vykdomas ir toliau, finansuojant jas valstybės biudžeto ir specialiosiomis lėšomis (paslaugos mokestis dienos centro klientams – 20 proc. nuo šalpos ar senatvės pensijos kai teikiama vienam asmeniui, 50 proc. nuo pajamų, kai teikiama šeimai), sėkmingai panaudojant už kryžminio finansavimo lėšas projekto metu įsigytus automobilius ir įrangą. Šios priemonės pasiliko įstaigose ir užtikrino, kad įstaigos po projekto įgyvendinimo galėtų teikti kokybiškas dienos socialinės globos asmenims paslaugas. Visi projekto metu įdarbinti darbuotojai po projekto įdarbinti įstaigose.

4.4. Projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ rizikos vertinimas

Rizikos analizė suteikia galimybę nustatyti rezultato kintamumą pasikeitus vieno veiksnio reikšmei, ir taip įvertinti projekto rizikingumą bei jautrumą.

Siekdama įvardinti rizikos veiksnius, kurie gali turėti įtakos nagrinėjamam projektui, glaustai išskiriu ir identifikuojau projekto vykdymo metu riziką keliančius veiksnius pagal sritis.

Politinė rizika. Ši rizika susijusi su Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos nepalankiais sprendimais šio projekto atžvilgiu. Tikimybė mažai tikėtina, kadangi projekto įgyvendinimui Klaipėdos miesto taryba pritarė, projektas įtrauktas į vidutinės trukmės strateginius planus. Valstybiniau

lygmeniu šis projektas atitinka Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintą Integralios pagalbos plėtros programą.

Finansinė rizika. Egzistuoja rizika, kad projektui skiriamos paramos suma gali būti mažesnė nei numatyta projekte. Šią projekto riziką galima valdyti, logiškai pagrindžiant projekto išlaidas, tinkamai sudarant projekto biudžetą ir pateikiant visus dokumentus. Jei projektui būtų skirta mažesnė paramos suma, būtų svarstoma galimybė arba sumažinta projekto apimtis, arba neskirtų paramos sumą finansuoti iš savivaldybės lėšų ar kitų finansavimo šaltinių.

Ekonominė rizika. Egzistuoja rizika, kad mokymo vykdymo ir planuojamų pirkti prekių kaina, kitų veiklų išlaidos būtų didesnės nei numatyta projekte. Išlaidos mokymams ir prekėms įsigyti paskaičiuotos remiantis gautais pasiūlymais. Dėl šios priežasties didelė dalis ekonominės rizikos, t.y. neatitikimo tarp projekto biudžeto ir pirkimo faktinės vertės, yra eliminuojama. Projekto metu su darbuotojais sudarytose darbo sutartyse yra nurodytas ir darbo apmokėjimas. Šios priemonės žymiai sumažino ekonominę riziką projekto vykdymo metu.

Socialinė rizika. Socialinę projekto riziką sudaro galimas neigiamas visuomenės požiūris į įgyvendinamą projektą. Norint sumažinti šią riziką, buvo siekiama tinkamai informuoti visuomenę apie vykdomą projektą ir jo teikiamą naudą. Tuo tikslu buvo vykdomos numatytos viešinimo priemonės, skirtos pristatyti vykdomą projektą, jo veiklas, projekto teikiamą naudą, gerą patirtį ir rezultatus tikslinėms grupėms ir visuomenei, pabrėžiant Europos Sąjungos fondų finansavimą projektui. Kadangi projekto metu yra pagerinta ir praplėsta dienos socialinių globos ir slaugos paslaugų kokybė neigiamas visuomenės požiūris ir įgyvendinamą projektą mažai tikėtinas.

Pasirengimo laiku įgyvendinti veiklas rizika. Projekto vykdytojai savo galimybes apsvaustė rengiant paraišką projektui įgyvendinti. Įvertinus turimų klientų skaičių mobilios komandos pradėjo dirbti atitinkamai ne vienu metu. Įstaigos – partneriai turėjo pakankamai patirties teikiant dienos socialinės globos ir slaugos paslaugas. Projekto metu planuota įsigyti technika sudarė sąlygas užtikrinti kokybišką ir savalaikį paslaugos teikimą.

Institucinė rizika. Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos darbuotojai, kurie buvo atsakingi už projekto įgyvendinimą, viešųjų pirkimų procedūrų pavedimą turi sukaukę nemažai patirties įgyvendinant projektus. Klaipėdos miesto savivaldybės administracija, skirdama projekto vykdymo personalą, projekto įgyvendinimo metu stebėjo veiksnius, galinčius turėti įtakos šios rizikos padarinių atsiradimui.

Klientų trūkumas. Norint sumažinti šią riziką, reikėjo tinkamai informuoti visuomenę apie vykdomą projektą ir jo rezultatus. Tuo tikslu buvo vykdomos numatytos viešinimo priemonės, skirtos pristatyti vykdomą projektą, jo veiklas, projekto teikiamą naudą, gerą patirtį ir rezultatus tikslinėms grupėms ir visuomenei, pabrėžiant Europos Sąjungos fondų finansavimą projektui. Klientų ieškoma ir

bendradarbiaujant su Klaipėdos sveikatos priežiūros centrais ir ligoninėmis. Kaip rodo statistika, kasmet vis didesnę dalį gyventojų sudaro pagyvenę asmenys. Vyresnio amžiaus asmenims reikalinga socialinė globa. Dauguma pagyvenusių žmonių gyvena kartu su artimaisiais, kurie dėl būtinos nuolatinės priežiūros negali dalyvauti darbo rinkoje ar visuomeniniame gyvenime.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išanalizavus Lietuvos bei užsienio autorių mokslinę ir metodinę literatūros medžiagą, atlikus viešojo sektoriaus projektų vertinimo problemos analizę bei viešojo sektoriaus projekto ekonominį ir socialinį vertinimą, apžvelgus galimas projekto rizikas, padarytos išvados:

1. Valstybinės valdžios vaidmuo ir vieta – turi didžiulį poveikį, bei yra labai svarbūs kiekvieno žmogaus gyvenime. Dėl šių priežasčių labai svarbu, kad viešojo sektoriaus veikla būtų efektyvi, o investicijos į viešąjį sektorių būtų naudingos. Skirtingai nei verslo, viešojo sektoriaus projektai dažniausiai nesukuria tiek pajamų, kad būtų finansiškai pagrįsti, tačiau teikia sunkiai finansiškai išmatuojamą socialinę naudą visuomenei. Bendra problema viešojo sektoriaus projektų efektyvumo vertinime, tai kad nėra vieno apibendrinamojo rodiklio, kuriuo remiantis būtų aprėpiami visi projektų analizės aspektai ir kuris parodytų bendrą projekto efektyvumą. Rengiant viešojo sektoriaus projektus dažnai ekonominis ir socialinis vertinimas tampa mažai reikšmingu, lyginant jį su finansiniu vertinimu, dėl kiekybinių naudos matų nustatymo sudėtingumo, arba jis visai neatliekamas, o aprašomas tik bendraisiais bruožais, todėl didėja kriterijų reikšmių neapibrėžtumas, t.y. didėja rizika, kad projekto kriterijai bus neteisingai interpretuojami ir vertinimo rezultato paklaida bus didelė.

2. Mokslininkai rekomenduoja, jog visi viešieji projektai, pretenduojantys gauti finansavimą iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų, būtų įvertinti kaštų ir naudos analizės metodu, kuris susideda iš finansinės, ekonominės ir socialinės analizės. Finansinės projekto analizės tikslas – parengti pinigų srautų prognozę bei apskaičiuoti finansinius rodiklius, kad būtų įrodytas finansinis projekto gyvybingumas. Ekonominis vertinimas parodo projekto įtaką regionui ar šaliai, t.y. teritorijai, kurioje projektas bus įgyvendintas. Rizikos ir jautrumo analizė suteikia galimybę nustatyti rezultato kintamumą, pasikeitus vieno veiksnio reikšmei, ir taip įvertinti projekto rizikingumą bei jautrumą. Vertinant viešuosius projektus ekonominė analizė yra svarbiausias kaštų naudos analizės metodo etapas, atskleidžiantis projekto sukuriamą socialinę naudą visuomenei.

3. Analizuojamas projektas finansinės naudos negeneruoja, todėl finansinių rodiklių apskaičiavimas nėra atliktas, nagrinėjami tik projekto pinigų srautų pasikeitimai organizacijose, o vertinant projektą ekonominiu – socialiniu požiūriu, nagrinėjami pokyčiai visuomenėje. Vertinant projektą ekonominiu požiūriu yra skaičiuojama ekonominė grynoji dabartinė vertė (EGDV), ekonominė vidinė grąžos norma (EVGN), ekonominė naudos ir sąnaudų santykis. Šie rodikliai apskaičiuojami atliekant finansinio pinigų srauto diskontavimą, prieš tai atliekant korekcijas (PVM ir kitų netiesioginių mokesčių eliminavimą (tiek įplaukų, tiek išlaidų)). Parodant papildomą projekto poveikį naudos gavėjams, ekonominio ir socialinio vertinimo metu gaunamą svarbią naudą, kurios yra neįmanoma išreikšti pinigine išraiška, atlikti apibendrinimai, naudojantis įvairia moksline, statistine

informacija, kad pagrįsti konstatavimą, atlikti įvairūs skaičiavimai, nubraižytos lentelės, grafikai. Kadangi rizikos išvengti neįmanoma, todėl yra identifikuojamos projekto galimos rizikos, numatytos atitinkamos šios rizikos mažinimo priemonės.

4. Atlikus projekto „Integralios socialinės globos paslaugų teikimas Klaipėdos mieste“ ekonominį – socialinį vertinimą, bei apskaičiavus ekonominius rodiklius, galima daryti išvadą, kad šis projektas yra itin ekonomiškai naudingas, kadangi turi aukštą teigiamą tiek ir vidinę grąžos normą, tiek ir grynąją dabartinę vertę. Projekto vidinė grąžos norma siekia 45 proc., o grynoji dabartinė vertė lygi 6 351,15 Eur (21 929,25 Lt). Ekonominės naudos ir kaštų santykis taip pat rodo, kad projektas yra ekonomiškai pateisinamas, kadangi šis rodiklis yra didesnis už 1. Ekonominė nauda yra 1,22 karto didesnė nei kaštai. Projekto dėka: priartėta prie ilgalaikių Klaipėdos miesto strateginių tikslų socialinių paslaugų teikimo srityje įgyvendinimo; išplėsta dienos socialinės globos ir slaugos paslaugų infrastruktūra, suteiktos paslaugos 50 senyvo amžiaus ir negalia turintiems asmenims; projekto metu papildomai suteikta 128 718,90 val. paslaugų dienos socialinės globos asmens namuose, papildomai uždirbta pajamų už 122 764,24 Eur (423 880,37 Lt); sukurtos naujos darbo vietos (įdarbinti 22 slaugos specialistai), kurios sukūrė ekonominę pridėtinę vertę už 296 757,57 Eur (1 024 644,50 Lt); išlaikytas komandinio darbo, savitarpio pasitikėjimas, kliento (jo šeimos narių, artimųjų) įtraukimo į procesą principas. To pasekmė – didesnis supratingumas, puoselėjama taika tarp bendruomenių; sudarytos sąlygos šeimos narių integracijai į visuomenę ir suaktyvėjusi kitų darbo rinka, kurias užpildė kiti šeimos nariai dirbdami ir mokėdami mokesčius valstybei. Rizikos analizė atskleidė, kad politinė rizika mažai tikėtina, kadangi projekto įgyvendinimui Klaipėdos miesto taryba pritarė, projektas įtrauktas į vidutinės trukmės strateginius planus. Finansinę riziką yra galima valdyti, logiškai pagrindžiant projekto išlaidas, tinkamai sudarant projekto biudžetą ir pateikiant visus dokumentus. Ekonominė rizika yra išvengta, nes visi paskaičiavimai atlikti tik remiantis gautais pasiūlymais. Norint sumažinti socialinę riziką, yra siekiama tinkamai informuoti visuomenę apie vykdomą projektą ir jo teikiamą naudą. Pasirengimo laiku įgyvendinti veiklas rizika buvo apsvaistyta jau rengiant paraišką projektui įgyvendinti, nes įstaigos – partneriai turi pakankamai patirties teikiant dienos socialinės globos ir slaugos paslaugas, o projekto metu įsigyta technika sudarė sąlygas užtikrinti kokybišką ir savalaikį paslaugos teikimą. Institucinės rizikos išvengta Klaipėdos miesto savivaldybės administracijai, skiriant projekto vykdymo personalą, kuris projekto įgyvendinimo metu stebėjo veiksnius, galinčius turėti įtakos šios rizikos padarinių atsiradimui. Klientų trūkumo rizika mažinama, klientų ieškant ir bendradarbiaujant su Klaipėdos sveikatos priežiūros centrais ir ligoninėmis.

LITERATŪRA

1. Ališauskas, K., Karpavičius, H., Šeputienė, J. Inovacijos ir projektai. Šiauliai: VŠĮ „Šiaulių universiteto leidykla, 2005. ISBN 9986-38-623-3. p. 38.
2. Ališauskas, K., Kazlauskienė, Ž. Investicinių projektų rengimas, valdymas ir vertinimas. Šiauliai: Šiaulių knygrišykla, 2005. ISBN 9986-38-572-5. p. 161.
3. Arimavičiūtė, M. Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas leidybos centras, 2005. p. 75.
4. Baranauskienė, J. Viešųjų projektų vertinimas kaštų naudos analizės metodu: kritiškas požiūris. Kauno raj.: Aleksandro Stulginskio universitetas, 2013 Nr. 1.
5. Baranauskienė, J., Vazonis, B. Viešųjų projektų socialinė nauda ir jos vertinimas remiantis skirtingomis ekonomikos teorijomis. Kauno raj.: Aleksandro Stulginskio universitetas, 2014 Nr.1.
6. Bivainis, J., Butkevičius, A. Valsybės biudžeto programų vertinimas, 2003. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-10-17]: <https://fcis.vdu.lt/~a.cibulskyte@evf.vdu.lt/FOV1-0007587B/FOV1-00075F1F/bivainis1.pdf>.
7. Bivainis, J., Griškevičius, A. Investicinių projektų vertinimas. Vilnius: LII, 1998.
8. Савчук, В. П., Прилипко, С. И., Величко Е. Г. Анализ и разработка инвестиционных проектов. Киев, 1999.
9. Domarkas, V. Naujieji viešojo administravimo raidos akcentai. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2004. Nr. 7. ISSN 1648-2603.
10. European Commission. Guide to cost-benefit analysis of investment projects, 2008. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-10-18]: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/cost/guide2008_en.pdf.
11. Europos ekspertų grupė perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamos globos klausimais. Bendrosios Europos perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamos globos gairės. Briuselis, 2012 m. lapkritis, p. 17. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-11-20]: http://deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2013/04/Common-European-Guidelines_Lithuanian-version_EDITED.pdf.
12. Fine, A., Thayer, C., Coghlan, A. Program evaluation in the non-profit sector. Non-profit Management Leader, 2000. p. 331.
13. Gage, N. L., Berliner, D. C. Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma Littera, 1994.

14. Gegužis, A. Neapibrėžtumas ir rizikos samprata ekonomikoje. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003.
15. Gudarzi, G, Chegin, M. Using direction finder to Evaluate Project Leadership Dimensions Case study: Iranian project managers. *Interdisciplinary journal of contemporary research in business*. Vol 2, No 12., 2011.
16. Henderson, D. J., Zelenyuk, V. Testing for Efficiency catching-Up. *Southern Economic Journal*, 2007. p. 223.
17. Hughes, O. E. *Public management and administration*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2003. ISBN (13) – 9780333961872.
18. Kalvaitis, D. Įmonės investicinių projektų ekonominio vertinimo metodikos tobulinimas. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2007. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-10-25]: http://jaunasis-mokslininkas.asu.lt/smk_2007/finansai/inxex.html.
19. Kavaliauskaitė, V., Jucevičius R. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės svarba realizuojant regiono konkurencinę strategiją. *Ekonomika ir vadyba*, 2009. ISSN 1822-6515, p. 809.
20. Kaziliūnas, A. *Strateginis projektų valdymas: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. ISBN 978-9955-19-157-5, p. 15.
21. Keršytė, A. *Strateginių investicinių projektų vertinimas: daugiakriterijinis požiūris*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2010. ISSN 1822-6515.
22. Kiršienė, J., Pakalniškis, V., Juškytė R. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: LTU Leidybos centras, 2004. p. 259.
23. Klaipėdos miesto savivaldybės 2013 m. socialinių paslaugų planas. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-11-14]: <http://www.klaipeda.lt/webPartner/subsystems/dhs/preview/2013/01/29/900/WPPreview.htm>.
24. Klaipėdos miesto savivaldybės 2014 m. socialinių paslaugų planas. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-11-14]: <http://www.infolex.lt/klaipeda/Default.aspx?Id=3&DocId=167334>.
25. Kučinskienė, R., Kučinskas, V. *Socialinių projektų rengimas ir valdymas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2005.
26. Kuen, Ch. W, Zailani, S. Critical factors in successful new product development: an empirical study of Malaysian Manufacturing Companies. Prieiga per duomenų bazę EBSCO Publishing. [žiūrėta 2015-10-17]. *International Journal of management*. Vol 29, No 2., 2012.

27. Lane, J. E. Viešasis sektorius: sąvokos, modeliai ir požiūriai. Vilnius: Margi raštai, 2005. ISBN 9986-09-228-0.
28. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-09-22]: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=390913.
29. Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso įstatymas. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-09-22]: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=107687&Condition2=>
30. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-10-16]: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=245493.
31. Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-09-22]: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=292068&p_query=&p_tr2=.
32. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-09-22]: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=280973&p_query=&p_tr2=.
33. Lowi, T. The End of Liberalism: The Second Republic of the United States. New York, W. W. Norton, 1979. ISBN 13: 9780393090000.
34. Mikulskienė, B. Sprendimų priėmimo metodai viešajam valdymui: vadovėlis. Šiauliai: Mykolo Romerio universitetas, 2011. ISBN 978-609-95202-3-0.
35. Neverauskas, B. ir kt. Projektų valdymas: mokomoji knyga. Kaunas: Kauno Technologijos universitetas, 2003. ISBN 9955-09-497-4, p. 7.
36. Norvaišienė, R. Sistemini investicinių projektų rizikos vertinimas. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2000.
37. Norvaišienė, R., Krušinskas, R. Projekto ekonominis ir socialinis vertinimas. Kaunas, 2008. ISBN 978-609-02-0349-1, p.5.
38. Popovas, V. Kelių transporto įmonės veiklos ekonominio efektyvumo kompleksinio vertinimo modelio taikymo galimybės. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija, 2014 Nr. 1. ISSN 1648-9098.
39. Raipa, A. Apibendrinantys požiūriai į viešąją politiką ir administravimą. Viešoji politika ir administravimas, 2002 Nr. 1. ISSN 1648 – 2603. p. 75.
40. Raipa, A. Įvadas į viešąjį valdymą. Kaunas: Kauno Technologijos Universiteto leidykla, 2009.
41. Raipa, A. Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2002 Nr. 1. ISSN 1648-2603.

42. Rosen, H., Gayer, T. Public finance. Boston: McGraw Hill, 2008.
43. Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai, patvirtinti Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014-04-07 įsakymu Nr. A1-181. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-11-17]: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b78693a0b97111e3ad2eed5a4e1b7108>.
44. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Gyventojų skaičius pagal amžių ir lytį. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-11-14]: <http://db.stat.gov.lt>.
45. Sudit, E.F. Effectiveness, Quality and Efficiency. UK: Kluwer Academic Publishers, 1996.
46. Tamošiūnienė, R., Šidlauskas, S., Trumpaitė, I. Investicinių proejektų efektyvumo daugiakriterinis vertinimas. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2006 Nr. 4. ISSN 1648-0627.
47. Tidikis, R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius, 2003.
48. Tomaševič, V. Investicinių projektų efektyvumo vertinimas grynosios dabartinės vertės metodu. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010. ISSN 1648-0627.
49. Vadovėlis. Biudžetinių įstaigų apskaita pagal viešojo sektoriaus apskaitos ir finansinės atskaitomybės standartus (VSAFAS). Vilnius: UAB „Mokesčių srautas“, 2011. p. 96.
50. Viešasis valdymas. Mykolo Romerio universitetas, 2010. ISBN 978-9955-19-185-8, p. 45.
51. Viešųjų investicijų projektų sąnaudų ir naudos analizės metodinės rekomendacijos. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-10-31]: [http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/valstybes_kapitalo_investicijos/Metodika\(2\).pdf](http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/valstybes_kapitalo_investicijos/Metodika(2).pdf). p.42.
52. Vilimienė, I. Viešojo sektoriaus infrastruktūros plėtros projektų vertinimas. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2004. ISSN 1392-1142.
53. Vitner, G., Rozenes, Sh., Spraggett, S. Using data envelope analysis to compare project efficiency in a multi-project environment. International Journal of Project Management, 2006. p. 323.
54. Vosyliūtė, A. Monografinis metodas sociologijoje. VU Filosofijos fakultetas. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-10-31]: <http://www.zurnalai.vu.lt/problemos/article/view/6289/40> 21.
55. Zeithaml, V. A., & Bitner, M. J., & Gremler, D. D. Services Marketing: Integrating Customer Focus Across the Firm: 4th ed. McGraw-Hill, 2006. p.105.

56. Žydžiūnaitė, V. Projektų rezultatų ir poveikio efektyvumo vertinimo metodika. Vilnius, 2010. p. 3.
57. Žilinskas, V. J. Investicinių projektų optimalios atrankos metodas. 2009. Prieiga per internetą [žiūrėta 2015-10-31]: <http://www.bme.vgtu.lt/index.php/bme/article/view/bme.20.02/2>.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

8 lentelė. Mobilių komandų sudėtis, planuojančių dirbti BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras (Projekto finansavimo ir administravimo sutartis Nr. VP1-1.1-SADM-14-V-01-020, paraiškos dėl projekto finansavimo specialioji (B) dalis)

Komandos	Mobilių komandų sudėtis ir jos aprašymas			
	Pareigybės	Etatų skaičius	Asmenų skaičius	Integralios pagalbos paslaugos teikimo trukmė per dieną (val.), per savaitę (dienomis)
1 Komanda	Slaugytoja	0,25	1	Po 1,9 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 9,5 val.
	Slaugytojos padėjėja	3	3	Po (3*7,6) 22,8 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 114 val.
	Iš viso	3,25	4	24,7 val. per dieną, 7 dienas per savaitę 172,90 val.
	Integralios pagalbos paslaugos gavėjų skaičius			9
2 Komanda	Slaugytoja	0,25	1	Po 1,9 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 9,5 val.
	Slaugytojos padėjėja	3	3	Po (3*7,6) 22,8 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 114 val.
	Iš viso	3,25	4	24,7 val. per dieną, 7 dienas per savaitę 172,90 val.
	Integralios pagalbos paslaugos gavėjų skaičius			8
3 Komanda	Slaugytoja	0,25	1	Po 1,9 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 9,5 val.
	Slaugytojos padėjėja	3	3	Po (3*7,6) 22,8 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 114 val.
	Iš viso	3,25	4	24,7 val. per dieną, 7 dienas per savaitę 172,90 val.
	Integralios pagalbos paslaugos gavėjų skaičius			8

9 lentelė. Mobilių komandų sudėtis, planuojančių dirbti BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“ (Projekto finansavimo ir administravimo sutartis Nr. VP1-1.1-SADM-14-V-01-020, paraiškos dėl projekto finansavimo specialioji (B) dalis)

Komandos	Mobilios komandos sudėtis ir jos aprašymas			
	Pareigybės	Etatų skaičius	Asmenų skaičius	Integralios pagalbos paslaugos teikimo trukmė per dieną (val.), per savaitę (dienomis)
1 Komanda	Slaugytoja	0,25	1	Po 1,9 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 9,5 val.
	Slaugytojos padėjėja	3	3	Po (3*7,6) 22,8 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 114 val.
	Iš viso	3,25	4	24,7 val. per dieną, 7 dienas per savaitę 172,90 val.
	Integralios pagalbos paslaugos gavėjų skaičius			
2 Komanda	Slaugytoja	0,25	1	Po 1,9 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 9,5 val.
	Slaugytojos padėjėja	3	3	Po (3*7,6) 22,8 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 114 val.
	Iš viso	3,25	4	24,7 val. per dieną, 7 dienas per savaitę 172,90 val.
	Integralios pagalbos paslaugos gavėjų skaičius			
3 Komanda	Slaugytoja	0,25	1	Po 1,9 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 9,5 val.
	Slaugytojos padėjėja	3	3	Po (3*7,6) 22,8 val. per dieną, 5 dienas per savaitę – 114 val.
	Iš viso	3,25	4	24,7 val. per dieną, 7 dienas per savaitę 172,90 val.
	Integralios pagalbos paslaugos gavėjų skaičius			

10 lentelė. Priemonės slaugos namuose – 1 mėnesiui 1 komandai (Projekto finansavimo ir administravimo sutartis Nr. VP1-1.1-SADM-14-V-01-020, paraiškos dėl projekto finansavimo specialioji (B) dalis)

Eil.Nr.	Pavadinimas	Techniniai reikalavimai	Mato vnt.	Kaina	Kiekis vnt.	Suma, Lt
1.	Bactacid 500 ml. x1 vnt.	Paviršių dezinfekcijai	Vnt.	23,00	1	23,00
2.	Cutasept F 50 ml.	Rankų dezinfekcijai	Vnt.	6,50	3	19,50
3.	Konteineris atliekoms 0,2 l.	Atliekoms surinkti	Vnt.	4,95	1	4,95
4.	Polieteniniai maišeliai pavojingoms atliekoms	Atliekoms surinkti (1 vnt. 25x35)	Vnt.	0,35	21	7,35
5.	Kaukės veidui (su gumele) 1 pak. - 50 vnt.	Apsisaugojimo priemonė	Vnt.	25,00	1	25,00
6.	Pirštinės 1-pak 100 vnt.	Pirštinės nesterilios, lateksinės, be pudros, kas mažina rankų odos sualergizavimo tikimybe	Vnt.	25,00	3	75,00
7.	Drėgnos servetėlės Menalind profesional x 50 vnt.	Universalios drėgnos servetėlės rankoms valyti. Drėkina. Absorbuoja kvapus. Su ramunėlių ekstraktu, kuris pasižymi raminančiu ir priešuždegiminiu poveikiu.	Vnt.	17,70	3	53,10
8.	Vienkartiniai paklotai 60x60 (1 pak. -30 vnt.)	Higieniniai paklotai iš purios celiuliozės. Skirtini papildomai patalynės ar čiužnių apsaugai	Pak.	37,50	2	75,00
9.	Tvarsliava	Tvarstis marlinis sterilus 5mx5cm N1	Vnt.	0,74	20	14,80
10.	Švirkštai su adatomis 2 ml.	Švirkštas 2 ml. g.stūm. + adata 23 Gx1“(0,6x25m N1)	Vnt.	0,46	25	11,50
11.	Pleistras	Olko pleistras bakteriocidinis sterilus 4x10cm N1	Vnt.	0,50	40	20,00
12.	Servetėlės sterilios	Servetėlės neaustinės medžiagos injekcijos vietai sterilios 10x10cm 4 sluoksnių	Vnt.	0,77	50	38,50
Bendra suma:						367,70 Lt (106,49 Eur)

11 lentelė. Techninės pagalbos ir slaugos priemonių sąrašas BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centrui (Projekto finansavimo ir administravimo sutartis Nr. VP1-1.1-SADM-14-V-01-020, paraiškos dėl projekto finansavimo specialioji (B) dalis)

Biudžeto eilutė	Eil.N r.	Pavadinimas	Planuojama įsigyti vnt.	Kaina, Lt
3.3. Ilgalaikio turto įsigijimas	1.	Slaugos lovos	5	16 100,00
	2.	Mobilios maudymosi vonios	2	2 386,00
	3.	Mobilūs keltuvai	2	9 600,00
			Iš viso:	28 086,00 Lt (8 134,27 Eur)
3.4. Kita (trumpalaikiam turtui priskiriami baldai, įranga ir įrengimai)	4.	Pakėlimo diržai	5	2 250,00
	5.	Dušo kėdės su ratukais	2	400,00
	6.	Čiužiniai nuo pragulų	3	1 050,00
	7.	Kraujospūdžio matavimo aparatai	3	1 050,00
	8.	Termometras	3	414,00
			Iš viso:	5 164,00 Lt (1 495,60 Eur)
			IŠ VISO:	33 250,00 Lt (9 629,87 Eur)

12 lentelė. Techninės pagalbos ir slaugos priemonių sąrašas BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“ (Projekto finansavimo ir administravimo sutartis Nr. VP1-1.1-SADM-14-V-01-020, paraiškos dėl projekto finansavimo specialioji (B) dalis)

Biudžeto eilutė	Eil.N r.	Pavadinimas	Planuojama įsigyti vnt.	Kaina, Lt
3.3. Ilgalaikio turto įsigijimas	1.	Slaugos lovos	5	16 100,00
	2.	Mobilios maudymosi vonios	2	2 386,00
	3.	Mobilūs keltuvai	2	9 600,00
Iš viso:				28 086,00 Lt (8 134,27 Eur)
3.4. Kita (trumpalaikiam turtui priskiriami baldai, įranga ir įrengimai)	4.	Pakėlimo diržai	5	2 250,00
	5.	Dušo kėdės su ratukais	3	600,00
	6.	Čiužiniai nuo pragulų	2	700,00
	7.	Kraujospūdžio matavimo aparatai	3	1 050,00
	8.	Termometras	3	414,00
Iš viso:				5 014,00 Lt (1 452,15 Eur)
			IŠ VISO:	33 100,00 Lt (9 586,42 Eur)

13 lentelė. Projekto, finansuojamo iš Europos socialinio fondo, biudžetas (Projekto finansavimo ir administravimo sutartis Nr. VP1-1.1-SADM-14-V-01-020, paraiškos dėl projekto finansavimo specialioji (B) dalis)

Nr.	Išlaidų pavadinimas	Bendra tinkamų finansuoti išlaidų suma, Eur	Iš jų PVM, Eur
1.	Vykdymas	236 000,36 Eur (814 862,00 Lt)	9 604,54 Eur (33 162,54 Lt)
1.1.	Darbo užmokestis	173 846,45 Eur (600 257,00 Lt)	
1.1.1	Darbo užmokestis (BĮ Socialinės paramos centras)	87 183,16 Eur (301 026,00 Lt)	
1.1.2.	Darbo užmokestis (BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“)	86 663,29 Eur (299 231,00 Lt)	
1.2.	Paslaugos (mokymai)	6 813,89 Eur (23 527,00 Lt)	
1.3.	Viešinimas	1 448,10 Eur (5 000,00 Lt)	251,32 Eur (867,77 Lt)
1.4.	Kita (transportas, sanitarinės – higieninės prekės, darbo drabužiai)	53 891,92 Eur (186 078,00 Lt)	9 353,22 Eur (32 294,77 Lt)
1.4.1.	Kita (transportas, sanitarinės – higieninės prekės, darbo drabužiai) (BĮ Socialinės paramos centras)	27 753,71 Eur (95 828,00 Lt)	4 816,80 Eur (16 631,43 Lt)
1.4.2.	Kita (transportas, sanitarinės – higieninės prekės, darbo drabužiai) (BĮ Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“)	26 138,21 Eur (90 250,00 Lt)	4 536,42 Eur (15 663,34 Lt)
2.	Projekto dalyvių išlaidos	60,82 Eur (210,00 Lt)	10,56 Eur (36,45 Lt)
2.1.	Dalyvių kelionės, komandiruotės ir dalyvavimas renginiuose	60,82 Eur (210,00 Lt)	10,56 Eur (36,45 Lt)
3.	Kryžminis finansavimas	88 725,09 Eur (306 350,00 Lt)	15 398,68 Eur (53 168,58 Lt)
3.1.	Ilgalaikio turto įsigijimas	85 777,34 Eur (296 172,00 Lt)	14 887,08 Eur (51 402,14 Lt)
3.1.1.	Ilgalaikio turto įsigijimas (BĮ Socialinės paramos centras)	42 888,67 Eur (148 086,00 Lt)	7 443,54 Eur (25 701,07 Lt)
3.1.2.	Ilgalaikio turto įsigijimas (BĮ Neįgaliųjų	42 888,67 Eur	7 443,54 Eur

	centras „Klaipėdos lakštutė“)	(148 086,00 Lt)	(25 701,07 Lt)
3.2.	Kita (trumpalaikiam turtui priskiriami baldai, įranga ir įrengimai)	2 947,75 Eur (10 178,00 Eur)	511,60 Eur (1 766,44 Lt)
3.2.1.	Kita (trumpalaikiam turtui priskiriami baldai, įranga ir įrengimai) (BĮ Socialinės paramos centras)	1 495,60 Eur (5 164,00 Lt)	259,57 Eur (896,24 Lt)
3.2.2.	Kita (trumpalaikiam turtui priskiriami baldai, įranga ir įrengimai) (BĮ Neįgalųjų centras „Klaipėdos lakštutė“)	1 452,15 Eur (5 014,00 Lt)	252,03 Eur (870,20 Lt)
	Iš viso:	324 786,27 Eur (1 121 422,00 Lt)	25 013,78 Eur (86 367,57 Lt)

**14 lentelė. Projekto, finansuojamo iš Europos socialinio fondo, biudžeto pinigų srantai BĮ
Socialinės paramos centrui**

Išlaidos	2013 metai	2014 metai	2015 metai
<i>Per įstaigos banko sąskaitą apmokėta iš ES lėšų</i>			
Darbo užmokestis	7 546,93 Eur (26 058,03 Lt)	33 861,63 Eur (116 917,44 Lt)	45 774,60 Eur (158 050,53 Lt)
Kita (transportas, sanitarinės – higienos prekės, darbo drabužiai)		15 929,10 Eur (55 000,00 Lt)	11 824,61 Eur (40 828,00 Lt)
Viso:	7 546,93 Eur (26 058,03 Lt)	49 790,73 Eur (171 917,44 Lt)	57 599,21 Eur (198 878,53 Lt)
<i>Per Klaipėdos miesto savivaldybės banko sąskaitą apmokėta iš ES lėšų</i>			
Paslaugos (mokymai)		3 406,95 Eur (11 763,50 Lt)	
Viešinimas	724,05 Eur (2 500,00 Lt)		
Projekto dalyvių išlaidos	30,41 Eur (105,00 Lt)		
Ilgalaikio turto įsigijimas		42 888,67 Eur (148 086,00 Lt)	
Kita (trumpalaikiam turtui priskiriami baldai, įranga ir įrengimai)		1 495,60 Eur (5 164,00 Lt)	
Viso:	754,46 Eur (2 605,00 Lt)	47 791,22 Eur (165 013,50 Lt)	
Iš viso:	8 301,39 Eur (28 663,03 Lt)	97 581,95 Eur (336 930,94 Lt)	57 599,21 Eur (198 878,53 Lt)

**15 lentelė. Projekto, finansuojamo iš Europos socialinio fondo, biudžeto pinigų srautai BĮ
Neįgaliųjų centras „Klaipėdos lakštutė“**

Išlaidos	2013 metai	2014 metai	2015 metai
<i>Per įstaigos banko sąskaitą apmokėta iš ES lėšų</i>			
Darbo užmokestis	8 008,80 Eur (27 654,79 Lt)	47 210,09 Eur (163 007,00 Lt)	31 444,40 Eur (108 569,21 Lt)
Kita (transportas, sanitarinės – higienos prekės, darbo drabužiai)		15 784,58 Eur (54 501,00 Lt)	10 353,63 Eur (35 749,00 Lt)
Viso:	8 008,80 Eur (27 654,79 Lt)	62 994,67 Eur (217 508,00 Lt)	41 798,03 Eur (144 318,21 Lt)
<i>Per Klaipėdos miesto savivaldybės banko sąskaitą apmokėta iš ES lėšų</i>			
Paslaugos (mokymai)		3 406,94 Eur (11 763,50 Lt)	
Viešinimas	724,05 Eur (2 500,00 Lt)		
Projekto dalyvių išlaidos	30,41 Eur (105,00 Lt)		
Ilgalaikio turto įsigijimas		42 888,67 Eur (148 086,00 Lt)	
Kita (trumpalaikiam turtui priskiriami baldai, įranga ir įrengimai)		1 452,15 Eur (5 014,00 Lt)	
Viso:	754,46 Eur (2 605,00 Lt)	47 747,76 Eur (164 863,50 Lt)	
Iš viso:	8 763,26 Eur (30 259,79 Lt)	110 742,43 Eur (382 371,50 Lt)	41 798,03 Eur (144 318,21 Lt)

ANKETA

1. Kaip Jūs vertinate kineziterapijos teikiamų paslaugų kokybę?

- Labai gerai
- Gerai
- Vidutiniškai

2. Ar pasikeitė Jūsų kasdieninio gyvenimo kokybė po kineziterapijos užsiėmimų?

- Labai pasikeitė
- Truputį pasikeitė
- Be pokyčių

3. Kiek kartų per savaitę naudotumėtės kineziterapeuto paslaugomis?

- 2
- 3
- 5

4. Ar kineziterapijos paslaugos pateisino Jūsų lūkesčius?

- Pateisino
- Nepateisino
- Pranoko lūkesčius

5. Ar rinktumėtės kineziterapijos užsiėmimus kaip gydomąją priemonę gerinančią Jūsų kasdieninio gyvenimo kokybę?

- Taip rinkčiausi

- _____
- _____

6. Ar kineziterapeutas atsižvelgia į Jūsų norus ir pageidavimus?

- Taip
- Dažnai
- Retai

7. Ar pakankamai laiko kineziterapeutas skiria Jūsų sveikatos nusiskundimų išklausymui?

8. Ar naudojate projekto metu gautas priemones:

- Ne
- Taip, kokios (ar naudinga) _____